

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 25
ROČNÍK CIX – 2015

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKÉHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 25
ROČNÍK CIX – 2015

ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI
ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA

CIX- 2015
ARCHEOLÓGIA 25

Redakčná rada/Editorial Board

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (predseda/Chairman), Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc.,
Mgr. Radoslav Čambal, PhDr. Beata Egyházy-Jurovská, PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD.,
PhDr. Matej Ruttkay, CSc., PhDr. Etela Studeníková, CSc., PhDr. Vladimír Turčan

Zostavovateľ/Edited by
PhDr. Vladimír Turčan

Preklad do nemeckého, anglického a slovenského jazyka/translation into English,
German and Slovak languages: REELS, s. r. o., Stephanie Staffen, Radoslav Čambal

Publikácia je recenzovaná/publication is reviewed

Za jazykovú úpravu príspevkov zodpovedajú autori/the Authors are responsible for their contributions

Grafická úprava/Graphic design
Matúš Lányi

Tlač/Print

Vydalo/Published by: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2015
Náklad/Numbers of the copies: 350 kusov

© Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum/Slovak National Museum-Archaeological Museum 2015

ISBN 978-80-8060-365-6

ISSN 1336-6637

ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA CIX – 2015 ARCHEOLÓGIA 25

OBSAH / INHALT

TOMÁŠ KOLON:

- 11 NÁLEZ DISKOVITÉHO MLATU A MLATU SO ŽLIABKOM ZO ŠPAČINIEC
18 DISCOVERY OF A DISC MACEHEAD AND A GROOVED SLEDGEHAMMER FROM ŠPAČINCE

JANA MELLNEROVÁ ŠUTEKOVÁ – PAVOL JELÍNEK – JANA HLAVATÁ – DANIEL KENDRALA:

- 19 SÍDLISKOVÝ OBJEKT WIESELBURSKEJ KULTÚRY V BRATISLAVE-RUSOVCIACH
28 EIN SIEDLUNGSOBJEKT DER WIESELBURG-KULTUR IN BRATISLAVA-RUSOVCE

SIMONA SLIACKA:

- 31 KOLEKCIA DROBNÝCH BRONZOVÝCH ŠPERKOV Z LISKOVskej JASKYNE
35 EINE KOLLEKTION VON KLEINEM BRONZESCHMUCK AUS DER LISKOVSKÁ HÖHLE

DAVID PARMA – BLANKA MIKULKOVÁ – MIROSLAV ŠMÍD – HANA NOHÁLOVÁ:

- 37 SÍDELNÍ AREÁLY STŘEDNÍ DOBY BRONZOVÉ Z DRNOVIC U VYŠKOVA
71 MIDDLE BRONZE AGE SETTLEMENT AREAS IN DRNOVICE, VYŠKOV COUNTY

ZOJA BENKOVSKY-PIVOVAROVA:

- 73 ZUR TERMINOLOGIE DER BRONZEZEITLICHEN HÜGELGRÄBERKULTUR IN MITTELEUROPA
87 K TERMINOLÓGII MOHYLOVEJ KULTÚRY DOBY BRONZOVEJ V STREDNEJ EURÓPE

RADOSLAV ČAMBAL:

- 89 SÍDLISKO KALENDERBERSKEJ KULTÚRY V DUNAJSKEJ LUŽNEJ-NOVÝCH KOŠARISKÁCH
154 SIEDLUNG DER KALENDERBERG-KULTUR IN DUNAJSKÁ LUŽNÁ-NOVÉ KOŠARISKÁ

ALENA ŠEFČÁKOVÁ:

- 160 ANTROPOLOGICKÁ A ARCHEOZOOLOGICKÁ ANALÝZA NÁLEZU Z OBJEKTU 1/02
Z DUNAJSKEJ LUŽNEJ – NOVÝCH KOŠARÍSK (OKR. SENEC)

IGOR MURÍN:

- 161 INTERPRETATION OF GEOPHYSICAL SURVEY OF AN EARTHEN MOUND FOR ARCHAEOLOGICAL
PURPOSES, MOST PRI BRATISLAVE
169 INTERPRETÁCIA GEOFYZIKÁLNYCH MERANÍ (ZEMNÉHO NÁSYPU) PRE ARCHEOLOGICKÉ ÚČELY,
MOST PRI BRATISLAVE

MARTIN KVIETOK:

- 171 NOVÁ LOKALITA Z DOBY LATÉNSKEJ V PRIECHODE (OKR. BANSKÁ BYSTRICA) A JEJ POSTAVENIE
V ŠTRUKTÚRE OSÍDLENIA HORNÉHO POHRONIA
192 NEW LOCATION FROM THE LATÈNE PERIOD IN PRIECHOD (BANSKÁ BYSTRICA DISTRICT) AND ITS
STATUS IN THE SETTLEMENT STRUCTURE OF THE UPPER POHRONIE REGION

CHRISTOPH RÖTTGER:

- 195 ÜBERLEGUNGEN ZUR ZEITSTELLUNG DER MÜNZEN DER BIATEC-REIHE
209 CONSIDERATIONS ABOUT DATING THE COINS OF THE BIATEC-SERIES
POZNATKY O DATOVANÍ SÉRIÍ MINCÍ TYPU BIATEC

IGOR BAZOVSKÝ – MAGDA PICHLEROVÁ †:

- 211 RÍMSKA KAMENNÁ ARCHITEKTÚRA PRI IRKUTSKEJ ULICI V BRATISLAVE-RUSOVCIACH
232 RÖMISCHE STEINARCHITEKTUR BEI DER IRKUTSKÁ STRASSE IN BRATISLAVE-RUSOVCE

ANDREA NÁMEROVÁ:

- 233 NÁLEZ VOTÍVNEHO OLTÁRIKA Z KOVÁCSOVEJ ULICE V BRATISLAVE-RUSOVCIACH
238 FUND EINES VOTIVALTARS VON DER KOVÁCZOVÁ STRASSE IN BRATISLAVA-RUSOVCE

JÚLIUS VAVÁK:

- 239 KONIEC MORAVSKÉHO DÉMONA? PRÍSPEVOK K IDENTIFIKÁCIÍ VÝJAVU NA VČASNOSTREDOVEKOM HONOSNOM OPASKU Z LOKALITY BŘECLAV – POHANSKO
254 THE END OF THE MORAVIAN DEMON? CONTRIBUTION TO THE IDENTIFICATION OF A SCENE ON AN EARLY MEDIEVAL OSTENTATIOUS BELT FROM THE BŘECLAV – POHANSKO LOCALITY

ZDENĚK FARKAŠ:

- 257 STREDOVEKÉ OPEVNENIE STARÝ ZÁMOK II PRI PEZINKU
295 DIE MITTELALTERLICHE BEFESTIGUNG STARÝ ZÁMOK II BEI PEZINOK

ZDENĚK FARKAŠ – IGOR CHOMA – ROMAN PAŠTEKA – RENÉ PUTIŠKA:

- 299 IDENTIFIKÁCIA MIESTA ULOŽENIA OSTATKOV KARDINÁLA PETRA PÁZMÁNYA A ARCIBISKUPA JURAJA LIPPAYA A NÁLEZ DEPOTU ZLATÝCH MINCÍ V KRYPTÁCH POD PRESBYTÉRIOM DÓMU SV. MARTINA V BRATISLAVE
311 IDENTIFIZIERUNG DES NIEDERLEGUNGSPLATZES DER RELIQUIEN VON KARDINAL PETER PÁZMÁNY UND DES ERZBISCHOFES JURAJ LIPPAY UND EIN HORTFUND VON GOLDMÜNZEN IN DEN KRYPTEN UNTER DEM PRESBYTERIUM DES ST. MARTINS-DOM IN BRATISLAVA

KOLOKVIUM – KOLLOQUIUM

VLADIMÍR TURČAN:

- 313 TRINÁSTY ROČNÍK KOLOKVIÍ K OTÁZKAM RÍMSKO-GERMÁNSKEJ ARCHEOLÓGIE
314 DREIZEHNTER JAHRGANG DER KOLLOQUIEN ZU DEN FRAGEN DER RÖMISCH-GERMANISCHEN ARCHÄOLOGIE

KRISTIAN ELSCHKE:

- 315 KERAMIK VON „RÖMISCH-GERMANISCHEN“ NIEDERLASSUNGEN IN BRATISLAVA-DÚBRAVKA UND STUPAVA-MÁST (WESTSLOWAKEI)
338 KERAMIKA Z „RÍMSKO-GERMÁNSKYCH“ USADLOSTÍ V BRATISLAVE-DÚBRAVKE A V STUPAVE-MÁSTE (ZÁPADNÉ SLOVENSKO)

MAREK KALÁBEK:

- 339 GERMÁNSKÁ KERAMIKA V PŘÍKOPU ŘÍMSKÉHO TÁBORA V OLOMOUCI-NEŘEDÍNĚ
345 GERMANISCHE KERAMIK IM GRABEN DES RÖMISCHEN LAGERS IN OLOMOUC – NEŘETÍN

RADKA KNÁPEK – ONDREJ ŠEDO:

- 347 BARBARSKÁ KERAMIKA Z KONTEXTŮ SE STRATIGRAFICKÝMI VZTAHY K ŘÍMSKÉMU ZDIVU V TRATI NEURISSEN V MUŠOVĚ
376 KERAMIK DER BARBAREN VON KONTEXTEN MIT STRATIGRAPHISCHEN BEZIEHUNGEN ZUM RÖMISCHEN MAUERWERK IN DER FLUR NEURISSEN IN MUŠOV

JÁN RAJTÁR:

- 379 GERMÁNSKE NÁLEZY Z RÍMSKEHO DREVOZEMNÉHO TÁBORA V IŽI
395 DIE GERMANISCHEN FUNDE AUS DEM RÖMISCHEN HOLZ-ERDE-LAGER IN IŽA

VLADIMÍR VARSÍK – TITUS KOLNÍK:

- 401 KERAMIKA Z HLAVNEJ BUDOVY V CÍFERI-PÁCI
411 KERAMIK VOM HAUPTGEBÄUDE IN CÍFER-PÁC

VLADIMÍR TURČAN:

- 413 GERMÁNSKA KERAMIKA Z ANTICKEJ REZIDENCIE V STUPAVE (VÝSKUM V ROKOCH 1987 – 2004)
421 GERMANISCHE KERAMIK AUS DER ANTISCHE REZIDENZ IN STUPAVA (FORSCHUNGEN IN JAHREN 1987 – 2004)

- 423 RECENZIE – BESPRECHUNGEN

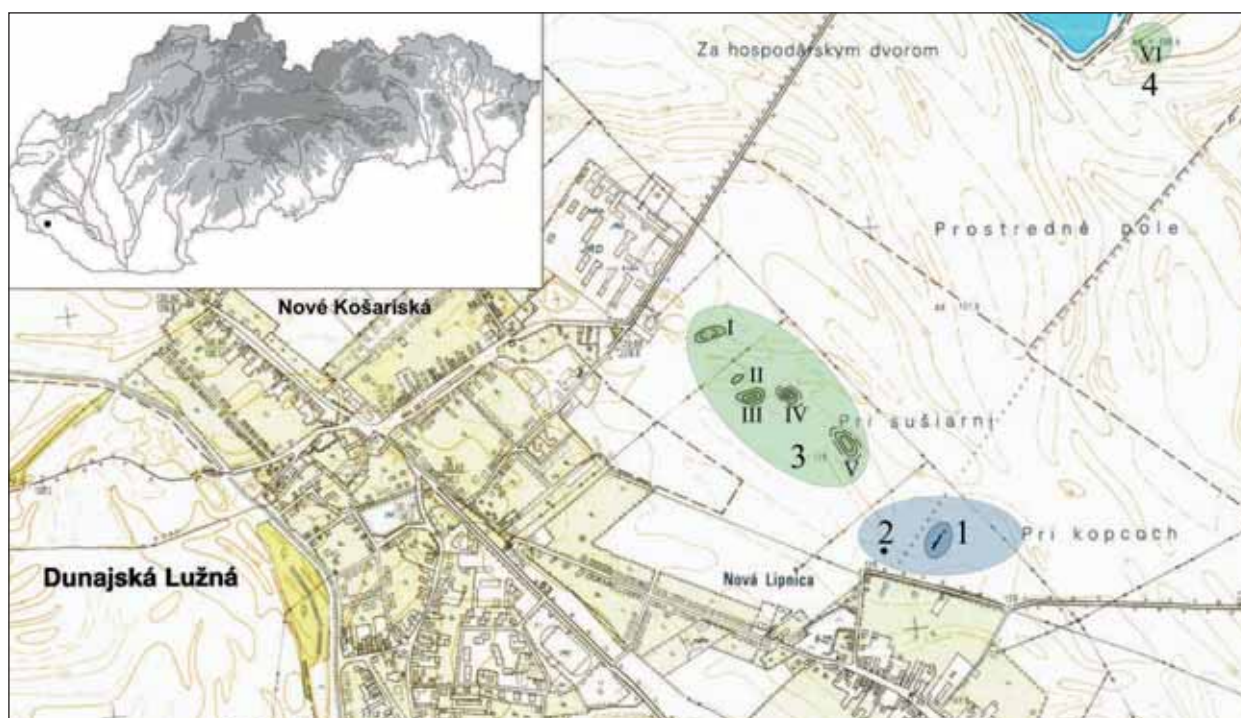
SÍDLISKO KALENDERBERSKEJ KULTÚRY V DUNAJSKEJ LUŽNEJ-NOVÝCH KOŠARISKÁCH

RADOSLAV ČAMBAL

Keywords: *Southwestern Slovakia, Dunajská Lužná-Nové Košariská, Early Iron Age – Hallstatt, Calenderberg cultures, settlement, weaving workshop, analysis and evaluation of material.*

Abstract: *Settlement of the Calenderberg culture in Dunajská Lužná-Nové Košariská. Dunajská Lužná-Nové Košariská is one of the most significant Hallstatt locations in the Central Danube area. It is well-known for its excavated burial mound site of the Calenderberg culture. In 2002 and 2005, a settlement was found. Six settlement buildings were excavated. One was a manufacturing building containing in situ 168 weaving weights making up two upright looms. Further buildings were typical half-buried houses with a quadratic layout, one settlement ditch and a building made of palisades. An oven for making food was also excavated. The finds in the settlement include the typical settlement pottery of the Calenderberg culture, as well as pottery influenced by the Basarabi culture. We suppose that the local elite living in this settlement was buried in the well-known burial mound situated approx. 250 metres from the settlement. The settlement is contemporary with the later phase of burial in the tumulus (phase III: burial mound VI and I) which is dated to the middle and later stage of the Calenderberg culture HaC2 – HaD1.*

V rokoch 1961 – 1967 prebiehali v obci Nové Košariská (dnes Dunajská Lužná, okr. Senec) rozsiahle archeologické výskumy na halštatskom mohylníku pod vedením Magdy Pichlerovej zo Slovenského národného múzea v Bratislave (Pichlerová 1969). V rokoch 2002 a 2005 na výskumy v tejto lokalite nadviazalo SNM-Archeologické múzeum v Bratislave a realizovalo niekoľko záchranných archeologických výskumov v obci Dunajská Lužná, časti Nové Košariská. V rámci nich bola preskúmaná malá časť halštatského sídliska, patriaceho do obdobia kalenderberskej kultúry (obr. 1: 1, 2). Lokalita sa nachádza vo východnej časti obce cca. 250 m východným smerom od preskúmaného

Obr. 1 Dunajská Lužná-Nové Košariská. Poloha sídliska vyznačená modrou farbou – 1. Modrou farbou je vyznačená časť halštatského sídliska so sondou A/2002 s objektmi 1/02, 2/02 a sonda I/2005 s objektmi 1/05, 2/05, 4/05. 2. poloha objektu 3/05. 3. Zelenou farbou je vyznačená poloha a rozloha halštatského mohylníka s mohylami č. I – V). 4. Poloha mohyly č. VI. Výrez z mapy v mierke 1: 10 000.

Abb. 1. Dunajská Lužná-Nové Košariská. Lage der Siedlung blau markiert - 1. Blau markiert ist der Abschnitt der hallstattzeitlicher Siedlung mit der Sonde A/2002 mit den Objekten 1/02, 2/02 und die Sonde I/2005 mit den Objekten 1/05, 2/05, 4/05. 2. Lage des Objekts 3/05. 3. Grün markiert ist die Lage und Ausdehnung des hallstattzeitlichen Hügelgräberfelds mit den Hügelgräbern Nr. I-V. 4. Lage des Hügelgrabs Nr. VI. Kartenausschnitt im Maßstab 1: 10 000.

Obr. 2 Dunajská Lužná-Nové Košariská (*Mischdorf*) na I. vojenskom mapovaní z rokov 1782-1784 so zaznačeným halštatským mohylníkom so siedmimi mohylami vrátane č. I až V (1) a osamote stojacou mohylou č. VI (2).

Abb. 2. Dunajská Lužná-Nové Košariská (*Mischdorf*) auf der I. Militärkartierung von 1782-1784 mit dem eingezeichneten hallstattzeitlichen Hügelgräberfeld mit sieben Hügelgräbern einschließlich Nr. I bis V (1) und einzeln stehendem Hügelgrab Nr. VI (2).

Obr. 3 Dunajská Lužná-Nové Košariská (*Mishdorf, Misérd*) na II. vojenskom mapovaní z roku 1839 s vyznačeným halštatským mohylníkom so šiestimi mohylami vrátane č. I až V (1), mohyla č. VI (2) a pravdepodobne ďalšia mohyla v Miloslavove (3).

Abb. 3. Dunajská Lužná-Nové Košariská (*Mishdorf, Misérd*) auf der II. Militärkartierung von 1839 mit eingezeichnetem hallstattzeitlichen Hügelgräberfeld mit sechs Hügelgräbern einschließlich Nr. I bis V (1), Hügelgrab Nr. VI (2) und wahrscheinlich einem weiteren Hügelgrab in Miloslavov (3).

57 nn.), ku ktorému patrí mohylník v katastri obce Dolné Janíky, okr. Dunajská Streda (*Pichlerová 1977, 15 a n.; Studeníková 1995, 49 a n.*). Z toho vyplýva, že tieto rozsiahle sídliská, možno viaceré z nich, mali spoločné pohrebiská, kde bola pochovávaná okrem bežnej populácie aj miestna najvyššia spoločenská vrstva – elita. V rámci Dunajskej Lužnej-Nových Košarísk nateraz nepoznáme ploché žiarové hroby.

Výskum v roku 2002 sa realizoval v katastrálnom území obce Dunajská Lužná, časť Nové Košariská, poloha Stredné pole, parc. súbor C č. 596/1. Išlo o záchranný archeologický výskum výkopu ryhy na inžinierske sieti. V jeho rámci boli preskúmané dva sídliskové objekty zo staršej doby železnej – halštatskej, patriace do kalenderberskej kultúry.

Opis objektov z výskumu v roku 2002

V rámci výskumu v roku 2002 bola popri vyhlbenej ryhe na inžinierske sieti vyhlbená sonda A/2002 (obr. 5), orientovaná mierne SV – JZ, ktorá mala rozmery 17 x 5 m a bola vyhlbená na úroveň ílového podlažia do hĺbky 0,6 m. Neskôr po objavení sa objektov bola sonda rozšírená o plochu v jej severnej časti v dĺžke 7,4 m a šírke 1,7 m. Išlo celkovo o plochu 98 m². Po začistení plochy sondy sa objavili pôdorysy dvoch zahĺbených objektov, označených ako obj. 1/02 a obj. 2/02.

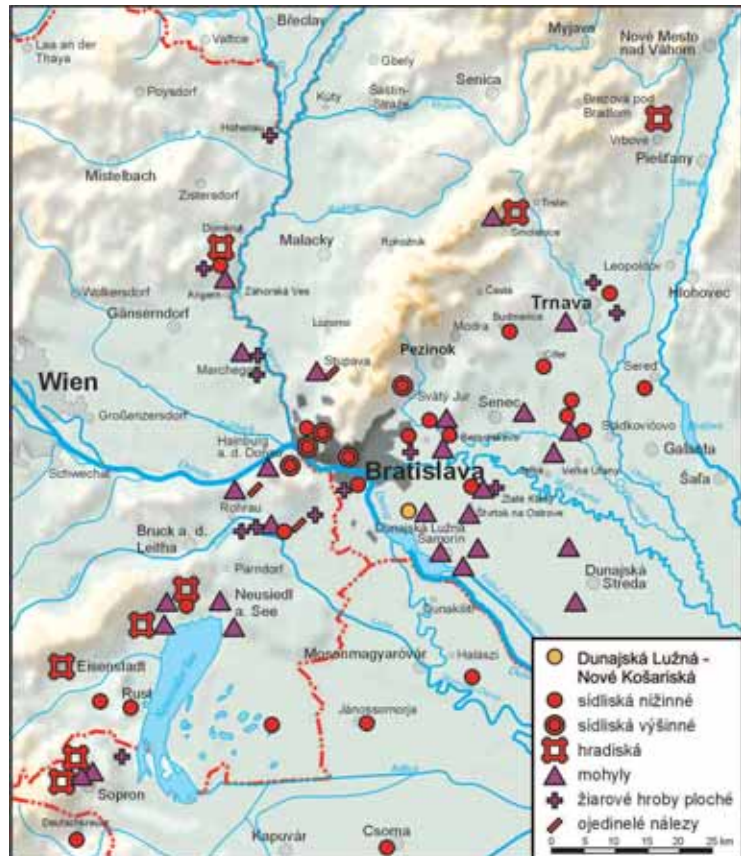
Obj. 1/02. *Chata zemnica – tkáčska dielňa* (obr. 6, 7, 8, 9; tab. I-XXVI), preskúmaná časť objektu (nepodarilo sa ho preskúmať celý z dôvodu predtým vykopanej ryhy, ktorá ho prerezala). Výskumom bola doložená cca polovica

halštatského mohylníka (obr. 1: 3; obr. 2; 3). Predbežné výsledky tohto výskumu boli už čiastočne zverejnené (*Čambal/Gregor 2005, 31 nn.; Čambal 2006, 56-59; 2007, 59, 60; 2010, 49-56; Belanová/Čambal/Stegmann-Rajtár 2007, 419 nn.*). Do tohto obdobia nebolo známe žiadne sídlisko, prislúchajúce k mohylníku v Nových Košariskách (obr. 1: 3, 4; obr. 2; 3). Predpokladalo sa, že v mohylách na tejto lokalite sú pochovaní príslušníci elity, ktorí mali svoje sídlo niekde na výšinnom sídlisku – hradisku v priestore Bratislavskej brány (*Novotná 1994, 89*) resp. v Malých Karpatoch (*Molpír; Studeníková 1993, 138*). V súčasnosti predpokladáme, že išlo o lokálne elity, ktoré boli pochovávané pod mohylníkmi v priestore Žitného ostrova resp. bratislavskej sídliskovej komory, kde je hustá sieť sídlisk a mohylníkov (obr. 4). Lokálne elity sídlili v osadách, ktoré prislúchajú k týmto mohylníkom. Išlo o rozsiahle nížinné neopevnené aglomerácie, ktorých časti boli v minulosti preskúmané v Ivanke pri Dunaji a Bratislave-Vajnorochoch. V prípade najkompletnejšie preskúmaného sídliska v Chorvátskom Grobe resp. Bernolákove v polohe Triblavina ide o osadu, rozloženú na vyvýšenine, ktorá mohla byť ohradená palisádou. Naznačoval by to žlab vo východnej časti sídliska, v ktorom mohla byť palisáda (*Studeníková 1981, 38*). Pri sídlisku boli preskúmané aj ploché žiarové hroby a mohyly z doby halštatskej (*Pichlerová 1967, 29; Studeníková 1981, 38*). V ostatných rokoch sa podarilo doložiť a preskúmať časť halštatského sídliska (*Čambal/Gregor 2007,*

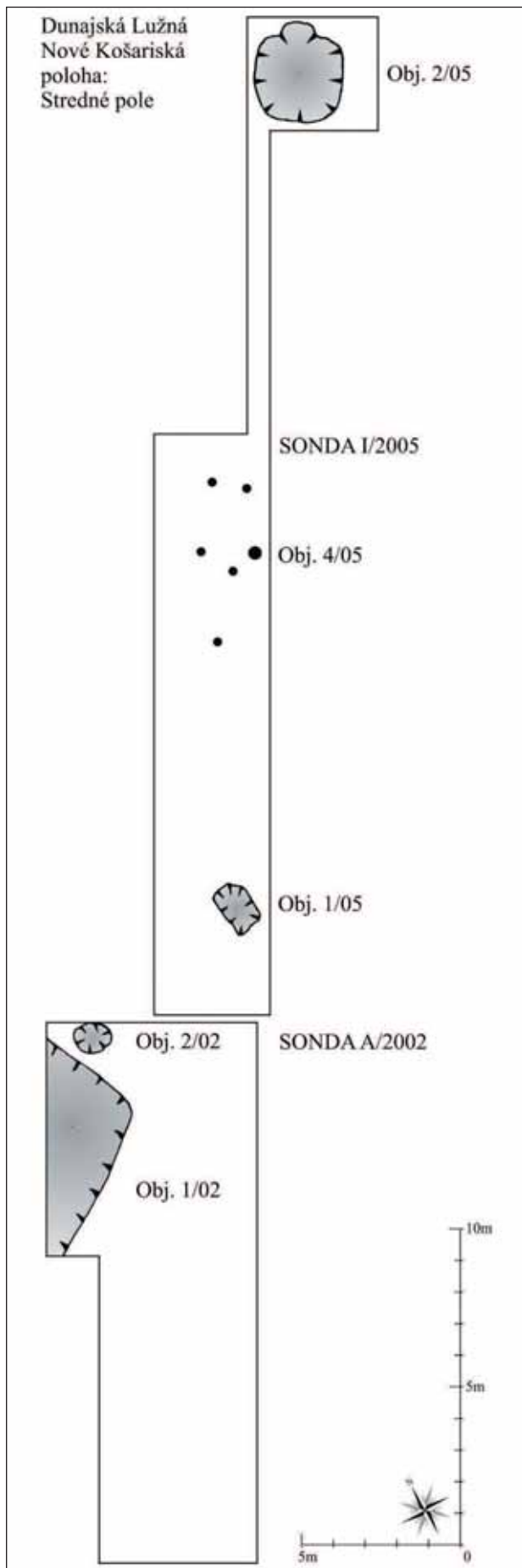
objektu pravdepodobne obdĺžnikového pôdorysu s jeho SV a JV stenou a SV rohom. Objekt sa v pôdoryse javil ako nepravidelný trojuholník s výrazne oranžovým prepálením a bol zapustený do ílového (0,6 m) a štrkového (0,65 m) podložia. Zásyp objektu tvorilo niekoľko výrazných vrstiev (celkovo 10), ako aj deštrukcia dovnútra zrútenej steny – tzv. nabíjanice. Medzi vrstvami č. 1 a č. 3 kompaktnej hnedej bola prepálená vrstva oranžovej farby o hrúbke 0,2 m, označená ako vrstva č. 2, ktorá obsahovala pomerne veľa keramického materiálu kalenderberskej kultúry, rezaného parohu a zvieracích kostí s rozbitou lebkou jeleňa (obr. 6). Išlo o zásypovú vrstvu, keďže sa nepodarilo doložiť žiadne stopy po stavebných prvkoch konštrukcie, až na kúsky mazanice, tvoriacej akoby časť ohniska, v ktorom sa nenachádzali uhlíky, len koncentrované zvieracie kosti so zvieracou lebkou (jeleň) bez stôp obhorenia. Zásypová vrstva č. 3 bola na keramický materiál podstatne chudobnejšia, podarilo sa však získať 4 fragmenty zo štyroch rôznych mesačíkovitých idolov (obr. 6), pričom jeden z nich je realisticky z hliny vymodelovaný náboj kola, so zachovanými fragmentmi lúčov konštrukcie. Všetky fragmenty idolov sú zdobené. Z vrstvy č. 3, z hĺbky 70 cm, pochádza aj bradová časť detskej sánky. Vrstvy č. 4 – č. 6, 10 sú deštrukčnými vrstvami objektu - zahĺbenej chaty, v ktorých sa podarilo doložiť niektoré stavebné prvky jej konštrukcie. Vrstvy č. 4, č. 5, č. 6, č. 10 sú pozostatkami do interiéru chaty zrútených stien, pričom vrstva č. 4 je prepálená vrstva tehlovočervenej farby (obr. 6: 1; 9: a-c; 1, 2). Táto vrstva pôvodne tvorila vonkajšiu stranu steny chaty. Vrstvy č. 5 a č. 6 tvorila veľmi ľahká a sypká hlina svetlohnej (béžovej) farby, ktorej súčasťou boli pravdepodobne aj organické časti - plevy zo zrna. Na základe týchto zistení sa dá predpokladať, že išlo o stavbu s nasucho ubíjanými stenami, tzv. nabíjanicou, ktorá mohla byť kombinovaná drevenou konštrukciou. Dno chaty, označené ako vrstva č. 7 bolo vymazané a zarovnané svetlohnedou hlinou, ktorá tvorila jeho dlážku. Z úrovne pôvodného dna objektu pochádza niekoľko črepov a jedna hrncovitá nádoba (tab. XV), 168 kusov in situ v chate doložených hlinených tkáčskych závaží ihlancovitého tvaru (tab. XVI-XXIV), ako aj niekoľko desiatok šulcov-cievok z vysušenej hliny (tab. XXV-XXVI). Rozmerovo väčšie krosná obsahovali pôvodne 94 kusov ihlancovitých závaží (tab. XVI-XXI), stojacich v dvojrade pozdĺž JV steny objektu (obr. 7, 8). Ku krosnám č. 1 pravdepodobne patrilo aj pôvodne 74 kusov (73 dochovaných) hlinených šulcov, rozmiestnených rovnobežne so závažiami stavu č. 1 (obr. 7, 8; tab. XXV-XXVI). Krosná č. 2 obsahovali 79 kusov závaží a ich fragmentov (tab. XXII-XXIV). Nachádzali sa pri SV stene objektu (obr. 7, 8). Pod dlážkou sa podarilo identifikovať žliabky o rozmeroch 0,25 x 0,2 m v štrkovom podloží, ktoré boli vyplnené zmesou hliny a štrku. Išlo o mriežkový systém žliabkov, ktorý mal pravdepodobne plniť izolačné vlastnosti v chate. Rozmery obj. 1/02: SV stena: 3,6 m, JV stena 5,2 m, dĺžka objektu v profile sondy: 6,7 m, max. hĺbka objektu od úrovne podložia 1,25 m, celková hĺbka objektu od úrovne súčasného terénu: 1,85 m. Orientácia preskúmanej časti obj. 1/02: SV-JZ.

Obj. 2/02 – *plytká jama* so šikmými stenami a rovným dnom (obr. 6: a-c, 2, 3; tab. XXVIII). Objekt mal mierne oválny tvar, svetlosivý zásyp, takmer splývajúci s podložíom. Zásyp objektu kompaktný, s drobnými úlomkami mazanice a uhlíkov. Objekt 2/02 sa nachádzal 0,4 m od SV steny obj. 1/02. Rozmery obj. 2/02: dĺžka: 1,45 m, šírka: 1,2 m, max. hĺbka od úrovne podložia: 0,28 m, celková hĺbka objektu od úrovne súčasného terénu: 0,88 m. Orientácia preskúmanej časti obj. 2/02: S-J.

Obr. 4 Mapa s vyznačenými lokalitami kalenderberskej kultúry v priestore JZ Slovenska, časti Dolného Rakúska a prilehlej časti SZ Maďarska (podľa Studeníková 2012, upravené).

Abb. 4. Karte mit markierten Fundstellen der Kalenderberg Kultur in der Südwestslowakei, einem Teil Niederösterreichs und dem anliegenden Teil Nordwestungarns (nach Studeníková 2012, adaptiert).

Obr. 5 Plán sondáže a preskúmaných objektov z archeologického výskumu v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách v roku 2002 (Sonda A/2002) a v roku 2005 (Sonda I/2005). Kresby, grafika a foto R. Čambal.

Abb. 5. Plan der Sonde und der untersuchten Objekte von der archäologischen Grabung in Dunajská Lužná-Nové Košariská im Jahr 2002 (Sonda A/2002) und im Jahr 2005 (Sonda I/2005). (Zeichnungen, Grafik und Foto R. Čambal).

V roku 2005 sa uskutočnili dva archeologické výskumy v katastrálnom území obce Dunajská Lužná, časť Nové Košariská. Prvý v polohe Stredné pole, parc. súbor C č. 596/1 a realizoval sa pod záštitou obce Dunajská Lužná. V jeho rámci sa podarilo nadviazať na výskum z roku 2002 a preskúmať ďalšie sídliskové nálezy, patriace do obdobia kalenderberskej kultúry. Preskúmali sa dva zahĺbené objekty (obj. 1/05 a 2/05) a jedna kolová stavba (4/05). V rámci súbežne realizovaného záchranného archeologického výskumu, vyvolaného stavbou inžinierskych sietí a príjazdovou komunikáciou bol preskúmaný zahĺbený objekt s vymazaným ohniskom, pravdepodobne polozemnica (obj. 3/05).

Opis objektov z výskumu v roku 2005

V rámci výskumu v roku 2005 bola vyhlbená sonda I/2005, orientovaná mierne SV – JZ, ktorá mala rozmery 16 x 3,6 m a bola vyhlbená na úroveň ílového podlažia do hĺbka 0,8 m. Neskôr bola sonda I/2005 predĺžená o 3 m SV smerom na dĺžku 19 m. Z nej bola SV smerom v línii sondy I/2005 vyhlbená zisťovacia ryha o šírke 0,55 m v dĺžke 15 m pre potreby zistenia ďalších objektov. Na úseku 29 m až 34 m sa podarilo doložiť ďalší zahĺbený objekt a z toho dôvodu bola zisťovacia ryha v tomto úseku rozšírená na plochu 4 x 4 m. Celkovo sa podarilo v sonde I/2005 doložiť a preskúmať tri objekty. Dva z nich boli zahĺbené (piecka, označená ako obj. 1/05, polozemnica s vchodovým výklenkom, označená ako obj. 2/05) a v jednom prípade išlo o stavbu z kolovej konštrukcie, označenú ako obj. 4/05 (obr. 5).

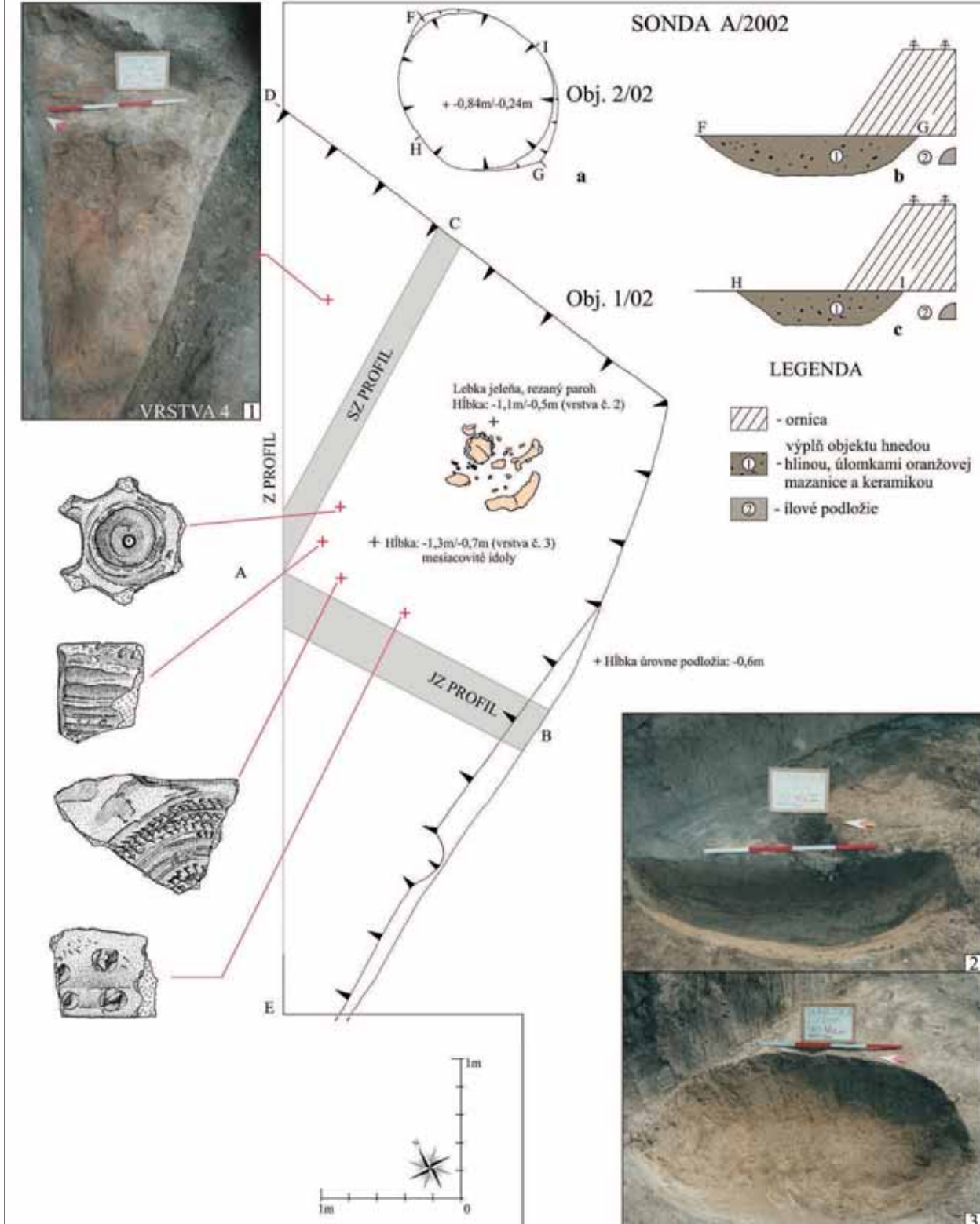
Obj. 1/05 – *piecka* (pravdepodobne s kupolou) na pečenie potravín mala v pôdoryse obdĺžnikový tvar so zaoblenými rohmi a javila sa výrazne oranžovým prepálením (obr. 10: a-c, 1-4; tab. XXIX). Zásyp objektu tvorila mazanica s náznakom zaoblenia – deštrukcia pravdepodobne kupoly pecky so stopami po úprave vymazávaním prstami a odtlačkami dosák (tab. XXIX: 1-14). Na dne objektu vrstvička popola a uhlíkov (ohnisko), ako aj zrnotierka (granit-malokarpatská žula) o rozmeroch cca. 35 x 25 x 20 cm v jeho severnej polovici na úrovni dna objektu (tab. XXIX: 15a, 15b). Rozmery obj. 1/05: dĺžka: 2 m, šírka: 1,3 m, max. hĺbka od úrovne podlažia: 0,2 m, celková hĺbka objektu od úrovne súčasného terénu: 1 m. Orientácia obj. 1/05: S – J.

Obj. 2/05 – *polozemnica s vchodovým výklenkom* na SV strane mala v pôdoryse takmer štvorcový tvar a štrkový zásyp (obr. 11: a-c; 1-3; tab. XXX, XXXI). Zásyp

DUNAJSKÁ LUŽNÁ - NOVÉ KOŠARISKÁ

SONDA A/2002

Obj. 1/02 - Vrstva č. 2 (lebka jeleňa, vrstva č. 3 (idoly, ľudská sánka)
Obj. 2/02 - PROFILY

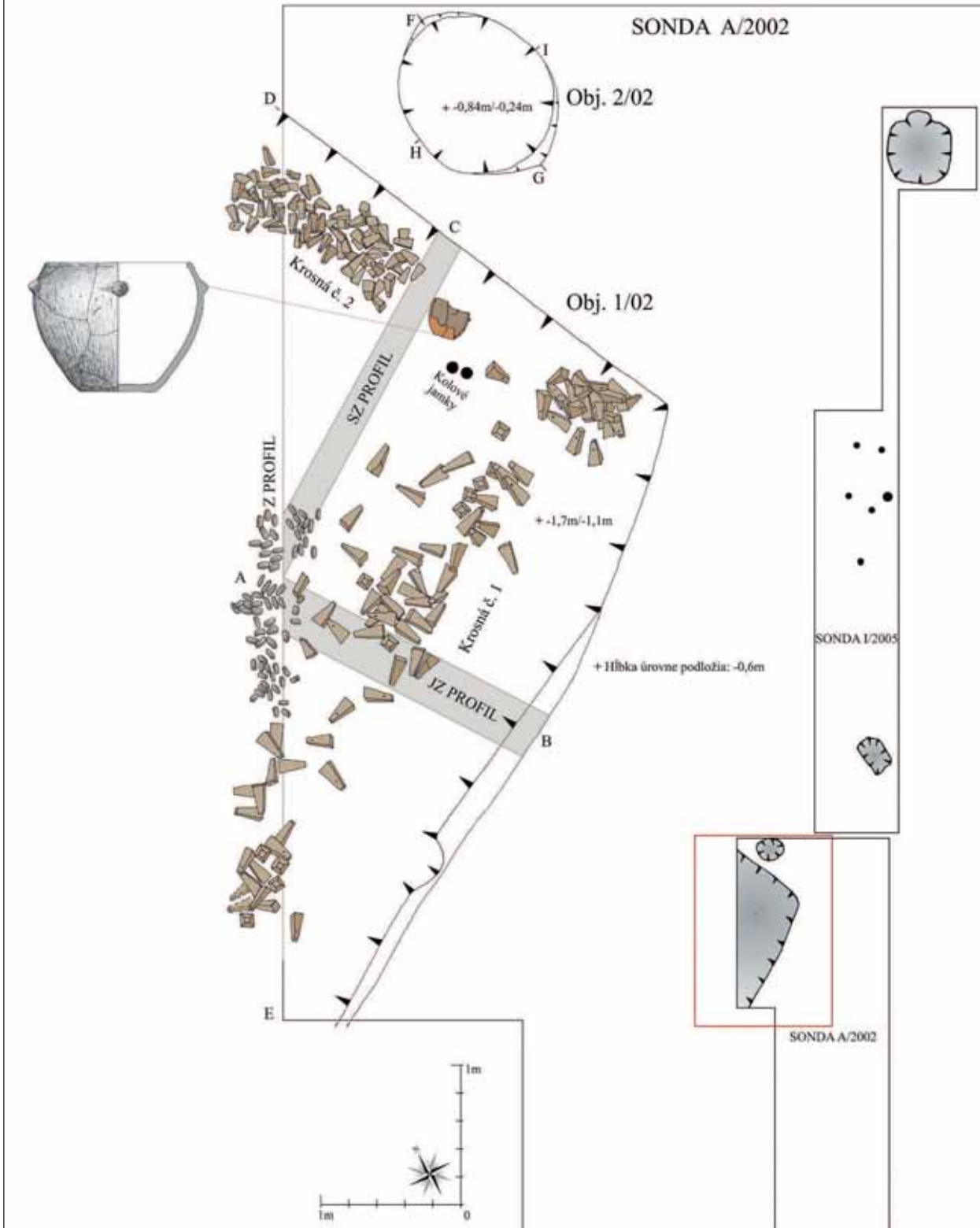
Obr. 6 Dunajská Lužná-Nové Košariská, Sonda A/2002. Obj. 1/02 (vrstva 2 s lebkou jeleňa a rezaným parohom) a vrstva 3 s mesiacovitými idolmi. Vrstva 4 – prepálená deštrukcia steny objektu (1). Obj. 2/02 (2, 3) – pôdorys (a) a profily (b, c). Kresby, grafika a foto R. Čambal.
Abb. 6. Dunajská Lužná-Nové Košariská, Sonde A/2002. Objekt 1/02 (Schicht 2 mit Hirschschädel und dem geschnittenem Geweih) und die Schicht 3 mit Mondidolen. Schicht 4 - durchgebrannte Destruktion der Objektwand (1). Objekt 2/02 (2, 3) – Grundriss (a) und Profile (b, c). (Zeichnungen, Grafik und Foto R. Čambal).

DUNAJSKÁ LUŽNÁ - NOVÉ KOŠARISKÁ

SONDA A/2002

Obj. 1/02 - situácia na dlážke - dno objektu

Obj. 2/02

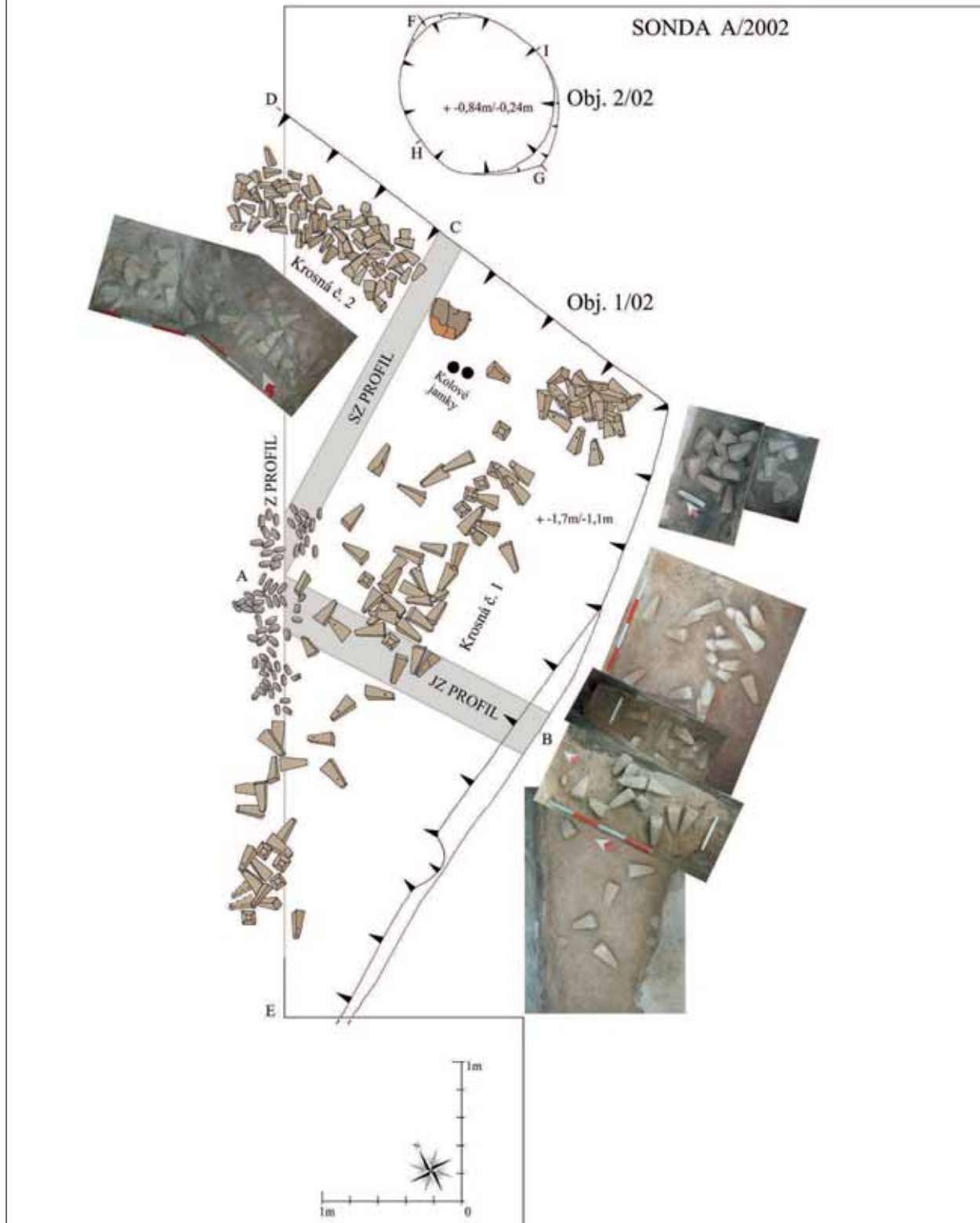
Obr. 7 Dunajská Lužná-Nové Košariská, Sonda A/2002. Obj. 1/02 – dno objektu s nálezovou situáciou dvoch zoskupení s ihlancovitými tkáčskymi závažiami (krosná č. 1 a krosná č. 2), hlinenými šulcami a nádobou. Kresby, grafika a foto R. Čambal.

Abb. 7. Dunajská Lužná-Nové Košariská, Sonde A/2002. Objekt 1/02 – Fußboden mit Fundsituation zweier Gruppierungen von pyramidenförmigen Webgewichten (Webstühle Nr. 1 und Nr. 2), Lehmkolben und einem Gefäß. (Zeichnungen, Grafik und Foto R. Čambal).

DUNAJSKÁ LUŽNÁ - NOVÉ KOŠARISKÁ

SONDA A/2002

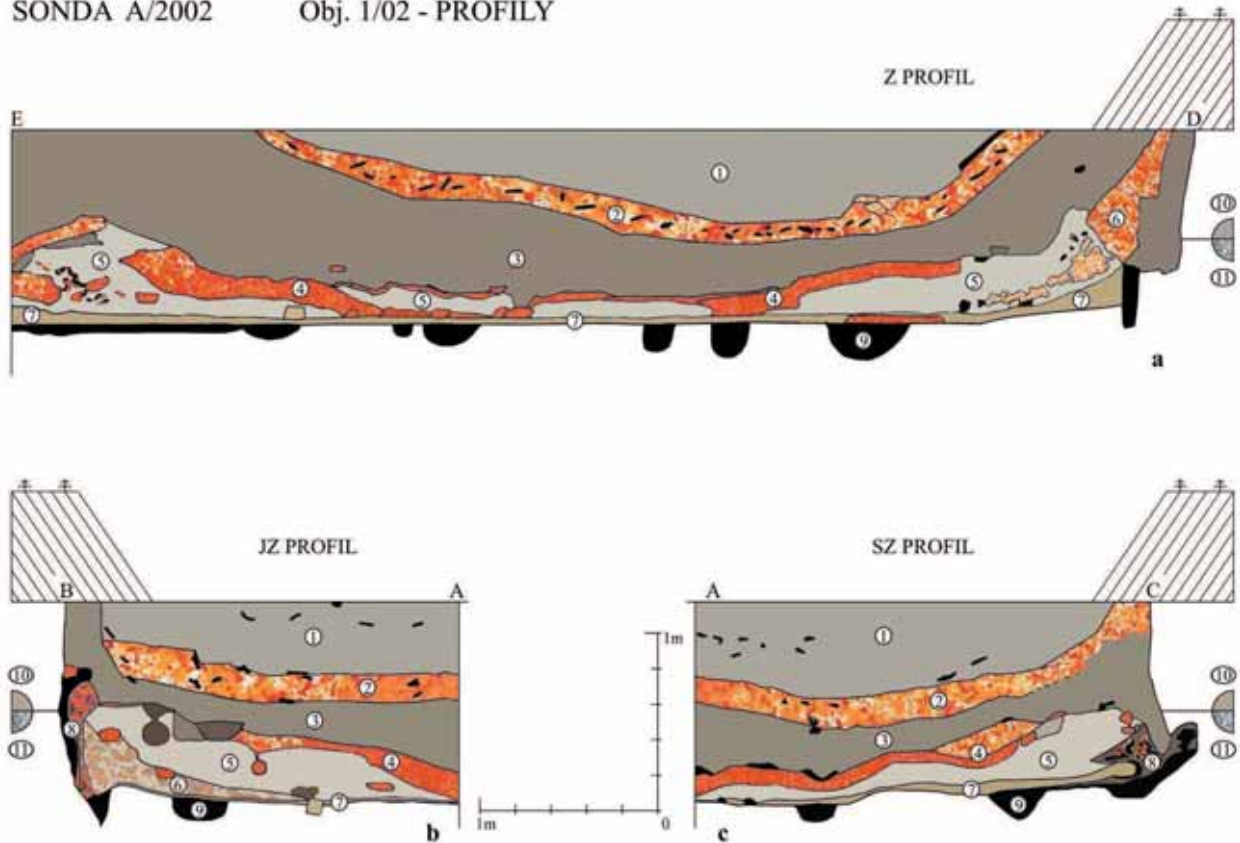
Obj. 1/02 - situácia na dlážke - dno objektu - krosná č. 1 a č. 2
Obj. 2/02

Obr. 8 Dunajská Lužná-Nové Košariská, Sonda A/2002. Obj. 1/02 – dno objektu s nálezovou situáciou dvoch zoskupení s ihlancovitými tkáčskymi závažiami (krosná č. 1 a krosná č. 2) a ich fotografickou dokumentáciou in situ. Kresby, grafika a foto R. Čambal.

Abb. 8. Dunajská Lužná-Nové Košariská, Sonde A/2002. Objekt 1/02 - Fußboden mit Fundsituation zweier Gruppierungen mit pyramidenförmigen Webgewichten (Webstühle Nr. 1 und Nr. 2) und ihrer Fotodokumentation in situ. (Zeichnungen, Grafik und Foto R. Čambal).

DUNAJSKÁ LUŽNÁ - NOVÉ KOŠARISKÁ
 SONDA A/2002   Obj. 1/02 - PROFILY

LEGENDA

- ornica	- prepálená vrstva tehlovočervenej farby - vonkajšia zhorená časť steny	- vrstva čiernej a hnedej prepálenej hliny s uhlíkmi, deštrukcia steny objektu
- humusovitá vrstva hnedej farby s fragmentmi keramiky	- vrstva svetlohnedej sypkej hliny s plevami, stena - nabijanica	- žľaby pod dlažkou objektu, vyplnené zmesou hliny a štrku
- prepálená vrstva oranžovej farby s keramikou, zv. kosťami, rezaným parohom a lebkou jeleňa	- vrstva svetlohnedej sypkej hliny s plevami, stena - nabijanica	- ilové podložie
- humusovitá vrstva hnedej farby s mesiacovitými idolmi, časťou ľudskej sánky a keramikou	- zarovnané dno objektu vymazané ilovou dlažkou - na nej závažia	- štrkové podložie

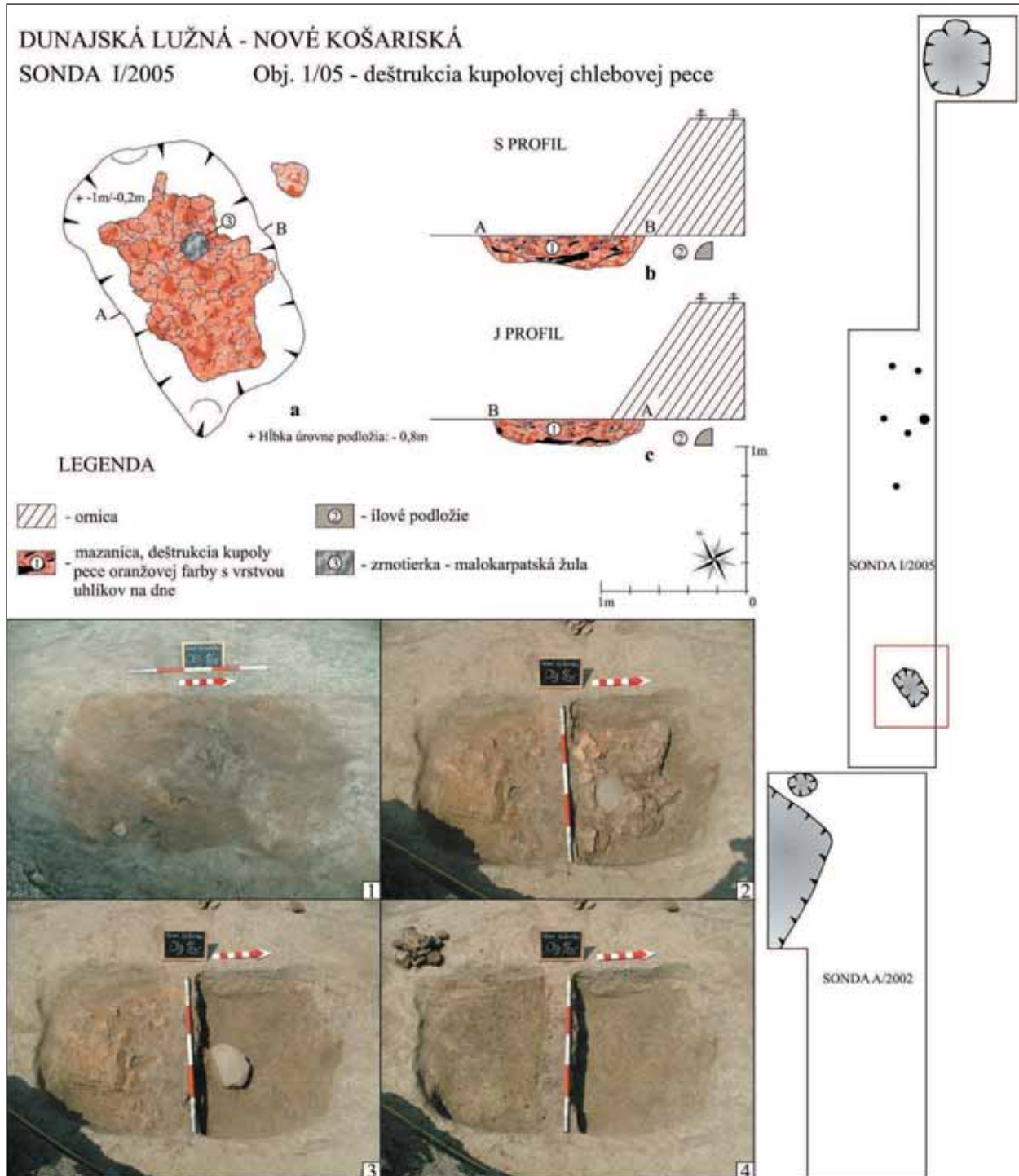
Obr. 9 Dunajská Lužná-Nové Košariská, Sonda A/2002. Profily obj. 2/02 – Z. profil (E, D); JZ profil (B, A; 1) a SZ profil (A, C; 2). Kresby, grafika a foto R. Čambal.

Abb. 9. Dunajská Lužná-Nové Košariská, Sonde A/2002. Profile Objekt 2/02 – W. Profil (E, D); SW Profil (B, A; 1) und NW Profil (A, C; 2). (Zeichnungen, Grafik und Foto R. Čambal).

DUNAJSKÁ LUŽNÁ - NOVÉ KOŠARISKÁ

SONDA I/2005

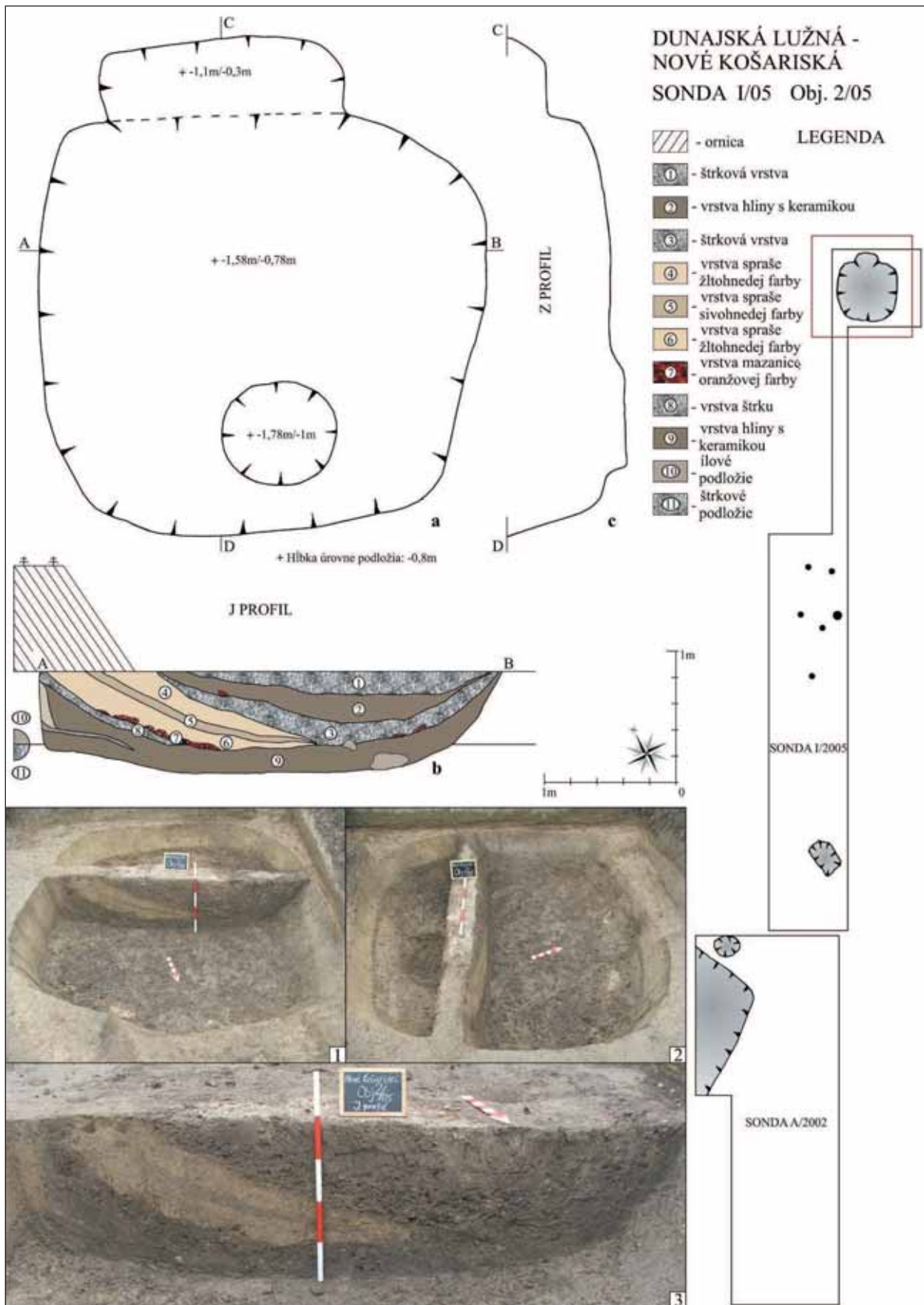
Obj. 1/05 - deštrukcia kupolovej chlebovej pece

Obr. 10 Dunajská Lužná-Nové Košariská, Sonda I/2005. Obj. 1/05 – deštrukcia pece s kupolou (1-4). Pôdorys (a) a J a S profil (b, c). Kresby, grafika a foto R. Čambal.

Abb. 10. Dunajská Lužná-Nové Košariská, Sonda I/2005. Obj. 1/05 – Kuppelofendestruktion (1-4). Grundriss (a) und S und N Profil (b, c). (Zeichnungen, Grafik und Foto R. Čambal).

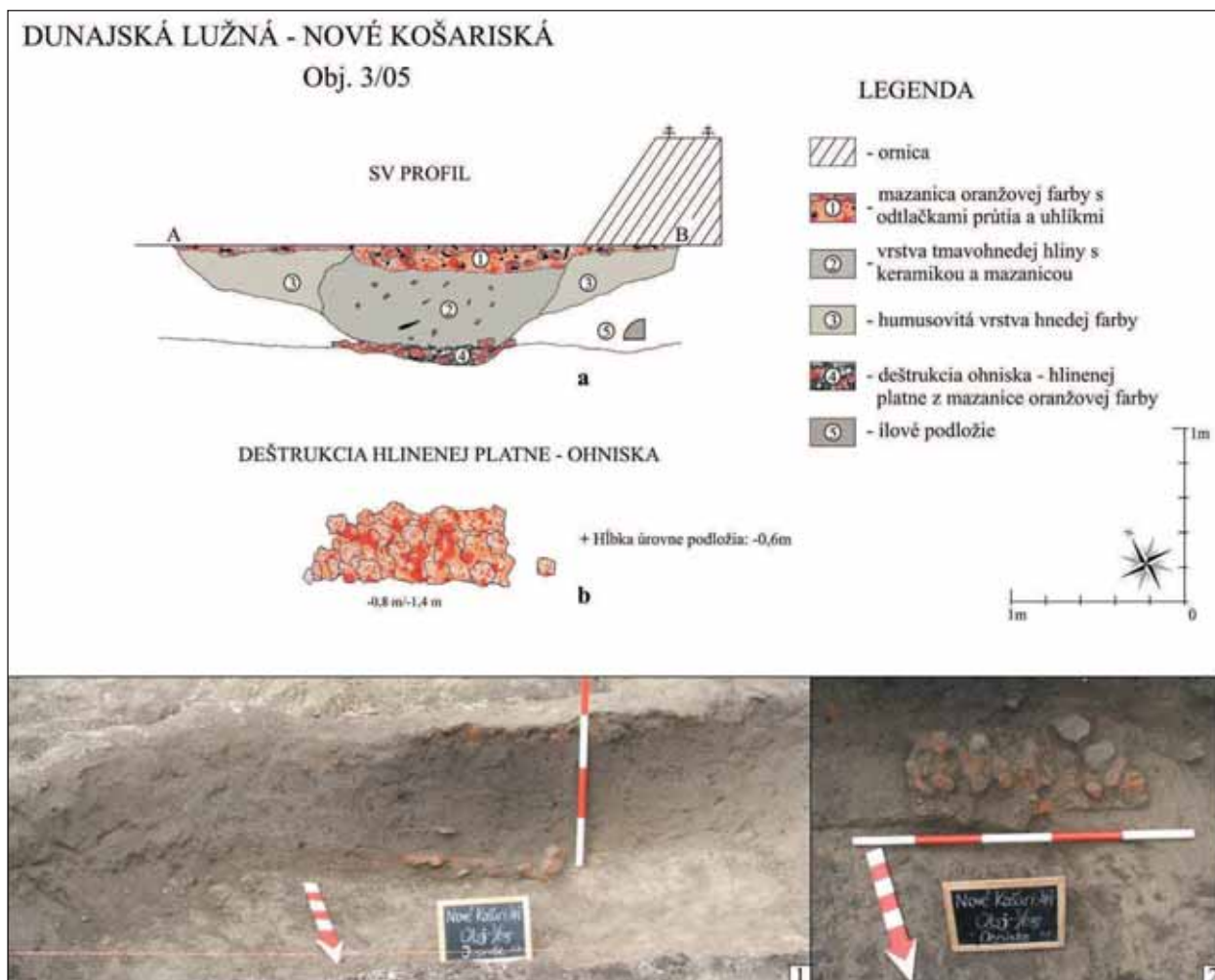
objektu tvorilo niekoľko výrazných vrstiev (celkovo 9; obr. 11: b, 3). Vrchná štrková vrstva č.1 o hrúbke cca 0,10 – 0,18 m s nálezmi kalenderberskej keramiky a zvieracích kostí. Kompaktná hlinená vrstva č. 2 tmavohnedej farby o hrúbke cca. 0,2 m s nálezmi kalenderberskej keramiky, fragmentu praslena, zvieracích kostí a uhlíkov. Z tejto vrstvy zo SV časti chaty pochádza nález fragmentu bronzového náramku. Druhá štrková vrstva č. 3 o hrúbke 0,2 m s menším množstvom nálezov kalenderberskej keramiky. V západnej časti J profilu naviata žltá sprašová vrstva č. 4. Sivá sprašová vrstvička cca. 5 cm hrubá medzi žltou sprašovou vrstvou č. 4 a č. 6, označená ako vrstva č. 5. V západnej časti J profilu naviata žltá sprašová vrstva č. 6. V stredovej časti J profilu tenká prepálená vrstvička

Obr. 11 Dunajská Lužná-Nové Košariská, Sonda I/2005. Obj. 2/05 – polozemnica (1, 2). Pódorys (a) a J a Z profil (b, c; 3). Kresby, grafika a foto R. Čambal.

Abb. 11 Dunajská Lužná-Nové Košariská, Sonde I/2005. Objekt 2/05 – Grubenhaus (1, 2). Grundriss (a) und S und W Profil (b, c; 3). (Zeichnungen, Grafik und Foto R. Čambal).

Obr. 12 Dunajská Lužná-Nové Košariská. Obj. 3/05 – polozemnica. SV profil objektu (a; 1) a pôdorys deštrukcie hlinenej platne na dne (b; 2). Kresby, grafika a foto: R. Čambal.

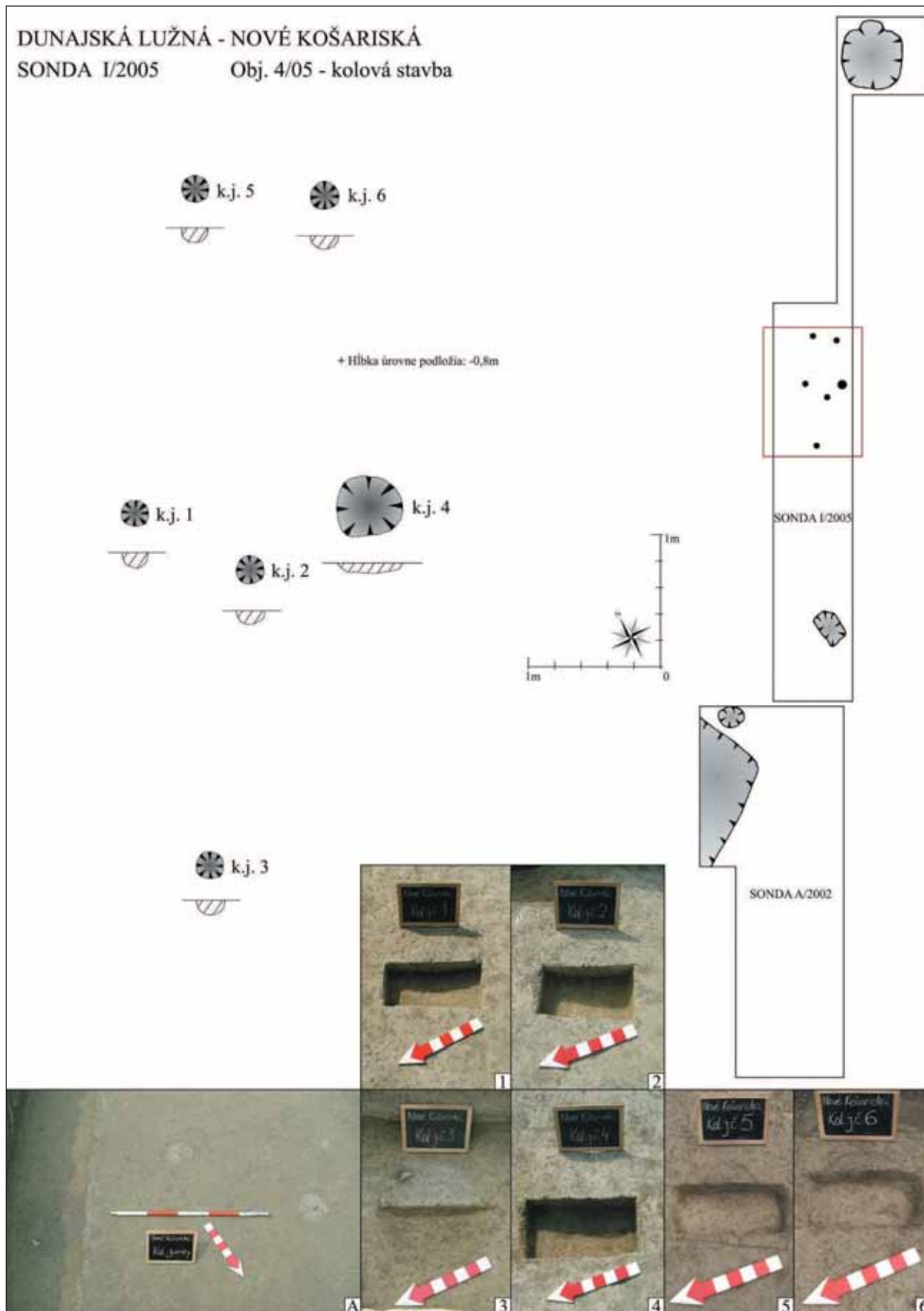
Abb. 12. Dunajská Lužná-Nové Košariská. Objekt 3/05 – Grubenhäus. NO Profil des Objekt (a; 1) und Grundriss der Destruktion der Lehmplatte am Boden (b; 2). (Zeichnungen, Grafik und Foto R. Čambal).

oranžovej farby s uhlíkmi pod vrstvou č. 7. Tretia štrková vrstva o hrúbke 0,1 m v západnej časti profilu s minimom nálezov, označená ako vrstva č. 8. Kompaktná hlinená vrstva č. 9 tmavohnej farby o hrúbke cca 0,2 m s uhlíkmi a minimom keramických kalenderberskej kultúry nálezov. Ide o vrstvu nad dlážkou. Z tejto vrstvy, t.j. z dna chaty pochádza zo S časti chaty pod vchodovým výklenkom železný háčik na ryby (0,8 m od úrovne podložia) a nález železného predmetu – klinca? v SV časti chaty. V južnej polovici chaty sa nachádzalo do dna objektu zahĺbené ohnisko v podobe jamy o priemere 0,5 x 0,5 m a hĺbke 0,1 m. Jeho výplň tvorila zmes štrku, hliny a uhlíkov. Rozmery obj. 2/05: dĺžka: 3,3 m, dĺžka s vchodovým výklenkom na severnej strane: 3,8 m, šírka: 3,3 m, max. hĺbka od úrovne podložia: 0,8 m, celková hĺbka objektu od úrovne súčasného terénu: 1,7 m. Orientácia obj. 2/05: mierne SV – JZ.

Obj. 3/05 – pravdepodobne polozemnica. Išlo o zahĺbený objekt s deštrukciou vymazaného ohniska – platne na jeho dne (obr. 12: a, b; 1, 2; tab. XXXII, XXXIII). V prípade obj. 3/05 sa nepodarilo doložiť pôdorys. Na úrovni podložia v hĺbke 0,6 m sa však rysovala výrazne prepálená plocha s deštrukciou mazanice s odtlačkami prútia o rozmeroch 3 x 3 m a sile 0,1 m. Zásyp objektu bol kompaktný, takmer neodlíšiteľný do podložia. Rozmery obj. 3/05: dĺžka: nepodarilo sa doložiť, šírka: 3 m, max. hĺbka od podložia: 0,58 m, celková hĺbka objektu od úrovne súčasného terénu: 1,18 m. Rozmery deštrukcie ohniska – platne: dĺžka 0,5 m, šírka: 0,9. Predpokladaná orientácia obj. 3/05: mierne SV–JZ.

Obj. 4/05 – stavba z kolovej konštrukcie, pravdepodobne prístrešok, bola zložená z 5 plynkovo zahĺbených kolových jamiek (spodné časti kolových jám zapustené do podložia v hĺbke 0,8 metra), vytvárajúcich systém v dvoch radoch (obr. 13: A, 1-6). Jeden rad o dvoch kolových jamkách, druhý o troch kolových jamkách v línii za sebou. Rozmery obj.

DUNAJSKÁ LUŽNÁ - NOVÉ KOŠARISKÁ
 SONDA I/2005   Obj. 4/05 - kolová stavba

Obr. 13 Dunajská Lužná-Nové Košariská, Sonda I/2005. Obj. 4/05 – kolová stavba zo 6 plytkých kolových jám (A, 1-6). Kresby, grafika a foto R. Čambal.

Abb. 13. Dunajská Lužná – Nové Košariská, Sonde I/2005. Objekt 4/05 – Pfostenbau mit 6 seichten Pfostengruben (A, 1-6). (Zeichnungen, Grafik und Foto R. Čambal).

4/05: dĺžka: doložená šírka: Ø kolových jamiek: 0,2 m, zahĺbenie kolových jamiek: 0,15 m. Orientácia obj. 4/05: mierne SV – JZ. Objekt však pravdepodobne nebol preskúmaný celý. Prípadné ďalšie kolové jamky sa môžu nachádzať na doposiaľ neodkrytej ploche.

Rozbor objektov

Obytné a výrobné objekty

Počas archeologických výskumov v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách, uskutočnených v posledných rokoch, sa zatiaľ podarilo preskúmať časť osady patriacej do okruhu kalenderberskej kultúry. Preskúmaných bolo šesť objektov rôznej funkcie, ktorých podrobný opis je spomenutý vyššie. V prípade troch z nich – objekt 1/02, 2/05 a 3/05 išlo o objekty obytného resp. výrobného charakteru v podobe do zeme zahĺbených viac menej pravouhlých chát – polozemnic. Najviac nálezového materiálu, ktorý je tvorený predovšetkým keramickými nálezmi v zlomkoch bolo v objekte 1/02. Výrazne menší počet keramiky sa našiel v ostatných obytných objektoch. Nepočtený keramický materiál pochádza aj zo spodnej časti sídliskového objektu 2/02. V prípade pece na potraviny (obr. 10) a stavby z kolovej konštrukcie (obr. 13) sa nepodarilo doložiť žiadny nálezový materiál.

Vzhľadom k súčasnému stavu výskumu na lokalite a malej rozlohe preskúmanej časti lokality nie je nateraz možné stanoviť štruktúru, rozlohu a urbanizmus halštatského sídliska. Predpokladáme, že sídlisko sa rozkladá na väčšej ploche, ktorá sa rozprestiera severným a severovýchodným smerom od skúmanej polohy v smere k osamote stojacej mohyle č. VI. Východným a západným smerom od doloženej časti sídliska sa ďalšími záchrannými výskumami v ostatných rokoch nepodarilo nateraz doložiť osídlenie lokality v dobe halštatskej. Južne od sídliska sa archeologické výskumy nerealizovali. Taktiež južne od mohylníka s mohylami č. I až V sa počas realizovaných záchranných výskumov SNM-Archeologického múzea v Bratislave nepodarilo doložiť osídlenie (obr. 1). Problémom na lokalite je aj absencia kultúrnej vrstvy z doby halštatskej, ktorú sa v rámci výskumných rokov 2002 a 2005 v preskúmaných sondách s preskúmanými objektmi z doby halštatskej nepodarilo doložiť. Staršie osídlenie lokality bolo spracované a zmapované s aktuálnymi poznatkami v roku 2005 (Čambal/Gregor 2005, 31-33, obr. na s. 31).

Obj. 1/02 – polozemnica/tkáčska dielňa

V prvej sezóne archeologického výskumu na lokalite v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách bol preskúmaný objekt, ktorý môžeme na základe nálezovej situácie priradiť k obytno-výrobným objektom. Bol označený ako obj. 1/02. Výskumom bola doložená zhruba polovica objektu pravdepodobne obdĺžnikového pôdorysu s jeho SV a JV stenou a SV rohom (obr. 6, 7, 8). Objekt sa v pôdoryse javil ako nepravidelný trojuholník s výrazne oranžovým prepálením a bol zapustený do ílového (0,6 m) a štrkového (0,65 m) podlažia. Jeho predpokladaná veľkosť je 4,5x5,5 m. Zásyp objektu tvorilo niekoľko výrazných vrstiev (celkovo 10), ako aj deštrukcia dovnútra zrútenej steny – tzv. nabíjanice, vyrobenej zo zmesi hliny a pliev, vrstva č. 5 (obr. 9: a-c, 1, 2). Išlo o typickú polozemnicu väčších rozmerov, na dne ktorej sa nachádzala ílom vymazaná zarovnaná dlážka. Na základe interpretácie vrstvy č. 5 ako nabíjanice predpokladáme, že objekt mal obývateľnú plochu nad úrovňou terénu. Pravdepodobne boli steny kombinované s drevenými konštrukčnými prvkami. Predpokladaná výška nadzemnej časti steny na základe zistenej deštrukcie je 0,5 m a jej šírka 0,4 m. Nie je vylúčené, že preskúmaná časť objektu, zapustená do podlažia, bola pivničným priestorom a dlážka obytného priestoru bola drevená. Pri doložených dvoch tkáčskych krosnách sa závažia mohli spúšťať pri tkaní otvormi v podlahe. V objekte 1/02 sa podarilo doložiť in situ 168 kusov hlinených ihlancovitých závaží, ktoré pôvodne tvorili dve zvislé krosná. Obe krosná boli umiestnené pozdĺž SV a JV stien rozmernej, do zeme zahĺbenej pravouhlej chaty (obr. 7; 8), t. j. na pôvodnom mieste, kde predpokladáme aj samotné drevené konštrukcie krosien, snáď o poschodie vyššie v obytnej časti stavby. Spolu s in situ zachovanými tkáčskymi závažiami, ktoré boli na dlážke objektu pod deštrukciou steny objektu – vrstvou č. 4 a 5 (obr. 9) sa na dne našlo niekoľko zlomkov kalenderberskej keramiky a jedna celá nádoba (tab. XV: 1-21). Krosná č. 1 boli umiestnené rovnobežne s JV stenou a menšie krosná č. 2 stáli pri SV stene. V minulosti už bol zverejnený aj pokus o rekonštrukciu výzoru tohto objektu aj s ideálnou rekonštrukciou krosien (Čambal 2006, 56-58, obrázky na str. 57). Dlážka dielne bola vymazaná hlinou (vrstva č. 7), pod ktorou bol systém cca 0,2 m širokých a 0,15 m hlbokých žliabkov, vyplnených zmesou hliny a štrku – vrstva č. 9 (obr. 9), ktoré vytvárali mriežkový systém. V spojení s dlážkou bol takto vytvorený nepriepustný izolačný systém, keďže objekt bol zahĺbený do štrkového podlažia. Zánik tkáčskej dielne bol spôsobený požiarom. Prevažná časť bohatého keramického a kosteného (rezaná parohovina, lebka jeleňa) materiálu pochádza z vrchných zásypových vrstiev (č. 1-3) objektu (obr. 9; tab. I-XIII; XIV). Podobne aj fragmenty z rôznych mesačikovitých idolov a bradová časť detskej sánky pochádzajú zo zásypovej vrstvy č. 3 nad deštrukciou steny chaty (obr. 6; 9; tab. XIV: 14, 7, 8, 14).

V prípade objektu 1/02 – tkáčskej dielne v Nových Košariskách predpokladáme, že išlo o klasický výrobný objekt, kde prebiehala remeselnícka činnosť, v tomto prípade tkanie textilu, ktoré bolo v dobe halštatskej na vysokej úrovni. Podobných objektov s doloženou výrobou textilu z obdobia staršej doby železnej poznáme už viac. Zaujímavosťou objektu 1/02 je fakt, že sa v ňom nachádzali dve samostatne stojace, veľkosťou a počtom závaží rozdielne, zvislé krosná. Rozmerovo väčšie krosná obsahovali pôvodne 94 kusov a zlomkov ihlancovitých závaží (tab. XVI-XXI), stojacich v dvojrade pozdĺž JV steny objektu (obr. 7, 8). Ich predpokladaná šírka bola 4 metre. Ku krosnám č. 1 pravdepodobne patrilo aj pôvodne 74 kusov (73 dochovaných) hlinených šulcov a ich fragmentov plus tri exempláre z vrstvy č. 3 (tab. XIV: 17-19), rozmiestnených rovnobežne so závažiami stavu č. 1 (obr. 7, 8; tab. XXV-XXVI). Šulce resp. cievky mali slúžiť na namotanie a napínanie nití prechádzajúcich cez kartičky pri tkaní zvislých okrajov tkaniny na zvislých krosnách (viď. nižšie). Konštrukciou ako aj veľkosťou závaží menšie krosná č. 2 obsahovali 79 kusov závaží a ich fragmentov (tab. XXII-XXIV). Nachádzali sa pri SV stene objektu (obr. 7, 8). Ich šírka bola ich rekonštrukciou stanovená na 1,8 metra. Doklady existencie zvislých krosien boli preskúmané na sídliskách nielen na území Slovenska, ale aj v širšom kontexte strednej Európy. Komplexne už bola téma tkania ako aj výskyt tkáčskych závaží in situ pre severovýchodnú a juhovýchodnú halštatskú oblasť zhodnotená a zmapovaná aj v súvislosti s prezentovaným nálezom z objektu 1/02 v Nových Košariskách (*Belanová/Čambal/Stegmann-Rajtár 2007*, Abb. 6; *Štolcová/Zajonc 2014*, 60-64; *Teržan 1996*, 513, tam ďalšia literatúra o rozšírení krosien v dobe halštatskej). Samotné vyhodnotenie a rekonštrukciu menších krosien č. 2 z objektu 1/02 ako aj experimentálne tkanie na nich bolo už publikované (*Štolcová/Zajonc 2014*, 59 nn.).

Tkáčske závažia tvaru zrezaného ihlana patria k častým nálezom na sídliskách kalenderberskej kultúry. V halštatských sídliskových objektoch sa objavujú v rôznych počtoch od niekoľkých ojedinelých exemplárov až po niekoľko desiatok kusov, čo značí prítomnosť zvislých tkáčskych krosien. Interpretácia týchto nálezov však plne závisí od nálezovej situácie, keďže je dokázané, že v niektorých prípadoch spĺňali závažia aj funkciu roštu v ohnisku (*Paulík 1956*, 184; *Studeníková 1979*, 26). V niekoľkých exemplároch sa objavujú na sídliskách v Chorvátskom Grobe v obj. 1/72 (*Studeníková 1984*, obr. 15: 6, 8-10), v Ivanke pri Dunaji bolo in situ doložených 40 kusov závaží v objekte II (*Kraskovská 1970*, 102, 103, 111, obr. 89; obr. 7: 1, 2) a v obj. 11/73 z tej istej lokality 8 kusov (*Studeníková 1979*, 23, obr. 2). Ďalšie nálezy sa našli v Pustých Úľanoch (*König 2003*, obr. 9: 10), v Göttlesbrunne (*Griebl 2004*, 185, Abb. 74). Zo zahĺbenej chaty 3 v Devíne pochádza 23 závaží (*Studeníková 1993*, obr. 58, 120). Podobne aj na Smolenickom Molpíre bolo v niekoľkých domoch doložených celkovo 200 tkáčskych závaží, čo nasvedčuje hromadnej výrobe textílií v tejto lokalite, prebiehajúcej vo viacerých domoch (*Dušek/Dušek 1995*, 49; *Stegmann-Rajtár 1998*, 263 n., tab. 1; *Stegmann-Rajtár 2000*, 462 n.; *Belanová 2007*, 41-43; *Belanová Štolcová/Grömer 2010*, 12, 13). Ďalšie nálezy sa našli v kultúrnej odlišnej oblasti. V Pobeďime-Hradištiach v objekte 2/69 (*Studeníková/Paulík 1983*, 64, 102, obr. 31, tab. XXXI: 4, 6, 9; *Studeníková 1979*, 23, obr. 3).

Podobné nálezy ako na lokalite v Nových Košariskách, aj pokiaľ ide o rozmery a počet in situ dochovaných závaží, sa objavujú na nížinných sídliskách kalenderberskej kultúry v Rakúsku. Vo Freundorfe (okr. Tulln) sa vyskytli pyramídovité a na hornej ploche označené závažia v línii širokej cca 400 cm (*Blesl/Kalser 2005*, 88, 89). V Hafnerbachu (okr. St. Pölten) sa v objekte č. 87 medzi dvoma kolovými jamami našlo 50 hlinených závaží v línii širokej 360 cm. Závažia mali tvar zrezaného ihlana a na vrchnej ploche značky v tvare kríža (*Preinfalk 2003*, Abb. 12). V línii širokej 180 cm bolo v Michelstettene (okr. Mistelbach) nájdených 38 neprepálených závaží (*Lauermann 2000*, 19, Abb. 18, 19; *Preinfalk 2012*, 63, Verfärbung 307, 62; Taf. 270-276). Na výšinnom sídlisku Burgstallkogel pri Kleinkleine v rakúskom Štajersku sa našli zvyšky približne 370 cm širokých krosien so 150 závažiami. Tkala sa na nich tkanina pravdepodobne v plátnej väzbe, široká asi 310 cm (*Dobiat 1990*, 50 n., Abb. 27; *Slonek 1990*, 70-84, Abb. 5). Ďalšie in situ nálezisko bolo v lokalite Stillfried (okr. Gänserndorf; Rakúsko). Tu sa v oválnej prehĺbenine nachádzali dve ryhy, naplnené závažiami v tvare zrezaného ihlana. Vo vnútri tejto prehĺbeniny z prepálenej hliny boli vo vzdialenosti asi 60 cm dve kolové jamy, naznačujúce existenciu zvislých brvien krosien (*Eibner 1974*, 76, 81, Tab. 17; 19: 8, 9).

Na nížinnom sídlisku Göttlesbrunn (okr. Bruck an der Leitha; Rakúsko) sa vo viacerých zahĺbených domoch vyskytlo niekoľko skupín závaží. Mali tvar zrezaného ihlana so značkou na hornej ploške (*Griebl 2004*, 185-187; *Grömer 2010*, Abb. 130, 260). Na základe výskytu tkáčskych závaží in situ na sídliskách z doby halštatskej na Slovensku a v Rakúsku je možné pre toto obdobie zvislé krosná so závažiami rozdeliť podľa dĺžky línie závaží do troch skupín: (1) krosná široké 60–90 cm (napr. lokality Oberleiserberg a Stillfried v Rakúsku), (2) krosná široké 120–160 cm (napr. Smolenice - Molpír a Michelstetten v Rakúsku) a (3) krosná široké 300–400 cm (napr. krosná č. 1 v Nových Košariskách alebo lokality Hafnerbach, Freundorf a Kleinklein v Rakúsku) a zároveň je možné predpokladať, že na krosnách so strednou a najmä najväčšou šírkou tkalo viac osôb súčasne (*Belanová Štolcová/Grömer 2010*, 17; *Štolcová/Zajonc 2014*, 64).

Časť závaží z objektu 1/02 je na vrchnej plôške zdobená značkami (viď nižšie). Predpokladá sa, že značky mohli označovať výrobcov závaží (je to dosť nepravdepodobné, keďže značky sa opakujú v širokom geografickom priestore) alebo ich vlastníkov (*Rutschmann 1988, 54; Štolcová/Zajonc 2014, 62*). Pravdepodobnejšia je možnosť, že značkami označené závažia boli na skupinách nití, ktoré mali byť týmto spôsobom ľahko rozpoznateľné pri výzdobe tkaniny sa samostatným vzorovacím útkom v procese tkania (*Grömer 2010, 116; Štolcová/Zajonc 2014, 62, 63*). Značky na vrchnej časti závaží bývajú okrem ich praktického využitia pri tkaní niekedy spojované aj s kultovými praktikami práve v súvislosti s ich využitím vo funkcii roštu pri ohniskách (*Studeníková 1979, 28*).

Doklady o používaní tkáčskych stavov a tkania ako takého v dobe halštatskej a v oblasti kalenderberskej kultúry poukazujú na dôležitosť tejto činnosti, odzrkadľujúcej sa aj v spoločenskom postavení niektorých žien, ako aj v nadstavbovej sfére. V tejto súvislosti nemôžeme vylúčiť ani hypotetickú možnosť, že v dielni boli tkané látky (pohrebný rubáš) na pohreb pod niektorou z blízkych „kniežacích“ mohýl (vzhľadom k datovaniu objektu 1/02 do HaC2-HaD1by mohli ísť o mohylu VI alebo mohyla I). Aby však nedošlo k znesväteniu pohrebných rituálov, mohli byť krosná rozobrané, resp. zničené, prípadne ich drevené súčasti alebo časť závaží pietne uložené do mohyly a tkáčska dielňa zničená zámerne založeným požiarom. V tejto súvislosti sa do zásypu chaty mohli dostať aj úlomky mesiačikovitých idolov ako súčasť nám neznámeho rituálu. Preto táto možnosť súvisu tkáčskej dielne s niektorou zo spomínaných mohýl nie je vylúčená. Navyše v mohyle VI sú uložené ostatky dospelej ženy a dieťaťa, ako aj predmety týkajúce sa tkáčskej výroby v podobe 12 kusov plochých hlinených ihlancovitých tkáčskych závaží, kompletne na povrchu pokrytých tuhou (*Pichlerová 1969, 79 n., obr. 59, tab. XLII: 5; Teržan 1986, 233; Teržan 1996, 516*). Pohreb pod mohylou VI je interpretovaný ako bohatý hrob privilegovanej ženy-tkáčky (*Teržan 1986, 234; Stegmann-Rajtár 1998, 263 n.; Stegmann-Rajtár 2005, 62*). Z hľadiska sociálneho a spoločenského postavenia mali ženy-tkáčky v spoločnosti staršej doby železnej privilegované postavenie (*Eibner 1986, 43; Stegmann-Rajtár 2005, 61*). Snáď najpresvedčivejším dokladom tohto tvrdenia je Penelopa, manželka kráľa Odyssea, vládcu ostrova Ithaka, ktorá sa počas čakania na návrat svojho manžela z trójskej vojny venovala práve tkaniu veľkého skvostného tkaniva – pohrebného rubáša pre Láerta, Odysseovho starého otca (*Homér-Odyseia, 22*). Podobné, bohato vybavené hroby žien-tkáčok ako v Nových Košariskách pod mohylou VI sú aj v Soproni-Burgstalle, Kleinkleine (*Teržan 1986, 1990, 1996; Eibner 1986, 39-48; Stegmann-Rajtár 2005, 60 n.*). Môžeme tak usudzovať aj na základe dobových vyobrazení na hrobovej keramike z mohyly 27 v Sopron-Burgstall, kde je zobrazená scéna tkania, ktorá je interpretovaná ako tkanie pohrebného rubáša a bohyně osudu (sudičky) Moirai, ktoré rozhodujú o životnom údele – osude človeka (*Gallus 1934, XVIII; Teržan 1986, 234, 238*). Scény tkania pohrebného rubáša na halštatskej keramike kalenderberskej kultúry, ako aj Moirai (osud, sudičky) vychádzajú priamo z gréckej antickej mytológie, kde bol človeku predurčený jeho život, ktorý preň upriadla mocná sudička – Moira (*Homéros-Ílias, 537, 541, 566*). Taktiež žiadny zámožný muž v tom čase nesmel byť pochovaný bez rubáša a to z toho dôvodu, aby sa nad manželkou zosnulého nepohoršovala žiadna zo žien (*Homér-Odyseia, 22*).

V každej geografickej oblasti sa okrem existujúcich privilegovaných príslušníčok elit tkaniu venovali v oveľa väčšej miere ženy, pre ktoré bolo tkáčstvo prácou, prostriedkom zárobkovej činnosti ako obživy rodín. Predpokladáme, že v dobe išlo jednak o domácu produkciu textilu (nálezy jednotlivých závaží resp. in situ krosien v sídliskových objektoch), ale aj vysoko organizovanú výrobu, aká sa pravdepodobne nachádzala na Molpíre v Smoleniciach. Tkanie textílií a výroba priadze súviselo s každodennými potrebami ľudí, no bolo výrazne previazané aj s nadstavbovou sférou, s mytológiou, náboženstvom a kultom, prejavujúcim sa predovšetkým v pohrebných zvyklostiach a praktikách ľudí doby halštatskej.

Na základe predbežného vyhodnotenia keramiky z tkáčskej dielne (obj. 1/02), typologicky porovnateľnej s keramikou z Molpíra (*Dušek/Dušek 1984; Dušek/Dušek 1995; Pazringer/Stegmann-Rajtár 1988; Müller 2012a*), ako aj s obsahom „kniežacích“ mohýl VI a I v Nových Košariskách (*Pichlerová 1969*) a ich datovania (*Parzinger/Stegmann-Rajtár 1988, 168; Müller 2012b, 344*), môžeme objekt 1/02 zaradiť na záver stupňa HaC2/HaD1, do ktorého je datovaná aj mohyla VI, alebo do začiatku stupňa HaD1, do ktorého je datovaná mohyla I.

Obj. 2/02 – jama

Z výplne objektu 2/02, jamy oválneho pôdorysu so zaobleným dnom (obr. 6: a-c, 2, 3), pochádza skromne zastúpený črepový keramický materiál (tab. XXVIII: 1-18). Ide predovšetkým o črepy z mís, hrncovitých nádob a amforovitej nádoby. Objekt 2/02 môžeme interpretovať ako sídliskovú jamu bližšie neurčenej funkcie, datovaný na základe skromného keramického materiálu do HaC2/HaD1, podobne ako susedný objekt 1/02.

Obj. 1/05 – pec

Medzi tkáčskou dielňou (obj. 1/02) a chatou (obj. 2/05) sa nachádzal mierne do zeme zahĺbený, výrazne prepálený objekt s deštrukciou v podobe mazanice s náznakmi zaoblenia, označený ako objekt 1/05 (obr. 10: a; 1-4). Deštrukciu v objekte môžeme interpretovať na základe veľkých kusov tvarovanej mazanice (tab. XXIX: 1-14), vytvorenej do podoby kupole o hrúbke v priemere 4 cm, ako deštrukciu kupole piecky na pečenie potravín. Potvrďovala by to aj vrstva uhlíkov a popola pod stredovou časťou deštrukcie (obr. 10: b, c). Táto vrstvička pravdepodobne obsahuje zvyšky z ohniska resp. kúreniska. V objekte sa v deštrukcii našla aj zrnotierka s upravenou pracovnou plochou na jednej strane, vyrobená z granitu – malokarpatskej žuly (tab. XXIX: 15a, 15b)¹. Na deštrukcii mazanice sú zreteľné stopy po úprave – vymazávaní prstami, ako aj odtlačky dosák a prútia, ktoré môžu súvisieť s výrobou konštrukcie piecky. Z objektu 1/05 nepochádza žiadny črepový materiál. Takéto pece s kupolou postavenou z mazanice sa nachádzajú na hradisku v Brne-Obřanoch, obj. 29 (*Adámek 1961*, 114; *Golec 2003*, 31). V Těšeticiach na Morave bol preskúmaný podobný objekt 190, taktiež interpretovaný ako chlebová pec. Bola to jama so široko roztvoreným ústím, v ktorej sa našli predovšetkým kusy mazanice, črepy veľkej nádoby a zuhoľnatené obilie (*Golec 2003*, 31, 32, 251: 190). Objekt 1/05 rešpektoval doloženú zástavbu z doby halštatskej na ploche výskumu, preto predpokladáme, že ide s najväčšou pravdepodobnosťou o pec na pečenie potravín z doby halštatskej.

Obj. 2/05 – polozemnica

K najtypickejším obydliam doby halštatskej v stredodunajskom priestore patria do zeme zahĺbené chaty kvadratického pôdorysu s vchodovým výklenkom (*Studeníková 2012*, 142). Na lokalite v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách sa podarilo výskumom preskúmať kompletný pôdorys obydlija tohto typu (obr. 11: a-c; 1-3). Objekt bol štvorcového pôdorysu so zaoblenými rohmi a jeho SV časti sa nachádzal vchodový výklenok. V južnom profile je viditeľné vrstvenie zásypu objektu (obr. 11: a, 3). V profile sa zásypové vrstvy javili ako naviate (vrstva 2, 4-6) resp. vrstvy č. 1 a 3 boli tvorené štrkom, ktorý je snáď pozostatkom po záplave (obr. 11: b, 3). V južnej časti objektu bola vyhlbená plytká jama, v ktorej bolo pôvodne ohnisko.

Ide o typickú chatu, známu z početných nížinných sídlisk kalenderberskej kultúry. Podobné typy chat s vchodovým výklenkom poznáme z Devína a Bratislavy – Hlavného námestia, Bratislavy-Vajnor, Ivanky pri Dunaji (*Studeníková 1993*, obr. 58: 1, 4; *Studeníková 1986a*, obr. 2; *Studeníková 1984*, 64) a z Dolných Janíkov (*Čambal 2007*, 58, 59, obr. 2; 3). V priestore Dolného Rakúska sa takéto objekty nachádzali na sídliskách v Göttlesbrunne (*Griebl 2004*, 83, Pl. 1), Viedni-Oberlaa (*Ranseder 2006*, 15, 16, 233-245, Abb. 7) alebo z Michelstetten (*Preinfalk 2012*, 38-43, 117, 118). Z objektu nepochádza prakticky žiadna mazanica, žiadne doklady stôp po koloch čo by mohlo naznačovať, že išlo o chatu s nadzemnou zrubovou konštrukciou (*Čambal 2008*, obr. 1: 2). Z objektu pochádza nepočítaná škála keramického materiálu, ako aj drobné kovové a parohové predmety (tab. XXX: 1-24; XXXI: 1-37). Na základe ich vyhodnotenia môžeme objekt 2/05 datovať do stupňov HaC2-HaD1.

Obj. 3/05 – polozemnica s ohniskom

Vo vzdialenosti cca 250 metrov od preskúmanej časti sídliska sa v rámci záchranného výskumu podarilo preskúmať časť zahĺbeného objektu, označeného ako obj. 3/05. Predpokladáme, že išlo o objekt obytného charakteru – polozemnicu. Nepodarilo sa zachytiť pôdorys objektu, iba jeho profil (obr. 12: 1, a) a na jeho dne deštrukciu do oranžova prepálenej starostlivo vyhladenej mazanice o hrúbke 2-4 cm (obr. 12: 2, b). Domnievame sa, že išlo pravdepodobne o hlinenú platňu o rozmeroch približne 0,7x0,5 m. Na základe nepočítaných nálezov mazanice s odtlačkami prútia a prepálenej najvrchnejšej vrstve objektu predpokladáme, že nadzemná konštrukcia objektu zodpovedala ľahším stavebným prvkom – vypletanie stien s použitím hlinenej omietky (*Čambal 2008*, obr. 1: 1). Podobné nálezy platní (soklov alebo podložiek) na dnách obytných objektov, na ktorých sa zakladali ohniská, boli preskúmané na halštatskom sídlisku v Göttlesbrunne. Nachádzali sa na dne obytných objektov – zemnic č. 3 a 6 (*Griebl 2004*, 20, Planum 1; 28, Planum 1, Abb. 12; 188, 189). Pravdepodobne slúžili na pečenie potravín, keď boli rozohriate ohniskom. Podobné platne, v niektorých prípadoch aj zdobené sa vyskytujú v strednej Európe v dobe laténskej (*Waldhauser 1977*, 4; *Waldhauser 1993*; *Motyková/Drda/Rybová 1990*, 321, obr. 23; *Bazovský 2014*, 55, obr. 2, 3, 4, tam ďalšia literatúra). Ich pôvod sa hľadá v Stredomorí a ich význam mohol byť popri každodennej funkcii pri príprave jedál spojený aj s kultom rodinného krbu (*Makiewicz 1987*, 205). Z objektu pochádza pomerne málo keramického materiálu a jeden kovový predmet (tab. XXXII: 1-30; XXXIII: 1-37). Na základe vyhodnotenia skromného ale výrazného a typického keramického materiálu z tohto objektu v podobe hrncov s kvadraticky zosilneným a presekávanou výzdobou zdobenými okrajmi s výrazným vplyvom z basarabskej kultúry (tab. XXXII: 10-17), datujeme objekt do stredohalštatského až mladohalštatského obdobia stupňov HaC2-HaD1.

¹ Zrnotierku určil Mgr. M. Gregor, PhD.

Výskumom kalenderberského sídliska v Nových Košariskách sa podarilo doložiť typické obydlia z doby halštatskej – pravouhlé polozemnice. Ide o chaty, označené ako obj. 2/05 a obj. 3/05. Identické obydlia sú známe z početných sídlisk v stredodunajskej oblasti, resp. v bratislavskej sídliskovej komore. Predpokladáme, že steny chat boli tvorené buď zrubovou konštrukciou – obj. 2/05 (Čambal 2008, obr. 1: 2) alebo prútenými vypletanými stenami, vymazanými hlinou - obj. 3/05 (Čambal 2008, obr. 1: 1). Je veľmi pravdepodobné, že steny obydlí so stenami tohto typu konštrukcie ako aj zrubové v dobe halštatskej boli omietnuté hlinou, natreté na bielo a zdobené maľovanými klasickými geometrickými vzormi. Usudzujeme tak na základe nálezov zo zemníč na preskúmaných sídliskách v Chorvátskom Grobe/Bernolákove v polohe Triblavina a vo Vajnoroch. Takto zdobené steny sa našli aj v zrubovej hrobovej komore mohyly IV v Dolných Janíkoch (Studeníková 2012, 143).

Obj. 4/05 – kolová stavba.

Posledným nateraz preskúmaným objektom je stavba kolovej konštrukcie, označená ako obj. 4/05 (obr. 13). Zrejme ide len o časť stavby, keďže bolo preskúmaných 6 spodných častí kolových jám (obr. 13, A, 1-6). Objekt pravdepodobne taktiež spadá do obdobia kalenderberskej kultúry. Najskôr išlo o jednoduchý prístrešok pre hospodársku stavbu alebo výrobný objekt a nie o obytnú stavbu. Na záver môžeme vysloviť predpoklad, že na základe zistených výsledkov, terénnych situácií a pomerne veľkých vzdialeností medzi jednotlivými objektmi, že halštatské sídliská vytvárali akýsi dvorcový systém, resp. systém výrobných a sídliskových objektov (Griebel 2004). Z priestoru preskúmaných kolových jamiek obj. 4/05, resp. ich spodných častí nepochádza žiaden nálezový materiál. Na ploche výskumu absentuje kultúrna vrstva. Avšak vzhľadom k orientácii objektu ako aj faktu, že rešpektuje ďalšie objekty z doby halštatskej na skúmanej ploche sondy I/2005 predpokladáme, že ide o kolovú stavbu z toho istého obdobia. V rámci doby halštatskej sa v priestore JZ Slovenska kolové stavby nevyskytujú často. Jediné analógie k stavbám postaveným touto technológiou sú zo Serede – Mačanských vrškov. Bolo tu preskúmaných niekoľko objektov. Išlo o objekty č. 5, 7, 9, 11, 12, 17 (Müller 2012a, Abb. 143; Abb. 156; 160; 167; 176). Objekt nie je možné vzhľadom k absencii akéhokoľvek nálezového materiálu presnejšie časovo zaradiť. Pravdepodobne však patrí do doby halštatskej.

Rozbor keramického materiálu

Keramický materiál z preskúmanej časti halštatského sídliska, patriaceho do okruhu kalenderberskej kultúry pochádza zo štyroch do zeme zahĺbených objektov. Ide predovšetkým o črepový materiál, niekoľko rekonštruovateľných fragmentov a celých nádob. Aj napriek tomu, že je keramický materiál v zlomkovitom stave poskytol ucelenú a typickú škálu keramických typov kalenderberskej kultúry, charakteristickú pre túto časť JZ Slovenska. Platí to pre typologickú škálu, ako aj výzdobné prvky na sídliskovej keramike. Na lokalite sa nevyskytla typická kalenderberská plastická výzdoba, patriaca do starohalštatského stupňa HaC1, iba tzv. pseudokalenderberská výzdoba. V prípade pseudokalenderberskej výzdoby ide o kombináciu tuhovaných lomených žliabkov vytvárajúcich trojuholníky, vyplnené kruhovými jamkami, krúžkovým puncovaním resp. pozdĺžnymi vrypami alebo vpichmi rôzneho tvaru (Griebel 2004, 170). Z typologicko-chronologického hľadiska však podľa E. Studeníkovej nemá tento typ výzdoby vypovedaciu hodnotu (Studeníková 1986b, 64). Za zmienku stojí fakt, že vyššie spomínaná výzdoba bola mimoriadne rozšírená najmä na juhozápadnom Slovensku a to hlavne na hrnčekoch s uchom (Studeníková 1994, 44). Podľa M. Grieblovej sú pseudokalenderberské výzdobné prvky, vyvinuté z klasickej plastickej kalenderberskej výzdoby na hrnčekoch zo stupňa HaC1 typické pre stredný a mladší stupeň HaC2-HaD1 staršej doby železnej (Griebel 2004, 170). Nie je však vylúčené, že niektoré zo spomínaných fragmentov takto zdobených črepov patria inému typu nádob, keďže spomínaná pseudokalenderberská výzdoba sa uplatňovala aj na rôznych hrncovitých a misovitých nádobách s uškom aj bez neho (Studeníková 1984, obr. 17: 11, 22: 2; Studeníková 1994, 44; Griebel 2004, 170). Typická je kanelovaná výzdoba, šikmé hranenie mís na okraji a vydutí – tzv. facetovanie, ako aj „tuhovanie“ povrchu. Použitie grafitu na úpravu povrchu resp. striebristej maľby je otáznne, keďže sa v tejto oblasti nevyskytuje, hoci je v literatúre tradične zavedené a používané. Skôr sa naskytuje možnosť použitia uhlíkov a nasledovného leštenia povrchu nádob. Zriedkavo sa objavujú fragmenty červeno maľovanej keramiky z amforovitých nádob. Ďalšie typy plastickej výzdoby sú predovšetkým na hrncovitých nádobách (viď. nižšie). Na lokalite sa vyskytol iba jeden exemplár ostro profilovanej šálky/misky s ostro lomenými plecami „tzv. „Knickwandschale“. Výzdoba vo forme vlešťovaného mriežkovania na vnútornej strane mís tzv. „Gittermuster“, ktoré je typické pre mladšie obdobie HaD2-D3, sa na lokalite nevyskytuje. V rámci vyhodnotenia keramického materiálu sa podrobnejšie venujeme iba analýze keramických tvarov, ktoré majú relatívne väčšiu vypovedaciu hodnotu. Proveniencia materiálu (hliny) na výrobu kalenderberskej keramiky z Dunajskej Lužnej je podľa analýz jej zloženia miestna, tvorená dunajskými sedimentmi a naplaveninami, prejavujúca sa výbornou plasticitou (Gregor/Čambal/Harmadyová 2008, 96). Teplota výpalu získanej sídliskovej keramiky

z preskúmaných objektov sa pohybovala v intervale 700 – 800 °C a bola vypaľovaná v redukčnej alebo zmiešanej atmosfére. Niektoré črepy boli druhýkrát prepálené pri teplote 900 °C (Čambal/Gregor 2005, 57). Výnimku tvoria len črepy a tkáčske závažia z dna objektu (tab. XV; tab. XVI-XXVI), ktoré boli sekundárne prepálené v oxidačnej atmosfére do 300°C (Gregor/Uhlík/Čambal 2004, 48 nn.; Čambal/Gregor 2005, 56, 57). Pre porovnanie analýza teploty výpalu hrovej keramiky z prislúchajúcich mohýl v Nových Košariskách bola na rozdiel od sídliskovej keramiky vypaľovaná pri maximálnej teplote 300 °C alebo bola dokonca iba vysušená (Čambal/Gregor 2005, 57).

Amforovité nádoby s kuželovitým hrdlom

K typickým a početným nálezom patria amforovité nádoby s kuželovitým hrdlom s von vyhnutým okrajom. Našli sa nezdobené (tab. V: 16, 18; tab. IX: 2-4, 11, 12; tab. X: 1-10, 12, 14, 15) zdobené grafitovou maľovanou výzdobou na vnútornej strane okraja a hrdla (tab. IX: 6, 7; tab. X: 11, 13) a sporadicky aj s geometrickou maľovanou výzdobou striebristej farby na vzduť nádoby (tab. X: 20, 22, 23), resp. na vnútornej strane dna (tab. X: 21). Nachádzajú sa tu aj tvary so žliabkovanou výzdobou výdutí (tab. V: 6, 10, 11; tab. IX: 5, 8, 9, 10, 13, 14). Niektoré majú široké vodorovné žliabky vo vrchnej časti hrdla pod von vyhnutým okrajom (tab. IX: 1, 15). Početné analógie k tomuto spôsobu výzdoby sa nachádzajú na Smolenickom Molpíri (Müller 2012a). Ojedinelo sa vyskytli aj celoplošne červeno maľované fragmenty amforovitých nádob z vydutia (tab. X: 17, 18), ako aj s grafitovou geometrickou maľovanou výzdobou (tab. X: 19). Z objektu pochádzajú aj rekonštruovateľné fragmenty amforovitých nádob s plastickou resp. žliabkovanou výzdobou výdutí nádob. Tvar nádob je skôr koncipovaný do šírky a nie do výšky, ako to býva na mladších exemplároch. Výzdoba pliec a vydutia je v podobe koncentrických krúžkov a žliabkov v kombinácii so zvislými žliabkami (tab. XI: 2) a poloblúkovými dvojicami žliabkov (tab. XI: 1), sústredenými na vydutí. Koncentrické krúžky majú v strede buď preliačinu (tab. XI: 1, 2) alebo plastický kuželovitý výčnelok (tab. XI: 3-5). Na ďalšom črepe je viditeľná časť kruhového žliabku (tab. XXVIII: 12). Nádoby s identickou výzdobou avšak červeno a čierne maľované pochádzajú z mohyly I na susednom mohylníku (Pichlerová 1969, Tab. I: 2; VII: 1, 2). Mohyla je na základe keramického materiálu datovaná do úplného záveru pochovávaní na mohylníku, do najmladšej fázy III, datovanej do HaD1 (Parzinger/Stegmann-Rajtár 1988, 169; Müller 2012b, 344). Do stupňa HaD1 sú datované tieto výzdobné prvky aj na lokalite Michelstetten (Preinfalk 2012, 101). Podobne zdobené amforovité nádoby sú aj z Molpíra v Smoleniciach z náplne domu 16 (Dušek/Dušek 1995, Taf. 16: 8). Z dna objektu je aj črep pokrytý plošnou grafitovou maľbou, zdobený dvojicami širokých žliabkov (tab. XV: 9).

Pre datovanie objektu 2/02 je zdá sa najdôležitejší fragment z amforovitej nádoby. Ide o črep čiernej farby, ktorý je na povrchu zdobený zvislým hnaním, na vrchnom okraji na prechode k hrdlu je obvodový žlab. Na črepe je viditeľná časť kruhového žliabku (tab. XXVIII: 12). Ten je pozostatkom z koncentrických kruhov na vydutí. Analogické nádoby s identickou výzdobou avšak s červeno a čierne maľovaným povrchom pochádzajú z mohyly I na susednom mohylníku (Pichlerová 1969, tab. I: 2; VII: 1, 2). Mohyla je na základe keramického materiálu datovaná do úplného záveru pochovávaní na mohylníku, do najmladšej fázy III s datovaním do HaD1 (Parzinger/Stegmann-Rajtár 1988, 169; Müller 2012b, 344). Do tohto časového úseku môžeme zaradiť aj objekt 2/02. K menšiemu tvaru amforovitých nádob môžeme priradiť aj fragment kónického hrdla nádoby s von vyhnutým okrajom (tab. XXVIII: 9).

Z objektu 2/05 – polozemnice patria k amforovitým tvarom dve torzá hrdla s von vyhnutým okrajom, ktorý je na vnútornej strane okraja v páse maľovaný tuhou (tab. XXX: 16, 17) resp. bez nej (tab. XXX: 14, 15). Patrí sem aj časť hrdla amforovitej nádoby so štvoricou obvodových žliabkov pod von vyhnutým okrajom (tab. XXX: 18). Zo spodnej časti vydutia amforovitej nádoby sa našiel črep so štvoricou šikmých rýh (tab. XXX: 11). Okrem toho sa objavuje aj grafitová geometrická výzdoba (tab. XXX: 7, 10). Na výrobu červenej farby pre potreby povrchovej úpravy povrchu halštatských nádob sa používal hematit². Jedna hrudka tohto minerálu sa našla aj v objekte 2/05 (tab. XXXI: 32).

Z nádoby bližšie neurčiteľného tvaru pochádza črep, ktorý je zdobený dvojicou horizontálnych širokých žliabkov, na povrchu tuhovaných, pod ktorými je motív usporiadaný do vetvičkovitého tvaru, zložený z vrypov člnkovitého tvaru (tab. XXXI: 9). Podobný motív aj pokiaľ ide o spôsob prevedenia je na črepe rezu III z Kleinkleinu (Dobiat 1990, Taf. 17: A11).

K amforovitým tvarom patrí aj ďalší fragment. Nejde však o výrobok kalenderberskej proveniencie, ale o import. Popri typickej kalenderberskej keramike sa v objekte 2/05 našiel aj fragment z lužickej amfory zdobenej typickou výzdobou v podobe žliabkov na prechode hrdla a vydutia (tab. XXX: 6).

V objekte 3/05 boli amforovité tvary zastúpené iba jediným okrajovým črepom z tohto typu nádob (tab. XXXIII: 7) a dva červeno maľované črepy s grafitovou geometrickou výzdobou (tab. XXXIII: 11-12), patriace pravdepodobne k tomuto typu keramiky.

² minerál určil Mgr. M. Gregor, PhD.

Situly

Na lokalite sa v rámci preskúmaných objektov vyskytol iba jeden fragment situly. Išlo o nález z objektu 1/02 v podobe typu s ostro lomenými plecami a miere von vyhnutým okrajom (tab. I: 36). Hlinené situly sú špecifickou keramickou formou. Vyskytujú sa predovšetkým vo výbave halštatských mohýl vo východohalštatskej oblasti, hlavne v priestore rozšírenia kalenderberskej kultúry (*Studeníková 1994*, 39). V rámci sídliskového materiálu sú skôr ojedinelé. Exemplár z obj. 1/02 patrí k mladším formám, ktoré majú ostro lomenú maximálnu výduť s plecami a objavujú sa v závere starohalštatského a v tredohalštatskom období HaC2 (*Studeníková 1995*, 66; *Eibner-Persy 1980*, 39, Abb. 14). Staršie varianty majú výduť a plecia zaoblené (*Studeníková 1995*, 66). Na mohylníku z Nových Košariskách sa tento typ sitúl vyskytol v hroboch pod mohylou č. VI (*Pichlerová 1969*, tab. XXXII: 4, 5). Pod mohylou č. I sa vyskytol tento typ situle v typickom prevedení s ostro lomenými plecami (*Pichlerová 1969*, tab. VIII: 5), ale aj v podobe veľkej červeno maľovanej situle s býčimi protómami (*Pichlerová 1969*, tab. VI: 2). Podobne je tomu tak aj v hrobe pod mohylou v Novej Dedinke (*Studeníková 1994*, obr. 7: 2, 5, 7; 8: 2, 3, 5). Tieto mohyly sú datované do záveru HaC2 a do HaD1.

Hrnce súdkovitého tvaru

V objekte 1/02 sa často vyskytli hrnce súdkovitého tvaru s plastickou výzdobou v podobe dvojčipých jazykovitých výčnelkov a nechtovými vrypami v línii (tab. V: 4; VIII: 1-3; VII: 28), resp. bez vrypov (tab. III: 14, 32; V: 1; VIII: 4). Z dna objektu 1/02 pochádza takmer kompletný exemplár tohto typu hrnca. Výzdoba pozostávala so štvorice jednoduchých kuželovitých výčnelkov vo vrchnej časti pliec (tab. XV: 11). Našiel sa tam aj ďalší črep z tohto typu nádoby (tab. XV: 14).

K výzdobe hrncov z objektu 2/02 môžeme zaradiť črep s plastickým výčnelkom z hrnca s jamkami po okrajoch, ktoré tvorili obvodový pás (tab. XXVIII: 15), ako aj fragment s obvodovou lištou na vrchole pliec v podobe presekávanej lišty (tab. XXVIII: 11).

V objekte 2/05 sa objavujú sa aj hrnce s vtláčanou výzdobou na pleciach v horizontálnom páse (tab. XXX: 1).

Hrnce dvojkónické

Hrnce tohto typu sa vyskytli v objekte 1/02 aj s plastickou výzdobou v podobe jednak jazykovitých nezdobených výčnelkov a jamkovou horizontálnou výzdobou (tab. V: 5), prípadne len s jamkovou výzdobou na pleciach (tab. V: 8). Niekedy býva plastický výčnelok taktiež zdobený pretláčaním (tab. V: 7), resp. dvojité (tab. XV: 16). Objavil sa aj okraj presekávaný na jeho hornej časti (tab. V: 3). Patria sem aj okrajové črepy (tab. VIII: 9, 10, 11-14, 19, 24, 26).

Fragment tohto typu hrnca s von vyhnutým okrajom sa našiel v objekte 2/02 (tab. XXVIII: 10). Z objektu 2/05 pochádza hrniec v jednoduchej forme s takmer zvislými nezdobenými stenami (tab. XXX: 12). K zdobeným variantom tohto typu patrili exempláre s výzdobou na pleciach v podobe pretláčanej lišty (tab. XXX: 8, 13). V objekte 3/05 boli zastúpené hrnce s von vyhnutým pretláčaným okrajom (tab. XXXII: 1, 2) resp. bez výzdoby (tab. XXXII: 19).

Esovito profilované hrnce

Výskyt hrncov s mierne alebo výrazne esovitou profiláciou patrí k častým formám keramiky. V objekte 1/02 sa tento tvar vyskytol v niekoľkých exemplároch (tab. III: 33; VII: 7, 11, 19, 36; VII: 23; VIII: 6, 8). K tomuto tvaru pravdepodobne patrí aj črep z vrchnej časti pliec, zdobený jamkami v horizontálnej línii (tab. V: 9). Našli sa aj na dne tohto objektu (tab. XV: 1, 2).

V objekte 2/05 sa vyskytli hrnce s miernou esovitou profiláciou a plastickou výzdobou v podobe dvojitého plastického výčnelku a jamkami v horizontálnej línii (tab. XXX: 9), resp. bez nich (tab. XXX: 2). Jeden exemplár má pretláčaný okraj (tab. XXX: 3). K hrncom tohto typu možno priradiť aj tvary miernej esovitej profilácie (tab. XXX: 20, 21), ako aj lalokovité plastické výčnelky (tab. XXXI: 6, 8, 13).

Hrnce s cylindrickým hrdlom

Hrnce s cylindrickým hrdlom s rovným alebo mierne pečatidlovým okrajom sa početne vyskytovali v objekte 1/02 (tab. III: 23, 27; IV: 1-4; VIII: 5, 15-18, 20-22, 27). Ich plecia bývajú zdobené výzdobou v podobe jamiek v línii, resp. v kombinácii s člnkovitými vrypami (tab. IV: 6, 8). Objavuje sa výzdoba aj v podobe obvodovej ostro hranenej lišty (tab. IV: 5; V: 12, 13). Tento typ hrnca je zastúpený aj v objekte 2/02. Ide o zvislý okraj z hrnca (tab. XXVIII: 13). Z objektu 2/05 pochádza taktiež jeden fragment tohto typu nádoby (tab. XXXI: 7).

Hrnce s lievikovito roztvoreným hrdlom

Z objektu 1/02 pochádzajú predovšetkým okrajové črepy z hrncov s lievikovito roztvoreným hrdlom (tab. III: 13, 24, 25, 28; VII: 16-18, 22, 24, 25, 40-42; VIII: 23). Podobne aj z haldy hlíny, pochádzajúcej z výkopu na sieti, ktorým bol pôvodne objekt čiastočne porušený, pochádzajú dva okrajové črepy z tohto typu nádoby. Jeden je nezdobený (tab. XXVII: 6) a druhý je na vonkajšej hrane okraja zdobený presekávaným motívom v tvare písmena V (tab. XXVII: 5).

Hrnce k kvadraticky formovaným presekávaným okrajom

Z objektu 2/05 pochádza fragment misovitej nádoby s kvadraticky formovaným okrajom, zdobeným šikmým presekávaním (tab. XXX: 5).

V rámci nálezového materiálu boli v objekte 3/05 najpočetnejšie zastúpené okrajové črepy z hrncov s kvadraticky ukončeným a zosilneným okrajom. Najpočetnejšie sú však s výzdobou v podobe šikmého jednosmerného presekávania vonkajšej lišty (tab. XXXII: 13-15) ako aj s identicky zdobeným okrajom a presekávanou lištou na pleciah nádoby vzorom v tvare X (tab. XXXII: 11). Ďalším variantom výzdoby na kvadratických okrajoch hrncov je presekávanie v tvare V (tab. XXXII: 10) resp. X (tab. XXXII: 16). Objavujú sa aj bez výzdoby (tab. XXXII: 12). Ojedinelým je zahrotený zosilnený okraj, zdobený šikmým jednosmerným presekávaním (tab. XXXII: 3). K hrncom môžeme zaradiť aj črepy s výzdobou v podobe obvodovej horizontálnej lišty, ktorá je zdobená šikmým jednosmerným presekávaním (tab. XXXII: 5), širším tzv. nechťovými vrypami (tab. XXXII: 8), presekávaním v tvare písmena X (tab. XXXII: 4, 6). K tomuto tvaru nádob sa podobajú aj okrajové črepy z objektu 1/02. Ide o presekávanú formu výzdoby vo vrchnej časti okraja nádoby (tab. V: 2). Ide o formy vysokých tvarov hrncov s kvadraticky formovaným zosilneným okrajom, ktoré sa nachádzajú v materiálnej náplni hrubej keramiky v prostredí kultúry Basarabi (*Vulpe* 1965, 107, 108; *Vulpe* 1986, Abb. 5: 9, 12, 13; Abb. 6: 16, 17; Abb. 15: 9, 10; *Griebl* 2004, 180). V prípade nálezov týchto typov hrncov z bratislavskej sídliskovej komory však ide o miestne výrobky. Predpokladá sa, že ako predobraz slúžili miestnym hrnčiarom predlohy z juhovýchodnej časti strednej Európy (*Studeníková* 1993, 137; *Studeníková* 2005, 76). Zo sídlisk bratislavskej sídliskovej komory na JZ Slovensku sa tento typ našiel v objekte 18 v Chorvátskom Grobe resp. Bernolákove, v polohe Triblavina, kde sa našli fragmenty tohto typu hrncov spolu s keramikou s vypuklinami tzv. Buckelkeramik (*Studeníková* 1986a, Taf. 5: 7, 9). Podobné tvary sa nachádzali Ivanke pri Dunaji vo viacerých objektoch (*Studeníková* 1984, 88-90). Našli sa v objekte 4/72 (*Studeníková* 1984, obr. 19: 1-4), v objekte 6/72 (*Studeníková* 1984, obr. 20: 10), v objekte 12/73 (*Studeníková* 1984, obr. 24: 6-8, 16), v obj. 9/75 (*Studeníková* 1984, obr. 25: 6) a jeden pochádza z objektu 10/75 (*Studeníková* 1984, obr. 26: 1). Na sídlisku v Bratislave-Vajnorochoch sa objavili v objekte A/79 (*Studeníková* 1986b, 57, obr. 4: 11-16). Na mohylníku v Šoproni-Burgstale sa našli podobné tvary v mohylách č. 34 (*Eibner-Persy* 1980, 151, Taf. 41: 2) a č. 50 (*Eibner-Persy* 1980, 156, Taf. 48: 4). Tam sú datované do prechodu HaB3/HaC1 resp. HaC1, kedy sú doložené vplyvy z oblasti kultúry Basarabi (*Eibner-Persy* 1980, 78-81, 83). V stredodunajskej oblasti Dolného Rakúska sa našli identické tvary vo Viedni-Oberlaa (*Ranseder* 2006, 306, 307) resp. v objekte 47 v Göttlesbrunne (*Griebl* 2004, 180, Taf. 77: 1). Objavujú sa aj na vyšinnom sídlisku na Braunsbergu (*Urban* 1995). Pravdepodobne ide o formy, časovo zaraditeľné do HaC2. Na Morave sa tieto formy s výzdobou presekávanou v tvare V alebo šikmým presekávaním vonkajšieho okraja objavujú až v klasickom mladom stupni Horákovskej kultúry v HaC2-HaD1 a to na základe nálezov z Těšetic – v polohách „Vinohrady“ a „Sutny“ (*Golec* 2003, 65, 221: 348, 351; Tab. 15: 1).

Výzdoba na hrncovitých nádobách

Spomedzi fragmentov predovšetkým hrncovitých nádob sa vo všetkých preskúmaných objektoch objavujú hrubostenné črepy a fragmenty nádob, ktoré patria do skupiny hrncov. Formy výzdoby sú rôzne. Ide predovšetkým o nechťové vrypy (tab. XIII: 40-43), jamky (tab. XIII: 39), jednoduché plastické výčnelky (tab. XIII: 1, 7-9), dvojité výčnelky (tab. XIII: 2, 34, 38), jazykovité výčnelky (tab. XIII: 3-6, 10-18, 23-28), jazykovité výčnelky s pretláčanou výzdobou (tab. XIII: 29-33), ako aj výzdobou v podobe obvodových ostro hranejších lišt (tab. XIII: 35-37) z pliec a vydutí nádob. Z vrstvy č. 3 v obj. 1/02 sa našlo taktiež niekoľko črepov z hrncovitých nádob s pretláčanou lištou a jednoduchým kuželovitým výčnelkom (tab. XIV: 9), plastickou pretláčanou lištou (tab. XIV: 10) resp. dvojitým výčnelkom (tab. XIV: 12). Z dna obj. 1/02 pochádza jeden jazykovitý výčnelok z hrncovitej nádoby (tab. XV: 20). Ako aj črep z hrnca s výzdobou v podobe pretláčanej lišty (tab. XV: 15).

K bežným výzdobným motívom na obvodových lištách hrncovitých nádob z objektu 3/05 patrí pretláčanie (tab. XXXII: 7), resp. sú bez výzdoby (tab. XXXII: 20). Objavili sa aj črepy v plastickou výzdobou v podobe jednoduchých kruhových výčnelkov s jamkami po bokoch, tvoriacich líniu (tab. XXXII: 9, 24). K najbežnejším plastickým prvkom, plniacich zároveň aj funkciu držadiel nádob patria lalokovité výčnelky (tab. XXXII: 18, 21, 26, 27).

Všeobecne je možné konštatovať, že hrnce v rámci kalenderberskej kultúry nepatria k chronologicky citlivým tvarom. Vo väčšine prípadov ide o typy, ktoré majú svoje predlohy ešte v období popolnicových polí a ich výskyt pretrváva počas celej existencie kalenderberskej kultúry.

Dná nádob

K početným nálezom z objektov preskúmaných v Nových Košariskách patria rôzne fragmenty dien predovšetkým hrncovitých a amforovitých nádob. Z objektu 1/02 sem patria predovšetkým dna hrncovitých nádob rôznych tvarov (tab. IV: 9, 11, 14-17; V: 15, 17, 19-21; VIII: 25; XII: 1-17). Podobne aj z objektu 2/02 pochádzajú dna z troch hrncov (tab. XXVIII: 16-18). Z dna objektu 1/02 sú doložené tri fragmenty dien hrncov (tab. XV: 18, 20, 21). V objekte 2/05 sa našli časti dien pravdepodobne hrncovitých nádob (tab. XXX: 22-24). Podobne aj z obj. 3/05 patria k materiálnej náplni aj dochované fragmenty dien (tab. XXXII: 13, 22, 23, 25, 28-30).

Hrnčeky s uchom

V objekte 1/02 sa našlo aj niekoľko črepov zdobených pseudokalenderberskou výzdobou v podobe koncentrácie jamiek, kombinácie jamiek a kanelúr, včlenených krúžkov, trojuholníkových vrypov (tab. I: 14, 19-22, 26, 27). Predpokladáme, že z veľkej časti patria k typickým kalenderberským tvarom - hrnčekom s jedným uchom (tab. I: 16, 18, 19; tab. III: 16). Objavujú sa aj výzdoba v podobe kombinácie šikmých a zvislých žliabkov (tab. I: 15, 17, 24, 25), ako aj motívom centrálnej jamky s bodkami po jej obvode, vytvárajúc motív slniečka na vydutí tela nádoby (tab. I: 23, 28, 29). Z objektu 2/05 pochádza jeden fragment tohto typu nádoby s pseudokalenderberskou výzdobou (tab. XXXI: 10) a z objektu 3/05 pochádza niekoľko črepov zdobených pseudokalenderberskou výzdobou (tab. XXXIII: 8-10).

Typickým keramickým tvarom v inventári sídlisk a pohrebísk kalenderberskej kultúry sú hrnčeky s charakteristickou plastickou výzdobou na povrchu tzv. kalenderberskou výzdobou. V prípade tzv. pseudokalenderberskej výzdoby ide o kombináciu tuhovaných lomených žliabkov vytvárajúcich trojuholníky, vyplnené kruhovými jamkami, krúžkovým puncovaním resp. pozdĺžnymi vrypami alebo vpichmi, jamkami (*Griebl 2004*, 170), tak ako je to aj v nálezoch z Nových Košarísk. Z typologicko-chronologického hľadiska však nemá tento typ podľa E. Studeníkovej vypovedaciu hodnotu (*Studeníková 1986b*, 64). Vyššie spomínaná výzdoba na hrnčekom bola mimoriadne rozšírená najmä na juhozápadnom Slovensku (*Studeníková 1994*, 44). Podľa M. Grieblovej sú však spomínané pseudokalenderberské výzdobné prvky, vyvinuté z klasickej plastickej kalenderberskej výzdoby na hrnčekom zo stupňa HaC1 typické pre stredné a mladšie stupne HaC2-HaD1 staršej doby železnej (*Griebl 2004*, 170). Nie je však vylúčené, že niektoré zo spomínaných fragmentov patria inému typu nádob, keďže spomínaná pseudokalenderberská výzdoba sa uplatňovala aj na rôznych hrncovitých a misovitých nádobách s uškom aj bez neho (*Studeníková 1984*, obr. 17: 11, 22: 2; *Studeníková 1994*, 44; *Griebl 2004*, 170; *Ranseder 2006*, 303).

Kónické misy

K najpočetnejším nálezom z obj. 1/02 patria črepy z kónických mís bez výzdoby (tab. I: 16; tab. VI: 3-6, 8-18; tab. VII: 1-6, 8-10, 12, 14-15; VII: 20; VIII: 7), aj so žliabkovanou výzdobou (tab. III: 21). Kónické misy z obj. 2/02 sa našli v dvoch exemplároch. Jedna bola nezdobená (tab. XXVIII: 8), druhá so zdobeným okrajom presekávaním (tab. XXVIII: 5). Z vrstvy 3 v objekte 1/02 sa našiel črep z tohto typu misy (tab. XIV: 11). Objavujú sa aj misy s maľovanou grafitovou výzdobou na vnútornej strane (tab. II: 31, 38, 39).

Z polozemnice označenej ako obj. 2/05 patria k tomuto tvaru fragmenty hlbokých kónických mís (tab. XXX: 4; tab. XXXI: 18, 31, 33).

Podobne aj v prípade objektu 3/05 patria kónické misy k najpočetnejším nálezom (tab. XXXIII: 26, 31, 33, 36).

Kónické tvoria popri jednu z najpočetnejších foriem keramiky v nálezoch. Tento typ mís nie je chronologicky citlivý. Vyskytuje sa v HaC2 a HaD1 (*Griebl 2004*, 163; *Ranseder 2006*, 277).

Misy s dovnútra zatiahnutým okrajom

Z obj. 1/02 pochádzajú misy s dnu zatiahnutým okrajom bez výzdoby z obj. 1/02 (tab. II: 5, 10, 14, 15, 17, 19, 23, 26, 29; tab. III: 6-8; tab. VI: 1, 2, 7; tab. VII: 13, 13) ako aj so žliabkovanou výzdobou (tab. I: 35; tab. III: 5, 9). Z dna objektu 1/02 pochádza niekoľko fragmentov tohto typu mís (tab. XV: 3, 5, 17). K tomuto tvaru patrí aj ďalší fragment, zdobený na vydutí zvislými ryhami, ukončenými v ich spodnej časti bodkou (tab. XV: 4). Podobný výzdobný prvok je aj na črepe v reze II v Kleinkleine (*Dobiat 1990*, Taf. 17: A13). K misám patrí aj fragment dna s omfalom (tab. XV: 19). Aj z haldy hlíny, pochádzajúcej z obj. 1/02 pochádza jeden črep z takto profilovanej misy (tab. XXVII: 2).

Misy s dovnútra vtiahnutým okrajom sa našli aj v objekte 2/02 (tab. XXVIII: 1, 4, 7). Jedna miska má ostro

lomenú výduť s takmer zvislým okrajom (tab. XXVIII: 2). Typovo patrí k starším formám starohalštatského obdobia (*Ranseder 2006, 279*).

Tento tvar mís s dovnútra zatiahnutým hladkým okrajom je zastúpený aj v objekte 2/05 (tab. XXXI: 34-36).

Častými nálezmi z objektu 3/05 sú misy s dovnútra zatiahnutým okrajom (tab. XXXIII: 16, 27, 30, 32, 34, 35, 37) ako aj s plastickou výzdobou na vydutí v podobe plastického výčnelku (tab. XXXIII: 29).

Kónické misy s dovnútra zatiahnutým okrajom tvoria popri hrncovitých nádobách najpočetnejšiu skupinu nálezov. Tento typ mís nie je chronologicky citlivý vzhľadom na svoj široký časový rozptyl a obľúbenosť od mladšej doby bronzovej po obdobie neskorej doby halštatskej (*Studeníková 1986b, 57; Griehl 2004, 165-167; Ranseder 2006, 278, 279*).

Misy so šikmo hnaným – facetovaným okrajom

K zriedkavejším tvarom z obj. 1/02 patria misy šikmo hnaným okrajom (tab. III: 17, 22), prípadne doplnenou plastickými zvislými pozdĺžnymi výčnelkami (tab. III: 1). Jedna misa s takto formovaným okrajom je zastúpená v objekte 2/02 (tab. XXVIII: 3). Z objektu 2/05 pochádzajú misy s šikmo hnaným – facetovaným okrajom (tab. XXXI: 37) resp. telom (tab. XXXI: 20). Podobne aj z obj. 3/05 je niekoľko fragmentov mís so šikmým hnaným okrajom (tab. XXXIII: 19, 21, 24). Ide o keramický tvar, ktorý má svoje tradície v popolnicových poliach mladšej a neskorej doby bronzovej (*Rebay 2006, 58*). Sú typické predovšetkým pre HaC1 a HaC2 (*Griehl 2004, 167; Ranseder 2006, 279*). Takto formované misy sa vyskytujú počas celej existencie kalenderberskej kultúry jednak v hrobových celkoch ako aj v sídliskovom materiáli a prežívajú až do HaD1. Preto nejde o chronologicky citlivý keramický tvar. K starším tvarom patria misy s horizontálnym žliabkovaním okraja (*Rebay 2006, 59*), tie sa však medzi nálezmi z preskúmaných objektov v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách nevyskytli.

Esovito profilované misy

Z tkáčskej dielne – obj. 1/02 pochádza niekoľko črepov z tohto typu nádob (tab. II: 13; III: 2, 3). Zaujímavým je fragment z prechodu medzi výduťou a hrdlom esovito profilovanej misy s plasticky zdobenou lištou (tab. XIV: 5), nájdený vo vrstve č. 3. Na dne objektu 1/02 sa našiel taktiež fragment pravdepodobne misky esovitej profilácie s výzdobou v podobe zvislých plastických výčnelkov na výduti, na vonkajšej strane maľovaná grafitom a na vnútornej strane s grafitovou geometrickou výzdobou (tab. XV: 6). Jedna je bez výzdoby (tab. XV: 12). Druhým grafitom maľovaným exemplárom je fragment z tela misky (tab. XV: 13). Z haldy hlíny z obj. 1/02 pochádza aj fragment esovito profilovanej misky so žliabkovaným motívom na pleciach, ktorý vytvára tvar vejára a vnútorná strana dochovaného hrdla je tuhovaná (tab. XXVII: 1).

Z halštatskej polozemnice s vchodovým výklenkom, označenej ako obj. 2/05 pochádzajú esovito profilované misy. Rytou geometrickou výzdobou vo forme trojuholníkov je zdobená miska, na ktorej je kombinácia rytej výzdoby, kde medzi dvojicou línií sú bodky. Línie vytvárajú zložené trojuholníky, medzi ktorými je plytká jamka lemovaná bodkami do podoby „slniečka“ (tab. XXXI: 19). Podobný ornament sa vyskytuje na amforovitej nádobe z Michelstetten (*Preinfalk 2012, Taf. 301: 2647*). Motív „slniečka“ je pomerne častý na keramike z priestoru JZ Slovenska. Často sa objavuje na keramike z Molpíra (*Müller 2012a, Taf. 5: 10, 11, 13; 45: 12; 122: 2*) alebo v podobe plastického výčnelku (*Müller 2012a, 45: 4-6; 62: 6, 8, 11, 13, 15, 17; 63: 1-7*). Z objektu 3 z Mačanských vrškov je touto výzdobou zdobený hrnček (*Müller 2012a, Taf. 166: 24*). Tento motív sa objavuje aj v Slovinskej lokalite Poštela (*Teržan 1990, Tab. 19: 8; 42: 1, 4*). Ďalšou miskou je exemplár s plastickou výzdobou vo forme zvislých pozdĺžnych výčnelkov na vydutí (tab. XXXI: 26). Patria sem aj okrajové črepy (tab. XXXI: 11, 12).

Z objektu 3/05 patria k esovito profilovaným miskám tenkostenné exempláre bez výzdoby (tab. XXXIII: 14), s výzdobou v podobe zvislého širokého žliabku (tab. XXXIII: 23) ako aj na vnútornej strane zdobené grafitovou geometrickou výzdobou (tab. XXXIII: 25). Patria sem aj tri ďalšie črepy z tohto typu nádob (tab. XXXIII: 5, 6, 15). Na lokalite sa vyskytla iba jedna šálka s ostrým lomom výdute (tab. XXXI: 22), tzv. „Knickwandschale“ (*Bujna 1991, 368 nn.; Bujna/Romsauer 1984, 442*). Nevyskytujú sa tu však nádoby s výzdobou v podobe vleštovania mriežkového vzoru na keramike tzv. Gittermuster, typického pre neskorohalštatské obdobie (*Bujna/Romsauer 1984, 444*).

Esovito profilované misy so zvislou kanelúrou

Misy esovitej profilácie s cylindrickým alebo mierne von vyhnutým okrajom so zvislou (tab. I: 2-8, 10, 11; II: 2, 3, 6-10, 12) alebo šikmou kanelovanou výzdobou (tab. I: 1, 9, 13; II: 1, 11; III: 10-12) sú častými nálezmi z objektu 1/02. Aj v rámci vrstvy č. 3 z tohto objektu sa našli dva fragmenty (tab. XIV: 15-16). Z dna pochádza črep s touto formou kanelúry, avšak nie je možné určiť, z akého typu nádoby presne pochádza (tab. XV: 10). Zo zberu na halde z objektu

1/02 pochádza fragment esovito profilovanej misy so zvislou hustou kanelúrou a zvislým plastickým výčnelkom na vydutí (tab. XXVII: 4).

Z objektu 2/02 pochádza črep z misy so zvislou žliabkovanou výzdobou je jeden črep (tab. XXVIII: 14). K miskám so zvislou metopovitou kanelúrou z obj. 2/05 patria fragmenty z menších tvarov (tab. XXXI: 14-16). Sú tam aj so súvislým zvislým žliabkovaním (tab. XXXI: 24, 25).

Ide o typy keramiky, ktoré sú v najväčšom množstve rozšírené v stredohalštatskom období HaC2 a v období mladohalštatského stupňa HaD1 (Griebel 2004, 158, 159; Ranseder 2006, 268-270).

Esovito profilované hlboké misy s odsadeným kónickým hrdlom

K tomuto tvaru patrí nález fragmentu misy s kuželovitým hrdlom z objektu 1/02. Misa je zdobená na vonkajšej aj vnútornej strane hrdla plošným grafitovým poťahom a zvislou kanelúrou pliec (tab. I: 12). Patrí sem aj nezdobený variant (tab. III: 31). Ďalšími nálezmi z tohto objektu sú okrajové črepy nezdobené (tab. VII: 21, 26, 27, 29, 30, 31-35, 37, 39) ako aj s grafitovou výzdobou na vnútornej strane okraja (tab. VII: 38).

Misy s plynulou esovitou profiláciou a zvislým žliabkovaním telom majú bežne svoje analógie v prostredí neskorej doby bronzovej, predovšetkým v horizonte Stillfried-Podolí (Studeníková 1984, 83) a ich tvar je plne závislý od neskorobronzových predlôh. Ide o pomerne rozšírený keramický typ. Typologicky je blízka skupine tzv. osudí starohorákovských sídlisk a pohrebísk na južnej Morave (Studeníková 1986b, 58 n., obr. 3: 7; König 2003, 106, obr. 5: 13). Časovo spadajú do starohalštatského obdobia stupňa HaC1 (Griebel 2004, 158).

Misy s vypuklinami – tzv. Buckelkeramik

Z objektu 1/02 pochádzajú dve esovito profilované misy s vypuklinami na vydutí, ktoré boli pretláčané z vnútornej strany. Jedna má vypukliny pretiahnutého zvislého tvaru (tab. II: 28). Našla sa vo vrchnej časti záspy objektu. Druhým exemplárom je esovito profilovaná miska s vypuklinami kruhového tvaru, pretláčanými z vnútornej strany. Okraj misy je na vnútornej strane pokrytý grafitovou výzdobou (tab. XIV: 6). Našla sa vo vrstve 3 spolu s niekoľkými fragmentmi mesiacovitých idolov a ľudskou sánkou. Keramika s touto formou výzdoby je jedným z charakteristických prvkov pokročilej fázy halštatskej kultúry (Studeníková 1987, 29, tam staršia literatúra). Na území JZ Slovenska, kde je výskyt takto zdobenej keramiky pomerne častý (Studeníková 1987, obr. 13; Studeníková 2007, 48), možno túto keramiku datovať do HaD1, t.j. 6/7. stor. pred Kr. a pretrváva až do polovice 6. stor. pred Kr. (Studeníková 1987, 33; Studeníková 2007, 48). Početne je zastúpená na Smolenickom Molpíri (Dušek/Dušek 1984, 1995; Müller 2012a).

Šálky

Z objektu 1/02 pochádza rekonštruovaná takmer kompletne zachovaná šálka s jedným uškom (tab. I: 34) a jeden fragment tenkostennej šálky (tab. III: 4). Z dna objektu je fragment s omfalom na dne (tab. XV: 7). K šálkam alebo miskám patria s najväčšou pravdepodobnosťou aj rôzne nezdobené uchá (tab. II: 24, 27, 34; XIV: 13). Okrem nezdobených sa objavujú aj kanelúrou zdobené uchá (tab. III: 18-20), ktoré sa objavujú aj na nádobách z oblasti lužickej kultúry. Bežným typom sú aj nádoby, pravdepodobne šálky resp. malé misy s omfalom na dne (tab. II: 33, 35-37; III: 26, 29, 30).

V objekte 2/02 sa našiel tiež fragment väčšej šálky s grafitovou geometrickou výzdobou na vonkajšej ako aj vnútornej strane (tab. XXVIII: 6). Analógie sa nachádzajú v Göttlesbrunne v obj. 24 a obj. 26 (Griebel 2004, Taf. 41/13; 24:1).

Z objektu 2/05 pochádza rytou výzdobou zdobená šálka s nedochovaným uchom, esovitej profilácie s ostro lomenými plecami/výduťou. Výzdobu má zloženú z trojíc tenkých rýh v tvare cikcakovej horizontálnej výzdoby (tab. XXXI: 22). Ide o typ patriaci k tzv. „Knickwandschale“, ktorý vzniká niekedy v HaC2-HaD1 a jeho vývoj trvá až do HaD3 (Bujna 1991, 368-374; Bujna/Romsauer 1984, 442). K šálkam možno priradiť aj fragment pásikového ucha (tab. XXXI: 23) ako aj dno šálky s omfalom (tab. XXXI: 21).

K šálkam s jedným uchom patria z obj. 3/05 dva exempláre. Jeden nezdobený (tab. XXXIII: 18) a exemplár zdobený na vonkajšej a vnútornej strane grafitovou geometrickou výzdobou (tab. XXXIII: 17). Pásikové ucho s dvojicou zvislých žliabkov patrí pravdepodobne taktiež k šálkam (tab. XXXIII: 22).

Šálky predstavujú taktiež bežnú materiálnu náplň sídliskových ako aj hrobových nálezov. Ide o typy s uchom vytiahnutým z rozhrania tela a hrdla nad okraj. Spomínaný typ nádob sa vyskytuje predovšetkým v hrobových celkoch pod mohylami, avšak nie je vhodný na citlivejšie chronologické triedenie (Studeníková 1994, 43). Omfalos sa vyskytuje ako typický prvok na dnách nádob práve na šálkach a malých miskách.

Rebrované cisty

K ojedinelým nálezom patria fragmenty hlinených rebrovaných císt. Ide o napodobeniny bronzových rebrovaných císt (Paulík 1961, 241-243). Z objektu 1/02 pochádzajú dva typy. Jeden je cylindrického tvaru s kolmými stenami a s obvodovými rebrami (tab. II: 22) a druhým rebrovaná cista kónického tvaru (tab. II: 25). Cista cylindrického tvaru s kolmými stenami a dochovanou dvojicou rebier sa našla v dome 27 na Smolenickom Molpíre (Dušek/Dušek 1995, Taf. 14: 25) resp. z rezov (Müller 2012a, Taf. 79: 1; 94: 13). Cisty kónického tvaru s dvojicou rebier a nečleneným okrajom sú známe zo Smolenického Molpíra z domu 49 (Dušek/Dušek 1995, Taf. 110: 13) a z domu 50 (Dušek/Dušek 1995, Taf. 113: 2). Jeden exemplár pochádza aj zo Serede-Mačanských Vříškov (Müller 2012a, Taf. 166: 25). Rebrované hlinené cisty sa v priestore kalenderberskej kultúry vyskytujú sídliskovom a hrobovom materiáli v závere HaC2 a predovšetkým v mladšej fáze doby halštatskej HaD1 (Griebl 2004, 174; Rebay 2006, 110; Ranseder 2006, 296). V ostatných preskúmaných objektoch na lokalite sa tento keramický tvar nevyskytol.

Cedidlá

K zriedkavému tvaru na lokalite patrí fragment nádoby s perforovanými stenami. Ide pravdepodobne o fragment steny cedidla, avšak bližšie neurčiteľného tvaru (tab. XXXI: 17). Cedidlá sa objavujú na sídliskách, ako aj v materiáli z hradísk. Ide o funkčné tvary nádob, ktoré sa využívali jednak pri spracovaní mlieka, ale slúžili aj na uchovávanie a prenos horúcich uhlíkov (Preinfalk 2012, 81).

Miniatúrne nádobky

Miniatúrna nádobka kónického tvaru sa našla v obj. 1/02 (tab. II: 18). Môžeme sem priradiť aj črep z hrdla malej amforovitej nádoby (tab. II: 32).

Z objektu 2/05 pochádzajú fragmenty miniatúrnych kónických misiek, ktoré sa našli v troch exemplároch (tab. XXXI: 27-29).

K ojedinelým nálezom patrí aj miniatúrna guľovitá nádobka z obj. 3/05 (tab. XXXIII: 1). Nie je vylúčené, že v prípade miniatúrnych nádobiek ide o detské hračky. Niekedy bývajú spájané aj s kultovou funkciou. Z hľadiska typológie sú však chronologicky nepoužiteľné.

Mesiacovité idoly

K častým nálezom na halštatských sídliskách patria fragmenty mesiacovitých idolov. Na sídlisku v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách sa našli iba v jednom objekte. Niekoľko fragmentov pochádza z vrstvy 3 z objektu 1/02 – tkáčskej dielne. Vo vrstve sa našli sa spolu s niekoľkými črepmi (tab. XIV: 5, 6, 9-13, 15, 16), okrem iného aj s miskou s vypuklinami na vydutí tzv. Buckelkeramik (tab. XIV: 6), časťou ľudskej sánky dieťaťa (tab. XIV: 14), hlinenými šulcami-cievkami (tab. XIV: 17-19), dvoma fragmentmi zrnotierok z granitu (tab. XIV: 21-22) a opracovaným obhoreným kameňom (tab. XIV: 20). Nakoľko sa idoly zachovali iba vo fragmentoch, nie je možné s istotou určiť, o aký typ ide. V jednom prípade mesiačikového idola ide o do detailov prepracovaný fragment náboja kolesa voza s náznakmi šiestich lúčov kolesa (tab. XIV: 1a-1d). Tu predpokladáme, že ide o typický exemplár, ktorý bol pravdepodobne vypracovaný do podoby s krkom v tvare polmesiaca ukončeným hlavou zvieräťa. V poloblúku, ktorý tvoril krk bolo koleso. Len z priestoru juhozápadoslovenskej vetvy kalenderberskej kultúry ich pochádza niekoľko. Jedným z vôbec prvých nálezov tohto typu idola z územia Slovenska pochádza z Križovian nad Dudváhom (Paulík 1962, 109 nn, obr. 1; obr. 2: 3). Nálezy s realisticky stvárneným kolesom pochádzajú zo sídliskových objektov v Chorvátskom Grobe resp. Bernolákove v polohe Triblavina, kde sa nachádzali takmer v každom obydlí (Studeníková 1993, 137, 138, obr. 75). Podobný exemplár s kolesom sa našiel v hrobovej komore pod mohylou v Novej Dedinke (Studeníková 1994, 44, 45, obr. 11: 1). Druhým fragmentom je časť z tela idola, zdobená plastickou kalenderberskou výzdobou do polkruhu, pravdepodobne z chrbtovej časti a je na jednej strane zachovaný nábeh na krk alebo nohu? (tab. XIV: 2a-2b). Oba patria pravdepodobne k typu D podľa L. Nagyho (Nagy 1979, Taf. XVIII). V jednom prípade ide o nohu idola, zdobenú krátkymi vrypami v dvojlinii za sebou (tab. XIV: 3). Dva fragmenty tiel idolov sú zdobené kanelúrou (tab. XIV: 4; 8a-8c) a nie je možné určiť, k akému typu patria. Kvadratická časť idola tehlovočervenej farby je na jednej strane rovná a nezdobená, na druhej zachovanej strane pozostáva výzdoba z plastických výstupkov v jamkách (tab. XIV: 7a-7c). V tomto prípade ide o kvadratický idol, interpretovaný skôr ako rošt (Feuerbock). Posledným fragmentom z mesiacovitého idola je fragment pravdepodobne nohy idola (tab. XXVII: 7), ktorý sa našiel na halde hliny, ktorá pochádza z výkopu na sieti, ktorým bol objekt 1/02 prerezaný.

V prípade mesiačikovitých idolov, stojacich na dvoch až šiestich nohách ide o charakteristický predmet v materiálnej náplni sídlisk a hrobov kalenderberskej kultúry vo východohalštatskom okruhu (Eibner-Persy 1980,

46 n.; *Teržan 1990*; *Studeníková 1993*, 137; *Griebl 2004*, 187). O ich typológiu a chronologický vývoj sa pokúsil J. Paulík (*Paulík 1962*, 112, 113, obr. 3: 1-5). Neskôr sa im venoval komplexne z územia Maďarska L. Nagy. Rozdelil ich do štyroch základných typov (A-D), od jednoduchých kvádrov až po do detailov vypracované idoly s býčiami alebo baraniami hlavami typov D1-D3 (*Nagy 1979*, 19 nn., Taf. XVIII). Mesiačikovitité idoly sú často zdobené typickou kalenderberskou plastickou, resp. tzv. pseudokalenderberskou výzdobou. Veľmi často sa objavujú práve v sídliskových objektoch, predovšetkým v zlomkoch, kde je ich prítomnosť interpretovaná v súvislosti s kultom. Ten je spájaný s úctou k rodinnému krbu a k jeho ochrankyni – žene, ktorá symbolizovala zachovanie rodu (*Studeníková 1993*, 137). Aj preto sa objavujú v bohatých ženských hroboch, kde tvoria tzv. kalenderberskú triádu spolu s misou na nôžke a dvojitou/trojitou nádobou, resp. dvoma hrncami (*Studeníková 1994*, 43). V ženských hroboch sú zastúpené predovšetkým v starohalštatskom období stupňa HaC (*Stegmann-Rajtár 2000*, 458 n.). Existuje však aj predpoklad, že niektoré z nich mohli byť používané spolu s misami, keďže sa v hroboch nachádzajú práve v kombinácii s nimi aj ako prostriedky na meranie času, resp. ako kalendár (*Teržan 1996*, 518-524). Niektoré bývajú označované aj ako rošty (*Nebelsick 1996*, 327 nn.). Veľké exempláre, nájdené na sídliskách sú interpretované ako oltáre (*Molnár/Farkas 2010*, 107 nn., Abb. 4: 1, 2; Abb. 6; *Molnár/Farkas 2011*, 54 nn.).

Hlinené platne na pečenie

Zvláštnym keramickým výrobkom sú hlinené platne okrúhleho (tab. IV: 10) alebo kvadratického tvaru (tab. IV: 7, 12, 13). Sú bez výzdoby, ale vyskytujú sa aj zdobené exempláre. Ide o výrobky, ktoré majú širší geografický rámec rozšírenia. Pochádzajú aj zo západného Slovenska, napr. obj. 54/73 v Chorvátskom Grobe/Bernolákovce v polohe Triblavina (*Studeníková 2007*, Abb. 3: 5) alebo z Mačanských Vříškov (*Müller 2012a*, 391, Taf. 131: 4; 147: 8) a Ivanky pri Dunaji (*Studeníková 1984*, Abb. 28). Z Dolnorakúskej oblasti z Göttlesbrunn (*Griebl 2004*, Tab. 86: 6) a z Viedne-Oberlaa (*Ranseder 2006*, Taf. 39: 1). Pomerne rozšírené sú na východnom Slovensku. Na sídlisku v Ižkovciach sa našli fragmenty plochých kotúčov, ako aj na ďalších lokalitách s rôznym priemerom. Ich funkčné využitie nie je jasné (*Miroššayová 2003*, 151, tab. 5: 8-9)³. Okrem východného sa častejšie objavujú sa aj na Morave v prostredí horákovskej kultúry (*Golec 2003*, 113: 56). Predpokladáme, že ide o keramické platne, ktoré slúžili na prenos uhlíkov (*Müller 2012a*, 391) alebo na pečenie potravín (*Griebl 2004*, 183).

Zvláštne tvary

K zvláštnej forme pravdepodobne hrncov patrí aj zachovaný, ohňom výrazne deformovaný hrubostenný črep pravdepodobne z hrdla nádoby. Je dovnútra prehnutý. Nie je však možné identifikovať jeho konkrétnu formu (tab. V: 14).

Ojedinelým nálezom je taktiež pravdepodobne hlinená výlevka nádoby. Je celoplošne tuhovaná (tab. I: 30) a svojim tvarom do istej miery pripomína výlevky na kratérovitých nádobách z mohyly VI, umiestnených na býčích protómoch (*Pichlerová 1969*, tab. XXVIII: 1; XXIX 1, 2; LIV: 1, 2). Rozdiel je iba v jej zosilnenom okraji a farbe. V prípade nádob s výlevkami ide o keramiku, ktorá sa vyskytuje predovšetkým v hrobových celkoch (*Rebay 2006*, 106 n.).

Ihlancovité závažia

Dno chaty, označené ako vrstva č. 7 bolo vymazané a zarovnané svetlohnedou hlinou, ktorá tvorila jeho dlážku. Z úrovně pôvodného dna objektu pochádza niekoľko črepov a jedna hrncovitá nádoba, 168 kusov v chate doložených hlinených tkáčskych závaží ihlancovitého tvaru, ako aj niekoľko desiatok šulcov-cievok z vysušenej hliny. Tieto ihlancovité závažia tvorili pravdepodobne najmenej dva tkáčske stavy – zvislé krosná. In situ nájdené kumulácie závaží boli označené ako tkáčsky stav č. 1 a tkáčsky stav č. 2 (obr. 7, 8). Pokiaľ ide o ich používanie, tak na žiadnom zo závaží ani na hlinených šulcoch neboli stopy po používaní (napr. vyšúchaná ryha po šnúre vo vrchnej časti otvoru závaží).

Tkáčsky stav č. 1 bol tvorený 94 kusmi ihlancovitými závažiami rovnakej veľkosti a tvaru (tab. XVI – XXI). Rozmery závaží stavu č. 1: výška 20 cm, štvorcová základňa s dĺžkou strany 8-9 cm, pričný otvor na šnúru sa nachádza vo vrchnej tretine závaží. Hmotnosť závaží sa v priemere pohybovala v rozmedzí okolo 1,5 kg. Závažia boli pomerne dobre zachované, starostlivo vypracované, nevypálené, vytvorené zo sušenej hliny, sekundárne prepálené požiarom chaty. Mali starostlivo vyhladené steny a boli v zhlukoch a zoradené v línii pozdĺž dlhšej JV steny chaty v dĺžke takmer 5 m. Jadro stavu bolo v dĺžke cca 2 m. Niektoré z nich ležali na dlážke, niektoré stáli na základni, čo znamená, že boli na pôvodnom mieste krosien. Niektoré z nich boli zdobené na vrchnej ploške závaží žliabkami v podobe kríža vychádzajúceho zo stredu strán štvorca (tab. XVI: 2; XVII: 1, XVIII: 11; XIX: 1; XX: 4) resp. kríža

³ Za informácie ďakujem PhDr. E. Miroššayovej, CSc. z Archeologického ústavu SAV v Nitre, pobočka Košice

s ramenami ukotvenými v rohoch štvorcovej plochy. Objavujú sa aj kombinácie značiek. Ide o motív v podobe kríža vychádzajúceho zo stredu strán štvorca a v jednotlivých poliach je vždy v poli jedna jamka (tab. XVII: 2, 12). Dve závažia majú značku v podobe centrálnej jamky (tab. XX: 12, 15). Jedno závažie malo vyrytú značku na bočnej strane do podoby X (tab. XXI: 9). Zaujímavosťou sú aj dve závažia, ktoré niesli stopy po červenom maľovaní na troch resp. dvoch stranách v páse širokom cca 4 cm (tab. XVIII: 1a-1c; XIX: 3a-3b). Predpokladaná šírka pôvodného tkáčskeho stavu je 4 m.

Tkáčsky stav č. 2 bol čo do rozmerov konštrukcie stavu aj samotných závaží menší. Rozmery stavu: doložená šírka stavu: 1,5 m, šírka 0,6 m. Bol situovaný pozdĺž kratšej SV steny chaty. Rozmery závaží z tkáčskeho stavu č. 2: výška 13 – 14 cm, strana štvorcovej základne 5,5 – 7 cm. Priečny otvor na šnúru sa nachádza vo vrchnej tretine všetkých závaží. Hmotnosť závaží sa pohybovala v rozmedzí okolo 0,5 – 0,6 kg. Závažia boli pomerne dobre zachované, zo sušenej hliny, sekundárne prepálené požiarom chaty. Mali starostlivo vyhladené steny a boli v jednom rade nakopené a zoradené v línii pozdĺž kratšej SV steny chaty. V tkáčskom stave č. 2 boli zastúpené aj dve závažia väčších rozmerov, t. j. také, z akých bol zložený stav č. 1 (tab. XXIV: 9, 10). Počet doložených závaží v tkáčskom stave č. 2 bol 74 (73 dochovaných) kusov (tab. XXII – XXIV). Niektoré kusy závaží boli na vrchnej plošinke zdobené žliabkami v podobe kríža s koncami smerujúcimi k rohom plošiny (tab. XXII: 7, 9, 10; XXIII: 7-9, 14; XXIV: 1, 3, 6) alebo krížom vychádzajúcim zo stredu strán vrchnej plôšky (tab. XXII: 2, 19, 21; XXIII: 4, 13, 20; XXIV: 11). Výzdoby v podobe týchto dvoch vyššie zmienovaných krížov na vrchnej plôške závaží patrí k najčastejšie sa objavujúcim a najtypickejším vo východohalštatskej oblasti. Motív s piatimi jamkami ako na hracej kocke (tab. XXII: 5) je zriedkavejší, ale aj ten sa objavuje na Smolenickom Molpíri (*Stegman-Rajtár 1998*, Abb. 3: 3), na lokalite Vát v Maďarsku (*Molnár/Farkas 2010*, Abb. 18: 5), alebo na lokalite Poštela v Slovinsku (*Teržan 1990*, Tab. 9: 8). Jedno závažie má vyrytú značku v podobe uhlopriečky medzi dvoma rohmi vrchnej plôšky (tab. XXIII: 17). K závažiam zdobeným na bočných stenách poznáme analógie z Kleinkleinu, kde sa našli v rámci nálezu v reze č. VI (*Dobiat 1990*, Abb. 25, Taf. 21: 12, 13), resp. v Rifniku, v dome č. 4 (*Teržan 1996*, Abb. 3: 1-3). Pomerne časté sú aj značky v podobe centrálnej jamky (tab. XXII: 11, 13, 22-24; XXIII: 12, 15, 24; XXIV: 10). Význam týchto značiek je otázný. Uvažuje sa o viacerých alternatívach od ich praktického využitia v rámci tkania až po ich kultový význam. Predpokladaná šírka pôvodného tkáčskeho stavu je 1,8 – 2 m. Vyššie spomenutá hrncovitá nádoba sa nachádzala medzi oboma stavmi pri kratšej, východnej stene a mohla byť používaná pri tkaní ako nádoba na vodu (obr. 7; tab. XV: 11). V dlážke boli zistené vedľa seba dve kolové jamky, nachádzajúce sa 0,7 m od SV, kratšej steny chaty. Rozmery kolových jamiek: priemer 6 cm, hĺbka cca 25 cm. Vzdialenosť medzi nimi bola 5 cm. Výplň tvorili uhličky. Funkčne mohli kolové jamky súvisieť s konštrukciou tkáčskeho stavu č. 1, keďže neboli do dlážky zapustené kolmo, ale šikmo dnom k SV stene chaty. Fragment ihlancovitého závažia sa našiel aj v zásype objektu 2/05 (tab. XXXI: 30). Závažia z dna obj. 1/02 (tab. XVI-XXVI) boli sekundárne prepálené v oxidačnej atmosfére do 300°C (*Gregor/Uhlík/Čambal 2004*, 48 n.).

Hlinené šulce – cievky

V strede hlavného Z profilu, vedúceho priečne cez celý objekt, t.j. približne v predpokladanom strede chaty sa podarilo odkryť aj niekoľko desiatok hlinených šulcov – cievok zo sušenej hliny o rozmeroch cca. 8 – 9 cm a kruhovom resp. mierne oválnom priemere 4 – 5 cm. Ich priemerná hmotnosť bola zhruba 150g. Nachádzali sa koncentrované v zhľuku na ploche dlážky 140 x 50 cm, pričom miestami vytvárali vzor obilného klasu (obr. 7, 8) a počtom dosahovali celkovo asi 73 kusov a ich fragmentov (tab. XXV – XXVI). Ich účel nie je celkom jasný, no mohli priamo súvisieť s tkáčskou výrobou ako provizórne príručné závažia, resp. cievky. Okrem toho sa na dne našiel aj kus mazanice so zarovnaným zdrsňovaným povrchom (tab. XV: 8; XXVI: 38). Tri kusy identických šulcov (tab. XIV: 17-19) sa našli aj vo vrstve 3 spolu s fragmentmi mesiacovitých idolov, detskou sánkou, fragmentmi zrnôtierok a niekoľkými črepami. Hlinené šulce bývajú niekedy interpretované ako cievky. V našom prípade však nenesú žiadne stopy po používaní, ani inú primárnu úpravu napr. v podobe preliačených stien. Na základe vyhodnotenia T. Štolcovej a J. Zajonca by mohlo ísť o závažia pri tkaní na kartičkách (*Štolcová/Zajonc 2014*, 63). Cievky mali slúžiť na namotanie a napínanie nití prechádzajúcich cez kartičky pri tkaní zvislých okrajov tkaniny na zvislých krosnách. Avšak ich poloha in situ v objekte v strede línie závaží krosien č. 1, s ktorými pravdepodobne cievky súvisia, toto ich využitie vylučuje avšak ich neporušený stav bez stôp opotrebovania naznačuje, že ešte neboli pri tkaní použité (*Štolcová/Zajonc 2014*, 63). Podobné hlinené predmety pochádzajú z lokality Poštela v Slovinskom Štajersku, kde sa taktiež našli spolu so tkáčskymi závažiami tvaru zrezaného ihlana a praslénom (*Teržan 1990*, 294, Tab. 27: 11-34). Podobne sa objavili aj v hrobe 32 v Rifniku (*Teržan 1996*, Abb. 7: 13), ako aj v hrobe pod mohylou 14 v Šoproni-Burgstale, kde bol ich počet 26 kusov (*Eibner-Persy 1980*, 88, 127, 128, Taf. 5: 3; 6: 2, 3; 7: 1-4; 8: 1-4; 9: 1-15). Tvarovo odlišné v podobe štvorcového prierezu sa našli v hrobe 224/95 v Soproni-Várhely (*Patek 1982*, 147, Abb. 23; *Teržan 1990*, Abb. 11: 1-23).

Prasleny

Dokladom pradenia priadze na lokalite je niekoľko typických praslenov. V tkáčskej dielni, označenej ako obj. 1/05 pochádza aj malý predmet, podobný praslenu avšak bez stredového otvoru. Je zdobený jemnými ryhami na okraji (tab. I: 32). Druhý praslen z tohto objektu je zdobený širokými žliabkami na okraji (tab. II: 20). Praslen pochádza aj so zberu z haldy hlíny, ktorá pochádza z výkopu na sieti, ktorý objekt 1/02 prerezal (tab. XXVII: 3).

Z objektu 2/05 pochádza praslen zdobený plytkou vlešťovanou výzdobou na okraji (tab. XXXI: 5).

V objekte 3/05 sa našiel malý praslen zdobený presekávaným okrajom (tab. XXXIII: 2). Všetky prasleny nájdené v jednotlivých objektoch na lokalite sú kónického – kuželovitého tvaru s priehlbínou v strede na spodnej strane a so zosilneným, jemnými kanelúrami resp. ryhami zdobeným okrajom. Ide o výzdobu, typickú pre kalenderberskú kultúru v tejto oblasti.

Veľmi častý a početný výskyt praslenov v halštatských objektoch naznačuje bežnú domácu výrobu priadze na sídliskách. V rámci ich produkcie v masívnom meradle je v popredí predovšetkým centrálna poloha na Smolenickom Molpíri, kde sa našlo počas systematických archeologických výskumov 2243 kusov praslenov (*Belanová 2007*, 41-43; *Belanová Štolcová/Grömer 2010*, 12, 13). Nie je vylúčené, že tam prebiehala masová textilná produkcia nielen pre vlastnú potrebu, ale aj pre obchod, keďže ide o lokalitu s nadregionálnym významom a kontaktmi. Prasleny však vo všeobecnosti nie sú chronologicky citlivým materiálom.

Kovové predmety

Podobne ako je to aj na ďalších nížinných sídliskách v bratislavskej sídliskovej komore, z objektov pochádza minimálne množstvo kovových predmetov, aj to v zlomkovitom stave. Tento stav ostro kontrastuje s výskytom kovových predovšetkým chronologicky citlivých predmetov na výšinných centrálnych polohách v tomto priestore, lokalizovaných v Malých Karpatoch.

Železný nožík s oblúkovito prehnutým chrbtom

Vo vrstve č. 1 objektu 1/02 – tkáčskej dielni sa našiel aj malý železný nožík s oblúkovito prehnutým chrbtom a ostrím, ukončeným trňom na rukoväť (tab. I: 33). Tvarovo patrí k najbežnejšiemu typu nožov z doby halštatskej s oblúkovito prehnutým chrbtom a trňom. V Nových Košariskách sa našli tvarovo identické nožíky v mohyle č. VI, v žiarovisku V pod mohylou č. VI (*Pichlerová 1969*, 119, tab. XLIII: 9, 10). Početné analógie sú zo Smolenického Molpíra (*Müller 2012a*, 225-226, Taf. 20: 1; 36: 5; 83: 3). Nie sú však vhodné na presnejšie datovanie. Tento tvar železných nožíkov sa vyskytuje počas celej existencie doby halštatskej. Tvarovo vychádza z nožov typu Stillfried z neskoršej doby bronzovej (*Říhový 1972*, 58; *Jiráň 2002*, 60; *Veliačik 2012*, 305, 306). Pre jemnejšie chronologické zaradenie však nie sú vhodné (*Rebay 2006*, 162, 163; *Stegmann-Rajtár 2009*, 83). Ich výskyt pokračuje aj v neskoršej dobe halštatskej na pohrebiskách vekerzugskej kultúry (*Kozubová 2013*, 119).

Nálezy zo železa sú v objekte 2/05 reprezentované jedným amorfným fragmentom nezistenej funkcie (tab. XXXI: 4) a jedným korodovaným rybárskym háčikom (tab. XXXI: 3). V objekte sa našla aj rybia kosť – rebro. Ide o doklad rybolovu v dobe halštatskej, ktorý zdá sa byť pomerne rozšírený (*Studeníková 2012*, 144).

Bronzový náramok

V zásype objektu 2/05 sa našiel fragment bronzového náramku s koncom mierne zosilneným. Samotné telo náramku je zdobené hustým ryhovaním (tab. XXXI: 2a, 2b). Je len rámcovo datovaný do HaC2-HaD1.

Ku kovovým nálezom z obj. 3/05 patrí malý bronzový zahnutý plech s nitom pokrytý ušľachtilou patinou (tab. XXXIII: 3a, 3b), avšak nie je možné určiť, z akého predmetu pôvodne pochádzal. Z objektu pochádza aj struska (tab. XXXIII: 4).

Spony

Z povrchových prieskumov v blízkosti lokalizovaného sídliska pochádzajú dve bronzové spony z doby halštatskej. Obe boli nájdené zhruba do vzdialenosti 1 km na SV a JV od preskúmanej časti sídliska. V oboch prípadoch ide o typy oblúkových spínadiel.

Prvá spona má vysoko klenutý lučík kosoštvorcového prierezu s nedochovaným lavostranným vinutím a zachycovačom. Lučík je na všetkých štyroch stranách zdobený rytou výzdobou v podobe viacnásobných rýh tvoriacich trojuholníky (tab. XXVII: 8a, 8b). Zo Slovenska zatiaľ nepoznáme analógiu k tomuto typu spony (*Novotná 2001*). Oblúkové spony s lučíkom kosoštvorcového prierezu sú známe z Balkánu. Avšak v ich prípade ide o spony s dvoma vinutiami a trojuholníkovou nôžkou (*Vasić 1999*, Taf. 25: 285-293). Spona z Dunajskej Lužnej-Nových

Košarísk má tvarom aj výzdobou bližšie k exemplárom z Atestínskej oblasti (*Eles Masi 1986*, Tavola 9: 179; 13: 245). Pravdepodobne patrí do staršej fázy staršej doby železnej, t.j. do HaC1.

V druhom prípade ide o malú masívnu liatu oblúkovú sponu so zachovaným zachycovačom a odlomeným lavostranným vinutím. Lučík je kosoštvorcového prierezu, zdobený na jednej vrchnej strane líniami tvoriacimi trojuholníky, medzi ktorými je kruh s terčom v strede (Tab. XXVII: 10a, 10b). Tvarovo podobná spona je z lokality Tamási v Maďarsku (*Fekete 1985*, Abb. 8: 12). Tvarovo je podobná subtilnejším sponám typu Velem, aj keď výzdoba je odlišná (*Fekete 1985*, Abb. 10: 8-14). Zo Slovenska nateraz nepoznáme priamu analógiu, iba podobný exemplár pravdepodobne oválneho prierezu z neznámej lokality (*Novotná 2001*, Taf. 16: 133). Spona patrí pravdepodobne k mladším typom do stupňa HaC2 – HaD1.

Bronzový hrot šípu

Z prieskumu JV od sídliska sa našiel aj bronzový trojkrídelkový hrot šípu skýtskeho typu s vnútornou tuľajkou (tab. XXVII: 9). Ide o typ hrotu, ktorý sa nevyskytuje na halštatských sídliskách patriacich do sféry kalenderberskej kultúry. Tento typ nepochádza ani zo Smoleníc-Molpíra, kde sa nachádzajú staršie typy (*Hellmuth 2006*, 191 nn.; *Hellmuth 2007*, 285 nn.). V prípade nálezu hrotu z Dunajskej Lužnej-Nových Košarísk ide o menší a ľahší typ. Tieto typy sa vyskytujú na pohrebiskách Vekerzugskej kultúry HaD2-HaD3 (*Chochorowski 1985*, 91, Abb. 25: 25). Podľa A. Kozubovej ide o typ patriaci k typu I variantu 3 (*Kozubová 2009*, obr. 1). Podobný hrot obsahoval kostrový hrob, preskúmaný v plášti mohyly č. VI (*Pichlerová 1969*, Tab. XLII: 4). Bronzový hrot časovo nesúvisí s osídlením lokality v období kalenderberskej kultúry. Ako sme už spomenuli, ide o hrot mladšieho typu. V tomto období však mohla byť oblasť v okolí lokality osídlená. Nasvedčovali by tomu aj tri inhumačné hroby, nachádzajúce sa za okrajom pôvodného násypu telesa mohyly do násypu mohyly č. VI. Dve kostry ležali v hrobových jamách na chrbte v natiahnutej polohe (č. 1 a č. 2) s rukami uloženými pozdĺž tela, s orientáciou SZ – JV a boli bez milodarov. Tretí bol uložený v skrčenej polohe (č. 3) a pravdepodobne ide o jeden z viacerých hrobov stredodunajskej mohylovej kultúry, ktoré ležali aj pod mohylovým násypom (*Pichlerová 1969*, 103, 104, príloha E; *Pichlerová 1976*, 5 nn.). Iba v jednom z nich, v hrobe č. 1 sa v členku pravej nohy našiel bronzový trojkrídelkový hrot šípu podobného typu ako nami vyhodnocovaný exemplár (*Pichlerová 1969*, 103, Tab. XLII: 4).

Kostené predmety

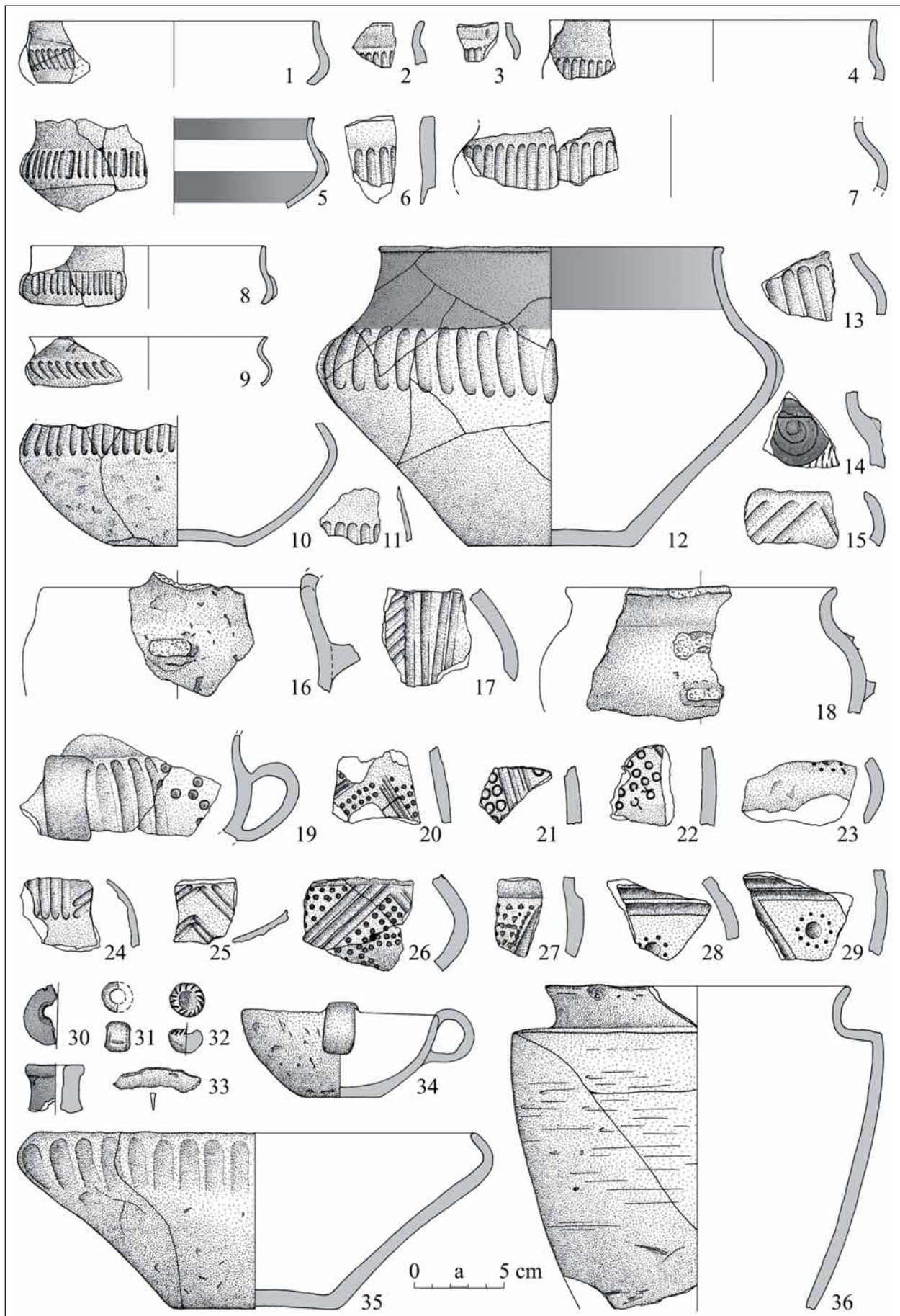
Zo sídliskových objektov, preskúmaných v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách pochádza aj niekoľko kostených predmetov, ktoré sú upravované, resp. ide o polotovary. V prípade upravovaných kostených a parohových predmetov ide o bežné nálezy, vyskytujúce sa v sídliskových objektoch doby halštatskej. Často krát ide o polotovary, ako v prípade tu publikovaných exemplárov. Z objektu 1/02, ktorý bol na materiál najbohatší, pochádza kostená perla (tab. I: 31). Vo vrstve č. 2 objektu 1/02 sa našla aj poškodená lebka jeleňa (*Cervus elaphus*) v zlomkoch. Podobná situácia s nálezom kostí jeleňa je na sídlisku v Pustých Úľanoch, v objekte, ktorý bol interpretovaný ako kultový na základe spálených a popolových vrstiev a predovšetkým na základe nálezu votívnej kostenej platničky s motívom dvoch laní (*König 2003*, 93 nn.; *König 2005*, 90). Pri lebke jeleňa v objekte 1/02 ležali okrem kostí aj rezaním, sekaním a vrútaním upravené kusy parožia jeleňa – *Cervus elaphus* (tab. XIV: 23a-c, 24, 25). Najzaujímavejším je úlomok (výsada?) parožia jeleňa, ktorý je na obidvoch stranách odrezaný. Vo vnútri je vyvrútaný kruhovitý otvor (priemer cca 9 – 12 mm). Na obidvoch koncoch stopy po menších zárezoch, na jednej strane na okraji náznak vzoru – (vyvrútaný) kruh s označeným stredom o priemere 12 mm (tab. XIV: 23a-c). Ide o typickú výzdobu, objavujúcu sa jednak na halštatskej keramike (napr. výzdoba na amforovitej nádobe zo Šoproňa s výjavom tkania: *Gallus 1934*, XVIII) alebo na parohových a kostených výrobkoch (napr. *Müller 2012a*, Taf. 162: 4). Polotovary z jelenieho parožia mohli teoreticky slúžiť ako rukoväte nástrojov z kovu. Z objektu pochádza aj časť stavca. Ide o odseknutý úlomok *vertebra lumbalis*, z ťažko identifikovateľného menšieho zvieräta (pravdepodobne pes?), bielo-modrozelennej farby a je spálený. V prípade psov v dobe halštatskej ide o jedno zo zvierat, ktoré patrilo k domácim zverom a ktoré zvykli byť obetované a patrili k symbolom smrti. Okrem toho bol pes stálym pomocníkom pri love jeleňov, určených na obetovanie (*Kmetová 2005*, 106 nn; *Studeníková 2012*, 148). Z vrchnej časti zásypu obj. 2/05 sa našiel aj kostený pracovný nástroj s otvorom pre porisko (tab. XXXI: 1a, 1b). Pravdepodobne ide o motyku alebo kladivo. Podobný nález z parohu je zo Smolenického Moplíra (*Müller 2012a*, 243, Taf. 84: 10). Ako parohové kladivo je interpretovaný nález z objektu 35 v Seredi-Mačanských Vřškoch (*Müller 2012a*, 393, Taf. 145: 2). Nálezy opracovaných parohov jeleňa a kostí sú pomerne bežné a súvisia s lovom tohto zvieräta. Po opracovaní boli využívané ako surovina na ďalšie účely. Vyrábali sa z nich pracovné a remeselnícke nástroje (hladidlá) alebo rukoväte nástrojov (*Pucher 2004*, 318; *Czeika 2006*, 355-359).

Záver

Sídlisko kalenderberskej kultúry v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách môžeme podobne ako ostatné doposiaľ preskúmané sídliská v regióne označiť ako poľnohospodárske osady, v ktorých sa okrem poľnohospodárstvu venovali obyvatelia výrobe textilu, keramiky a spracovaniu kostí. Ide o rozsiahle sídliskové štruktúry, v ktorých sú zastúpené rôzne typy stavieb rozličného využitia. Patria sem obytné objekty – zahĺbené chaty štvorcového pôdorysu (polozemnice alebo zemnice) so zahĺbenými ohniskami, mazanícovými platňami – ohniskami a rôznou úpravou interiéru. Pokiaľ ide o samotné konštrukcie obytných stavieb, predpokladáme, že boli konštruované minimálne tromi spôsobmi. Známe boli stavby zrubovej konštrukcie. Túto techniku poznali nositelia halštatských kultúr a používali ju okrem toho na stavbu hrobových komôr alebo výdreve studní. Druhým typom je technika kombinujúca drevo a hlinu v podobe vypletaných stien, ktoré boli omietnuté hlinou. Dokladom toho je vypálená mazanica s odtlačkami prútia. Tretím spôsobom mohli byť stavby, ktorých steny boli postavené z nasucho nabíjanej hliny s prímiesou organického materiálu, napr. pliev. Existovali aj výrobné objekty – dielne na výrobu textilu, keramiky, spracovanie parohoviny, kovov, pece, ako aj zásobnicové jamy, slúžiace na úschovu potravín. V nížinných osadách sa zriedka objavujú aj studne s drevenou výdrevou (*Studeníková 1984*, 49 a n.), prípadne kultové jamy (*König 2003*, 93 a n.). Vo väčšine prípadov sídlisk ide o neopevnené osady. Predpokladá sa, že tieto osady tvorili akési zázemie centrálnym výšinným sídliskám – hradiskám, aké boli na Devíne, Bratislavskom hrade či v Smoleniciach na Molpíre. Avšak nie je vylúčené, že „spoločenská elita“ sídliača na týchto hradiskách sa snažila na základe juhoeurópskych vzorov o akési zorganizovanie obyvateľstva početných a rozsiahlych osád do pevnejšieho, organizovaného celku pod svojou správou (*Studeníková 1993*, 139). Istá časť tejto elity mohla sídlieť práve v týchto nížinných osadách, ktoré nemali predpoklady vytvárať vyššie spomenuté mocenské centrá.

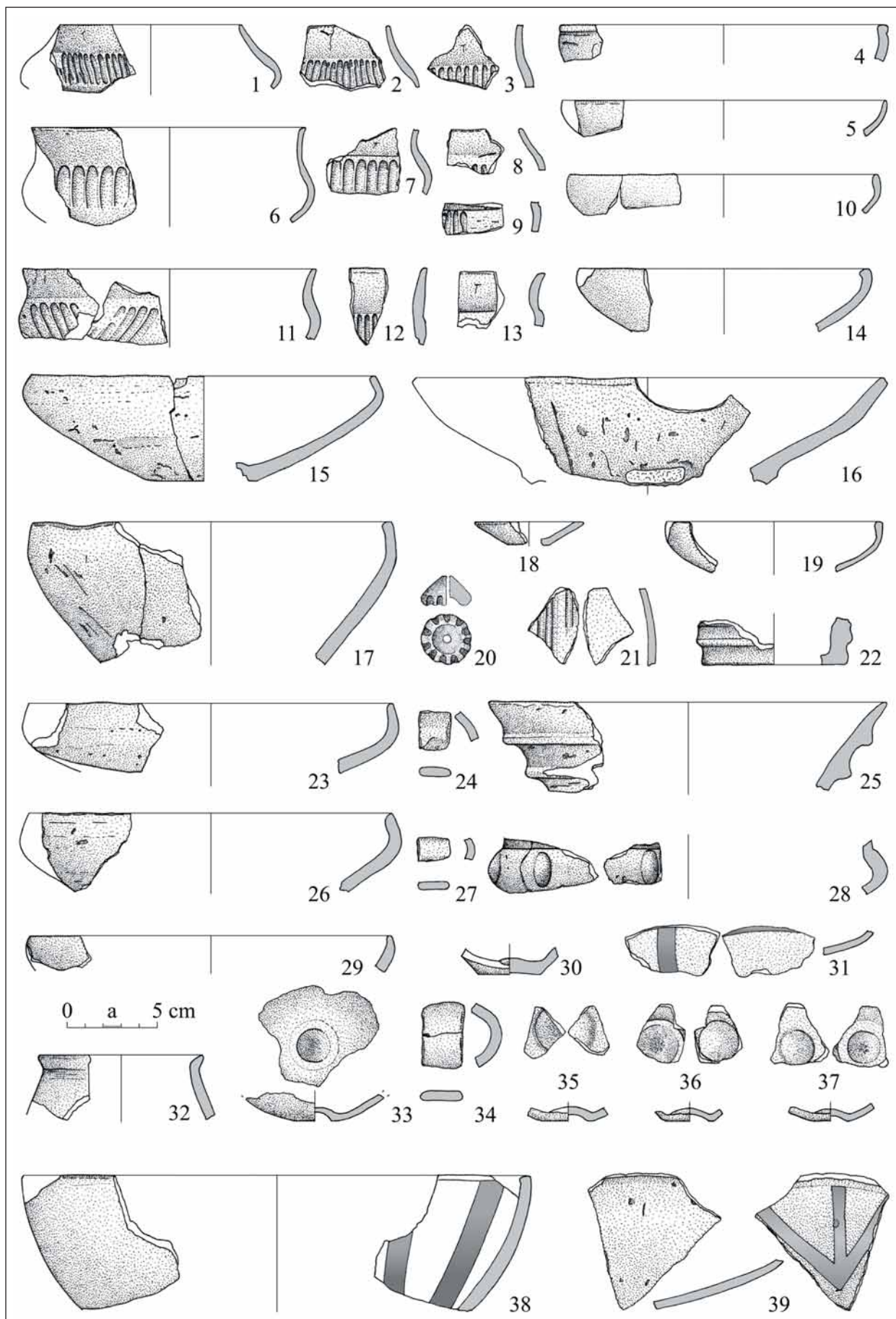
V priestore Žitného ostrova neboli doposiaľ známe žiadne archeologicky skúmané sídliská, prislúchajúce k skúmaným halštatským mohylníkom. Pochovávanie na mohylníku bolo rozdelené do 3 fáz. Fáza I: patrí sem mohyla č. 2, datovaná do záveru HaC1 alebo na začiatok HaC2. Do fázy II. vyčlenenej stupňami HaC2 patria mohyly č. 3, 4 a 6. Najmladšou mohylou patriacou do fázy III. je mohyla č. I (*Parzinger/Stegmann-Rajtár 1988*, 168 nn.; *Teržan 1990*, 181; *Müller 2012b*, 344), ktorou končí pochovávanie na mohylníku. Najnovšie archeologické výskumy v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách a v Dolných Janíkoch (*Čambal 2007*, 57 a n.) priniesli výsledky predovšetkým v podobe objavenia sídlisk k mohylníkom kalenderberskej kultúry, skúmaným už v minulosti.

Podľa doposiaľ zistených situácií sa halštatské sídlisko v Dunajskej Lužnej, časti Nové Košariská nachádza juhovýchodným smerom od mohylníka (obr. 1). Objekty v rámci preskúmanej časti sídliska v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách môžeme na základe vyhodnotenia keramického materiálu datovať do obdobia stredohalštatského stupňa HaC2 až mladohalštatského stupňa HaD1. Podobne je datovaný aj sídliskový objekt 1/04 v Dolných Janíkoch (*Čambal 2007*, 57 a n.). Predpokladáme, že v mohylách na mohylníkoch v lokalitách Dunajská Lužná-Nové Košariská a Dolné Janíky boli pochovávané elity miestnych komún, žijúcich na týchto nížinných osadách.

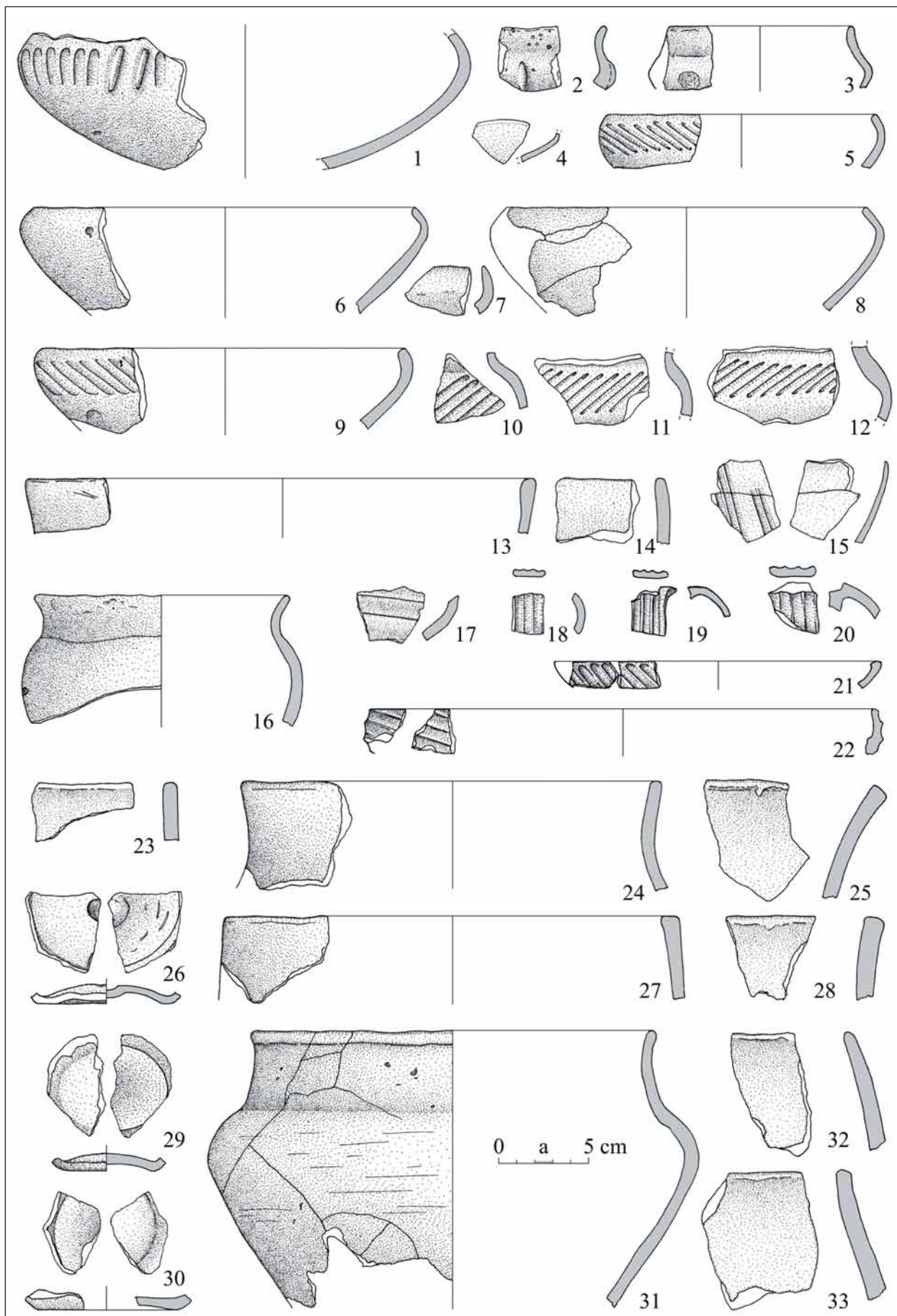
Tab. I Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z Obj. 1/02 - vrstva 1 (hĺbka 0-50 cm). Keramika (1-32, 34-36), železný nožík (33). Kresby a grafika R. Čambal.

Tab. I Dunajská Lužná-Nové Košariská. Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 1/02 - Schicht 1 (Tiefe 0-50 cm). Keramik (1-32, 34-36), Eisenmesser (33). (Zeichnungen, Grafik und Foto R. Čambal).

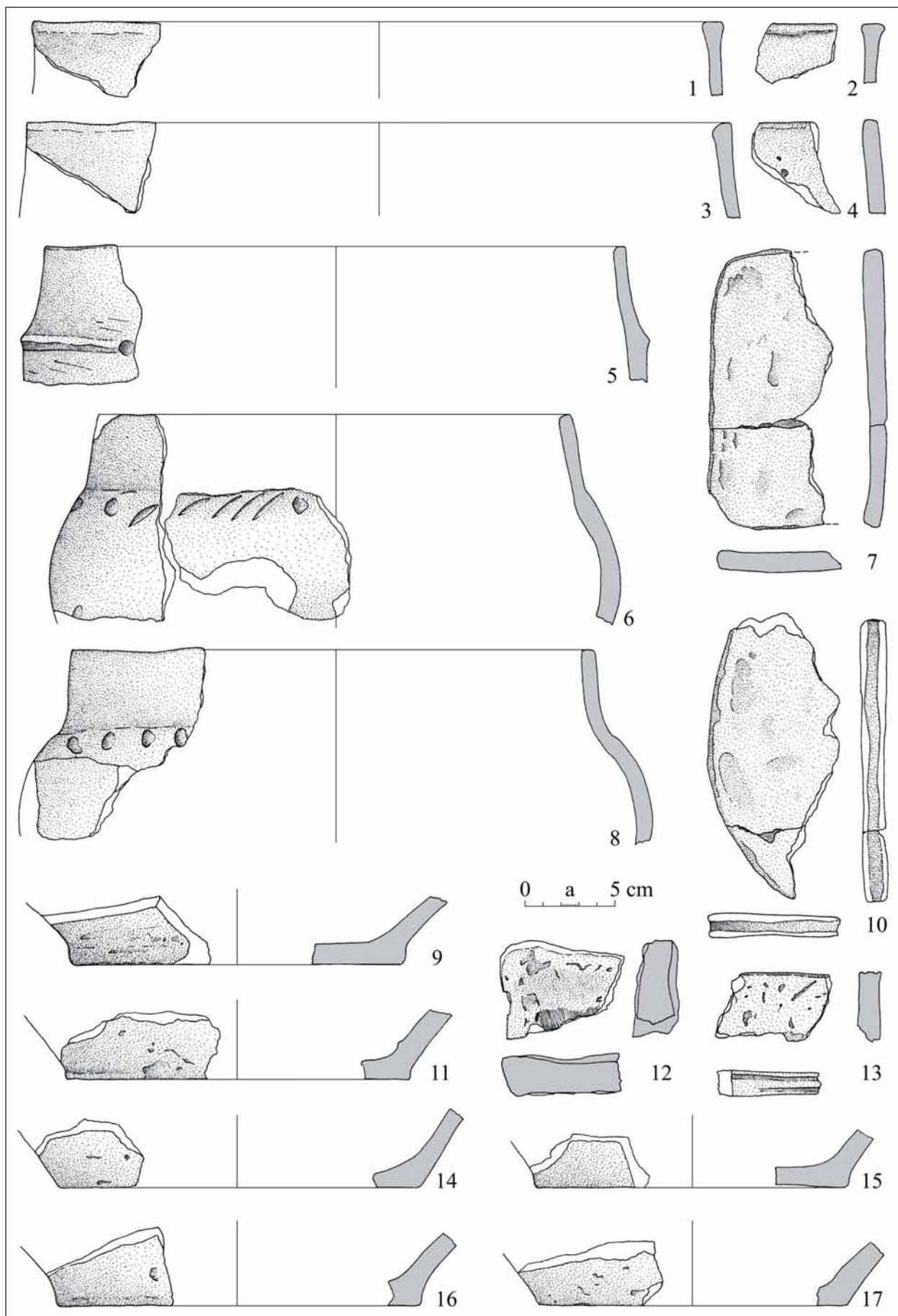
Tab. II Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z Obj. 1/02 - vrstva 1 (hĺbka 0-50 cm). Keramika (1-39). Kresby a grafika R. Čambal.

Tab. II Dunajská Lužná-Nové Košariská. Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 1/02 - Schicht 1 (Tiefe 0-50 cm). Keramik (1-39). (Zeichnungen, Grafik und Foto R. Čambal).

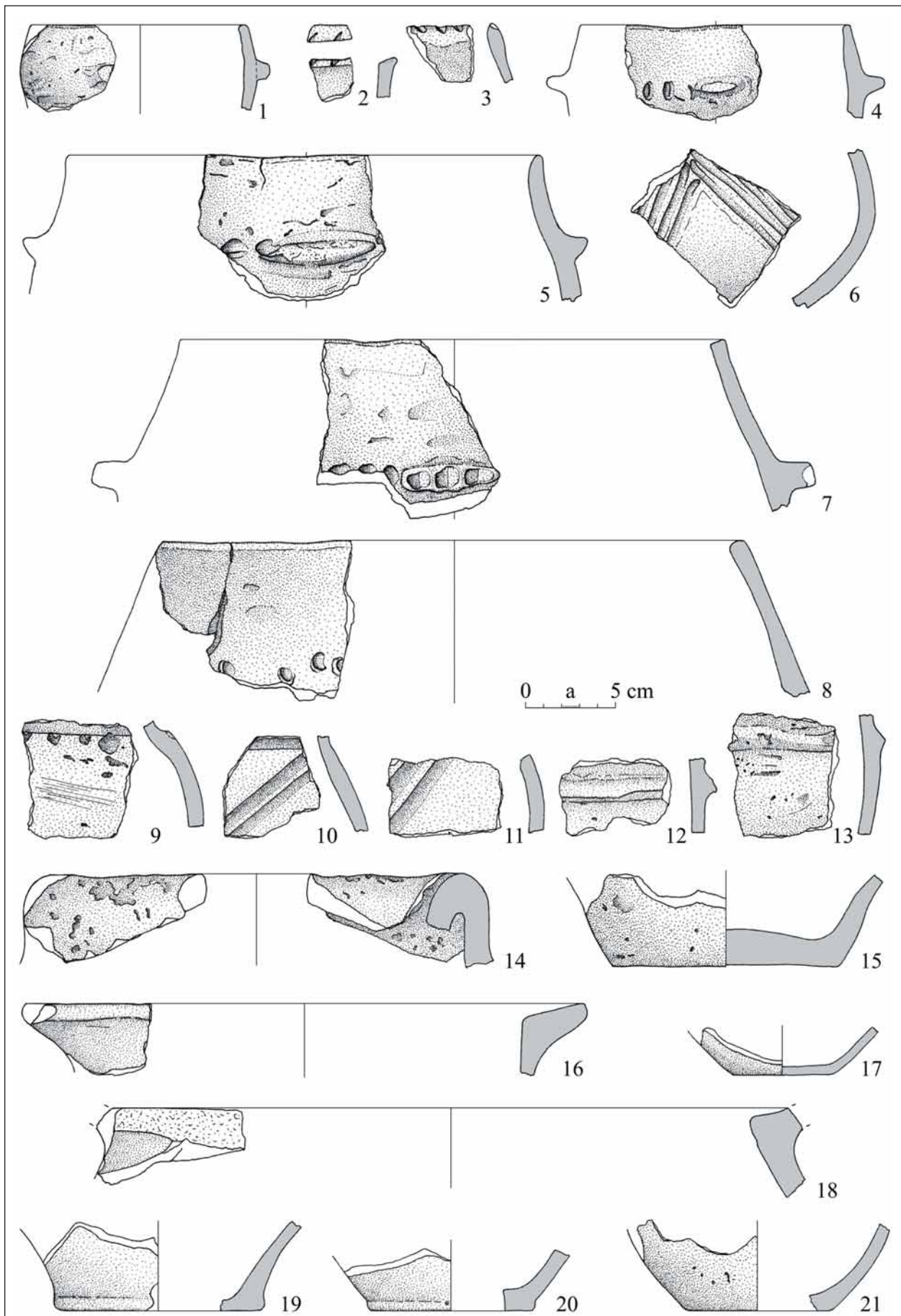
Tab. III Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z Obj. 1/02 - vrstva 1 (hĺbka 0-50 cm). Keramika (1-33). Kresby a grafika R. Čambal.

Tab. III Dunajská Lužná-Nové Košariská. Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 1/02 - Schicht 1 (Tiefe 0-50 cm). Keramik (1-33). (Zeichnungen, Grafik und Foto R. Čambal).

Tab. IV Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z Obj. 1/02 - vrstva 1 (hĺbka 0-50 cm). Keramika (1-17). Kresby a grafika R. Čambal.

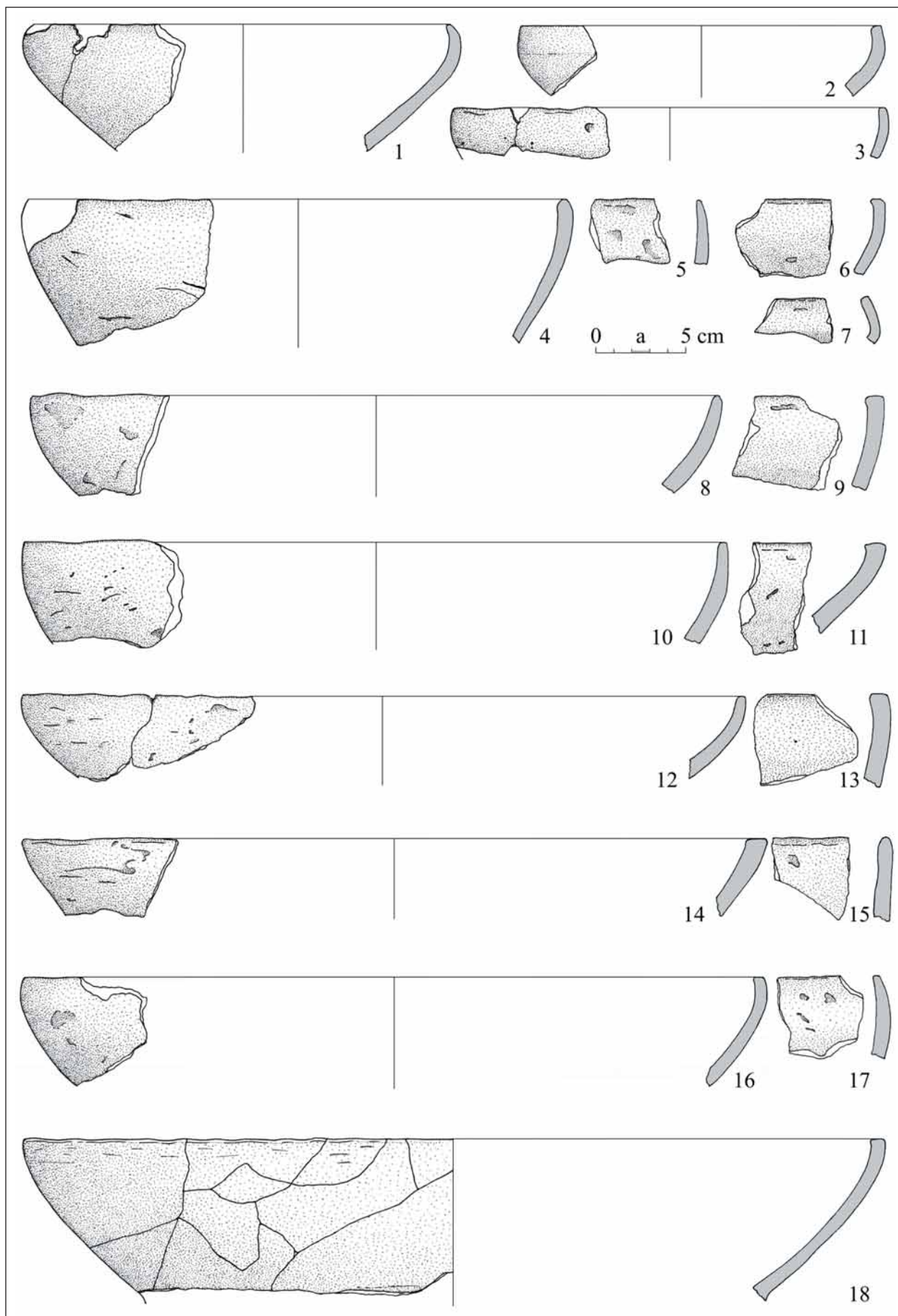
Tab. IV Dunajská Lužná-Nové Košariská. Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 1/02 - Schicht 1 (Tiefe 0-50 cm). Keramik (1-17). (Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

Tab. V Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z Obj. 1/02 - vrstva 1 (hĺbka 0-50 cm). Keramika (1-21). Kresby a grafika R. Čambal.

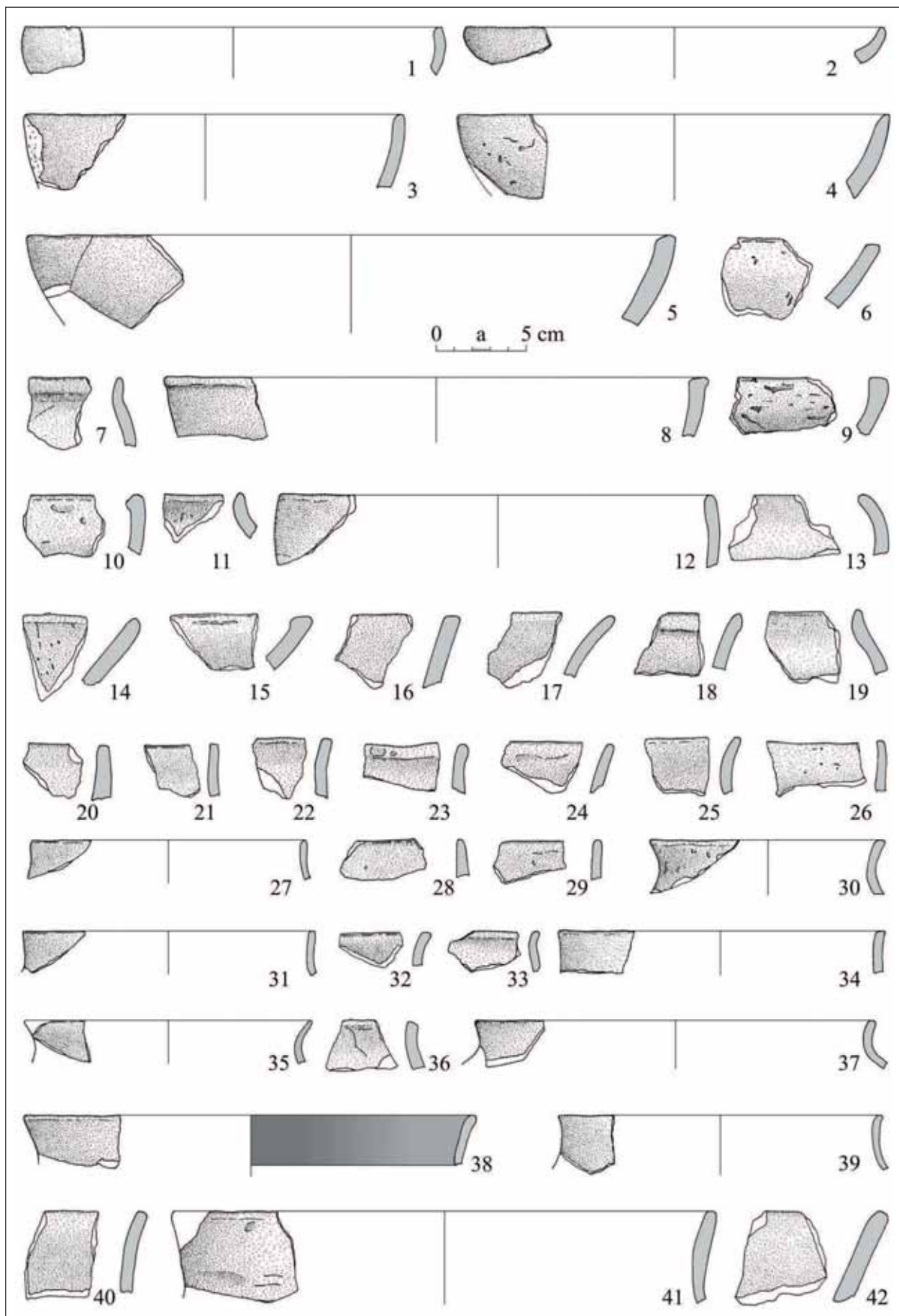
Tab. V Dunajská Lužná-Nové Košariská. Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 1/02 - Schicht 1 (Tiefe 0-50 cm). Keramik (1-21). (Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

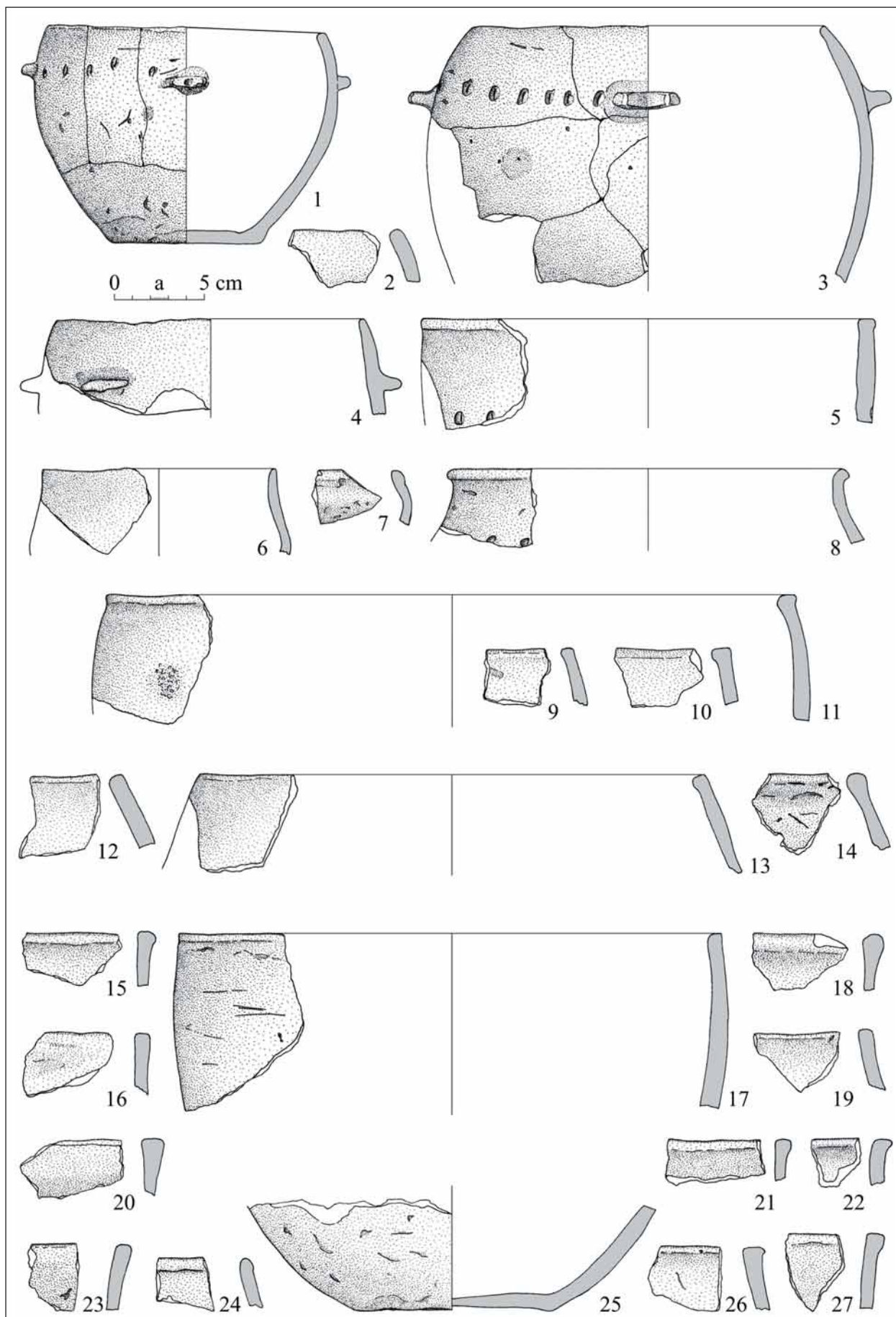
Tab. VI Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z Obj. 1/02 - vrstva 1 (hĺbka 0-50 cm). Keramika (1-18). Kresba a grafika R. Čambal.

Tab. VI Dunajská Lužná-Nové Košariská. Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 1/02 - Schicht 1 (Tiefe 0-50 cm). Keramik (1-18). (Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

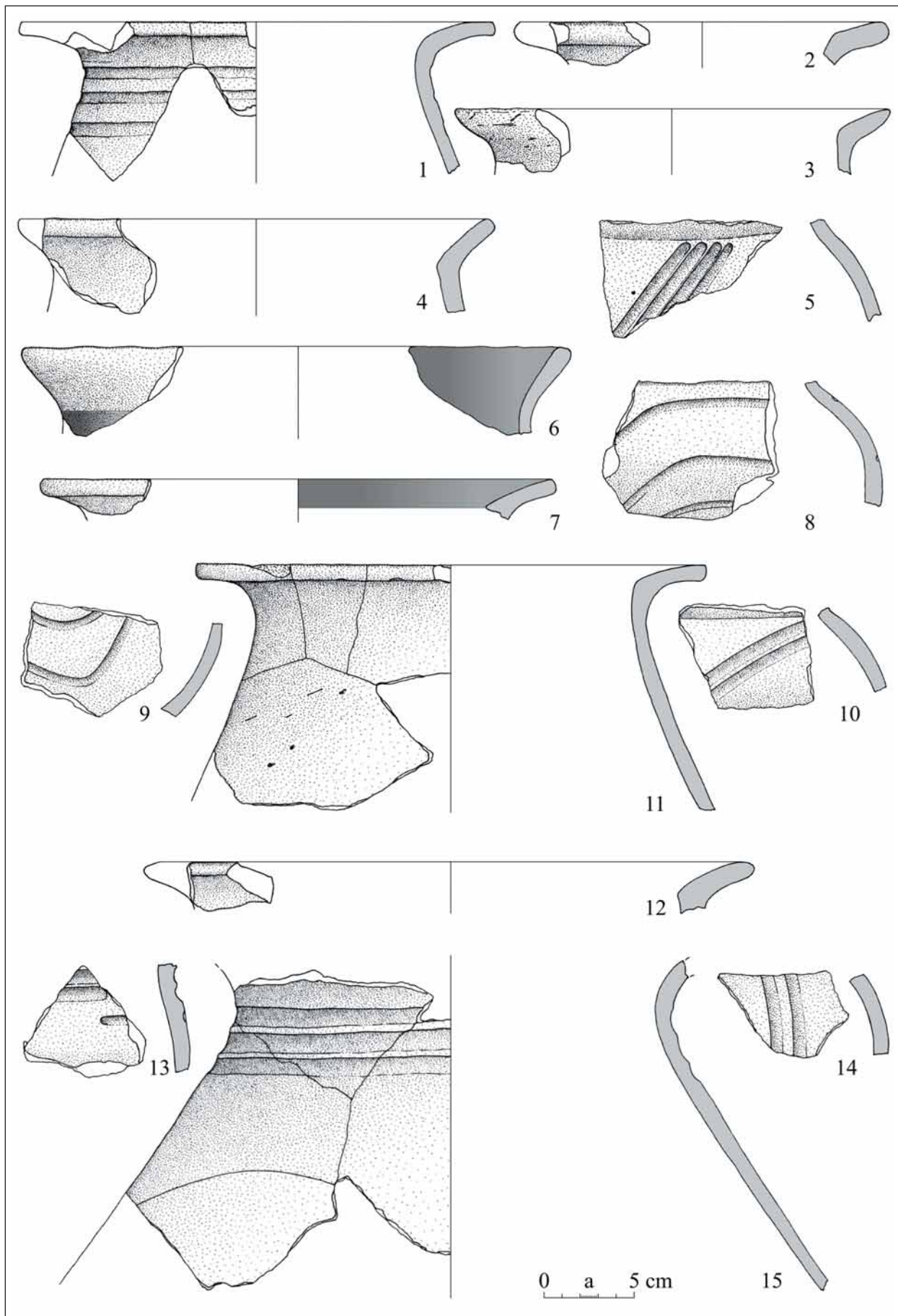
Tab. VII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z Obj. 1/02 - vrstva 1 (hĺbka 0-50 cm). Keramika (1-33). Kresby a grafika R. Čambal.

Tab. VII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 1/02 - Schicht 1 (Tiefe 0-50 cm). Keramik (1-33). (Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

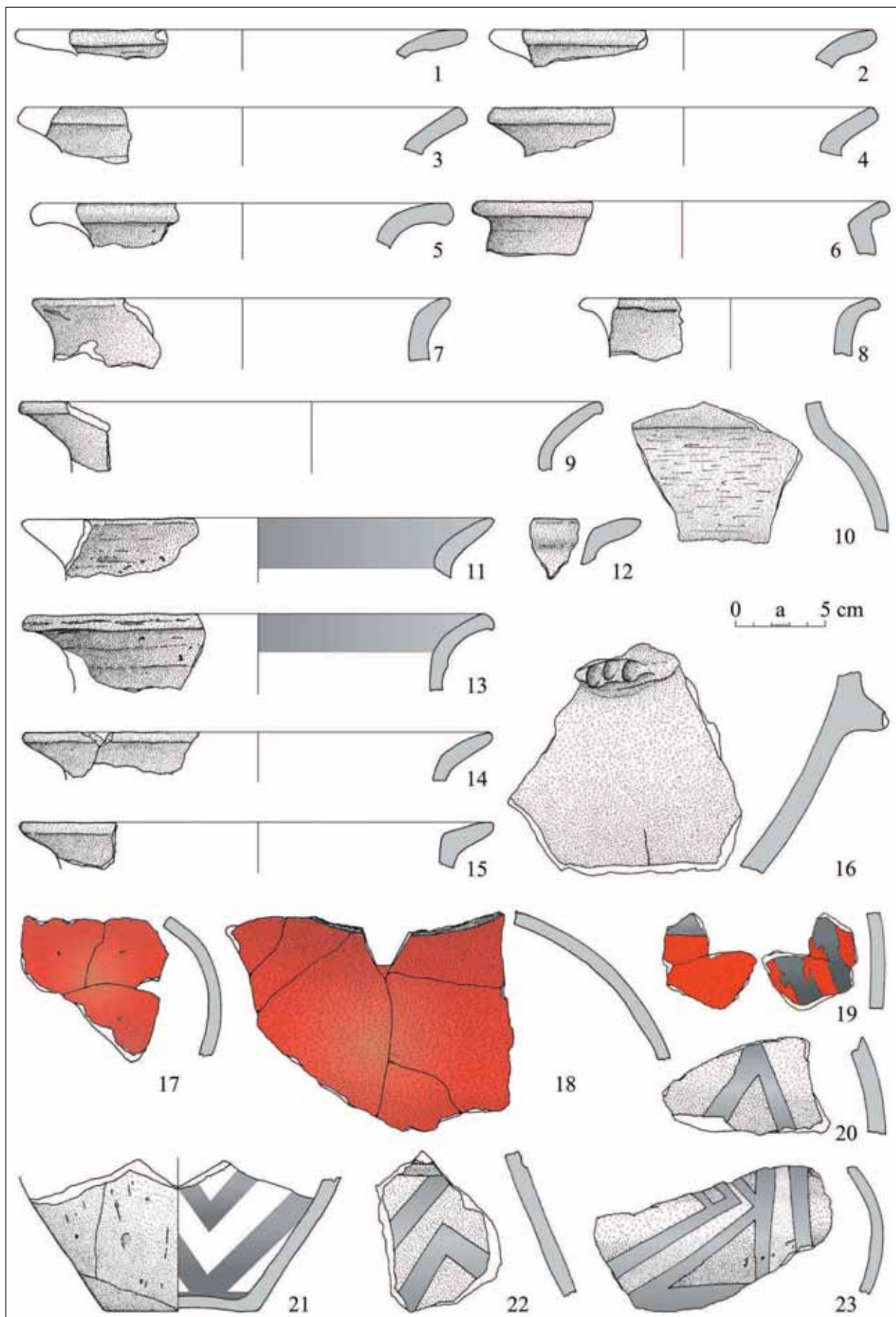
Tab. VIII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z Obj. 1/02 - vrstva 1 (hĺbka 0-50 cm). Keramika (1-27). Kresby a grafika R. Čambal.

Tab. VIII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 1/02 - Schicht 1 (Tiefe 0-50 cm). Keramik (1-27). (Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

Tab. IX Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z Obj. 1/02 - vrstva 1 (hĺbka 0-50 cm). Keramika (1-15). Kresby a grafika R. Čambal.

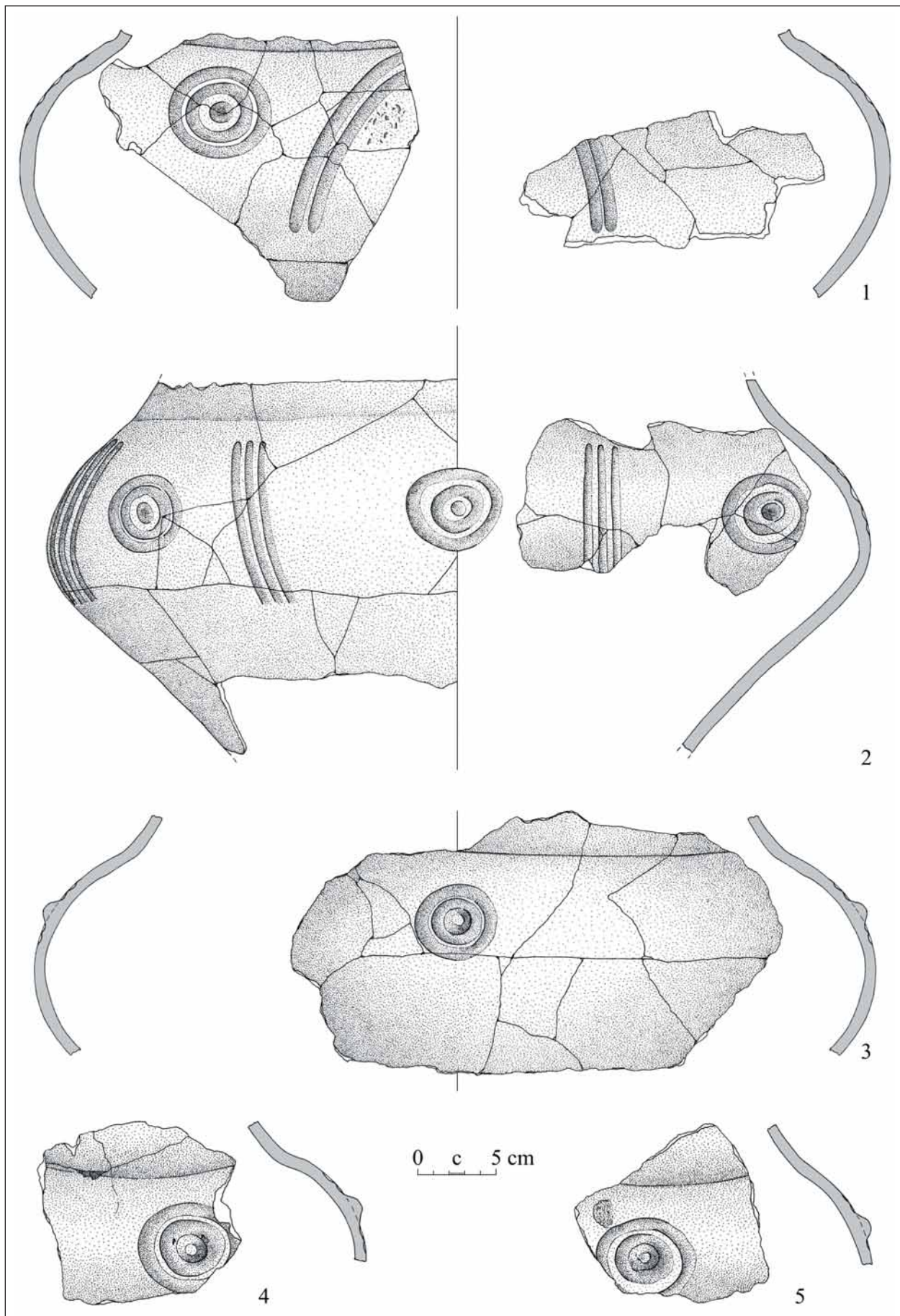
Tab. IX Dunajská Lužná-Nové Košariská. Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 1/02 - Schicht 1 (Tiefe 0-50 cm). Keramik (1-15). (Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

Tab. X Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z Obj. 1/02 - vrstva 1 (hĺbka 0-50 cm). Keramika (1-23, 17-19 - červeno maľovaná). Kresby a grafika R. Čambal.

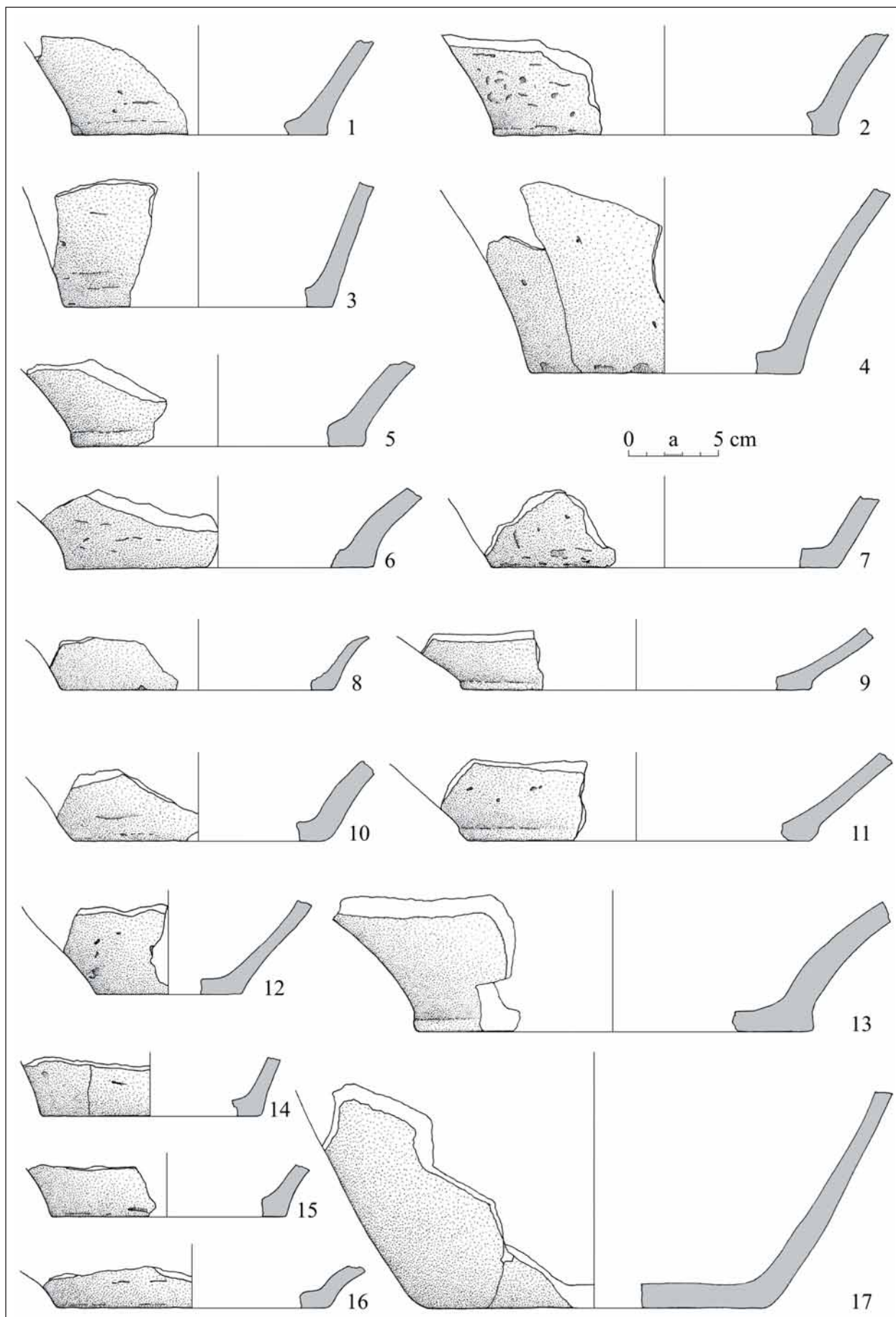
Tab. X Dunajská Lužná-Nové Košariská. Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 1/02 - Schicht 1 (Tiefe 0-50 cm). Keramik (1-23, 17-19 - Rot bemalt).

(Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

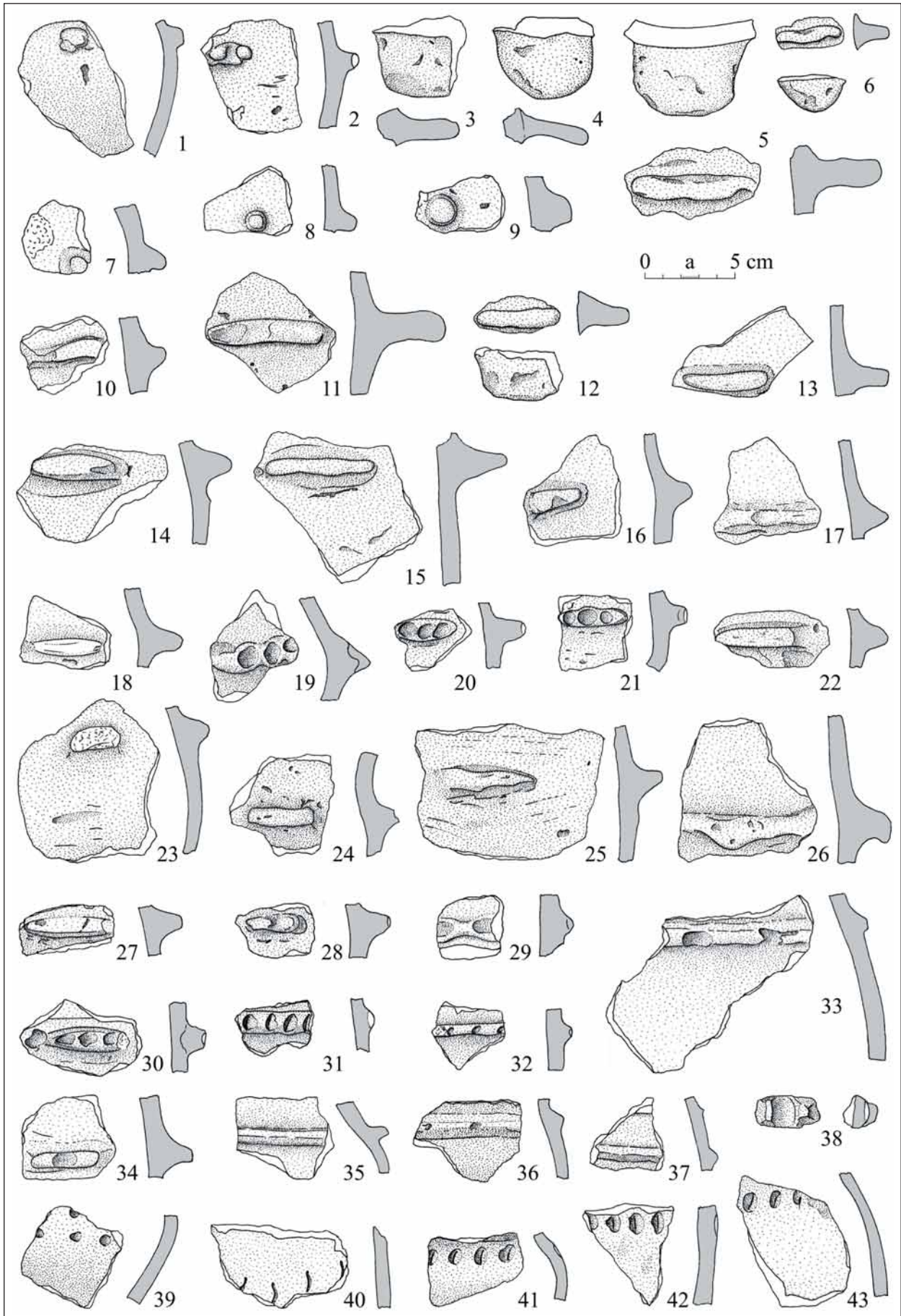
Tab. XI Dunajská Lužná-Nové Košariská. Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 1/02 - Schicht 1 (Tiefe 0-50 cm). Keramik (1-5). (Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

Tab. XI Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z Obj. 1/02 - vrstva 1 (hĺbka 0-50 cm). Keramika (1-5). Kresby a grafika R. Čambal.

Tab. XII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z Obj. 1/02 - vrstva 1 (hĺbka 0-50 cm). Keramika (1-17). Kresby a grafika R. Čambal.

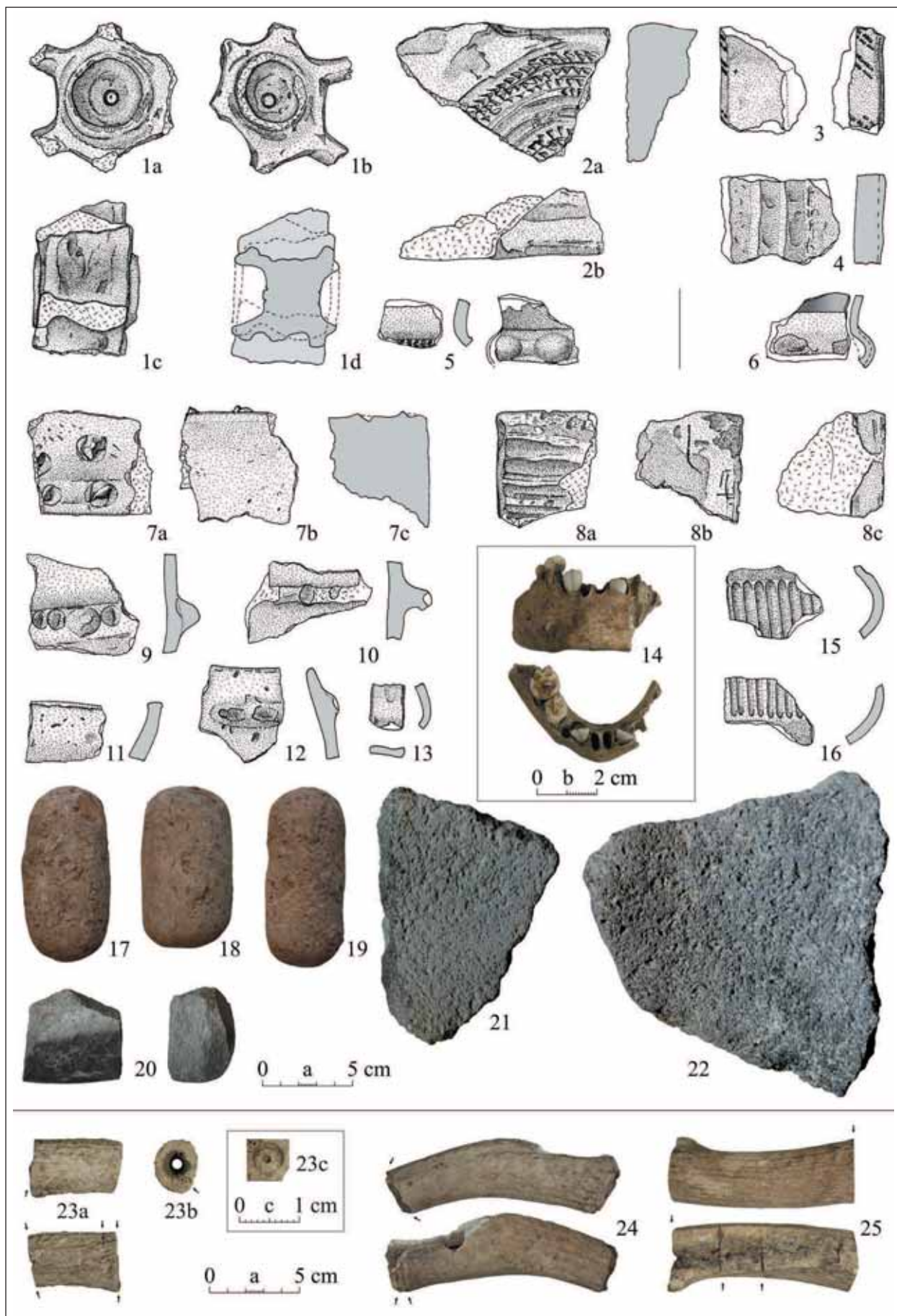
Tab. XII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 1/02 - Schicht 1 (Tiefe 0-50 cm). Keramik (1-17). (Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

Tab. XIII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z Obj. 1/02 - vrstva 1 (hĺbka 0-50 cm). Keramika (1-43). Kresby a grafika R. Čambal.

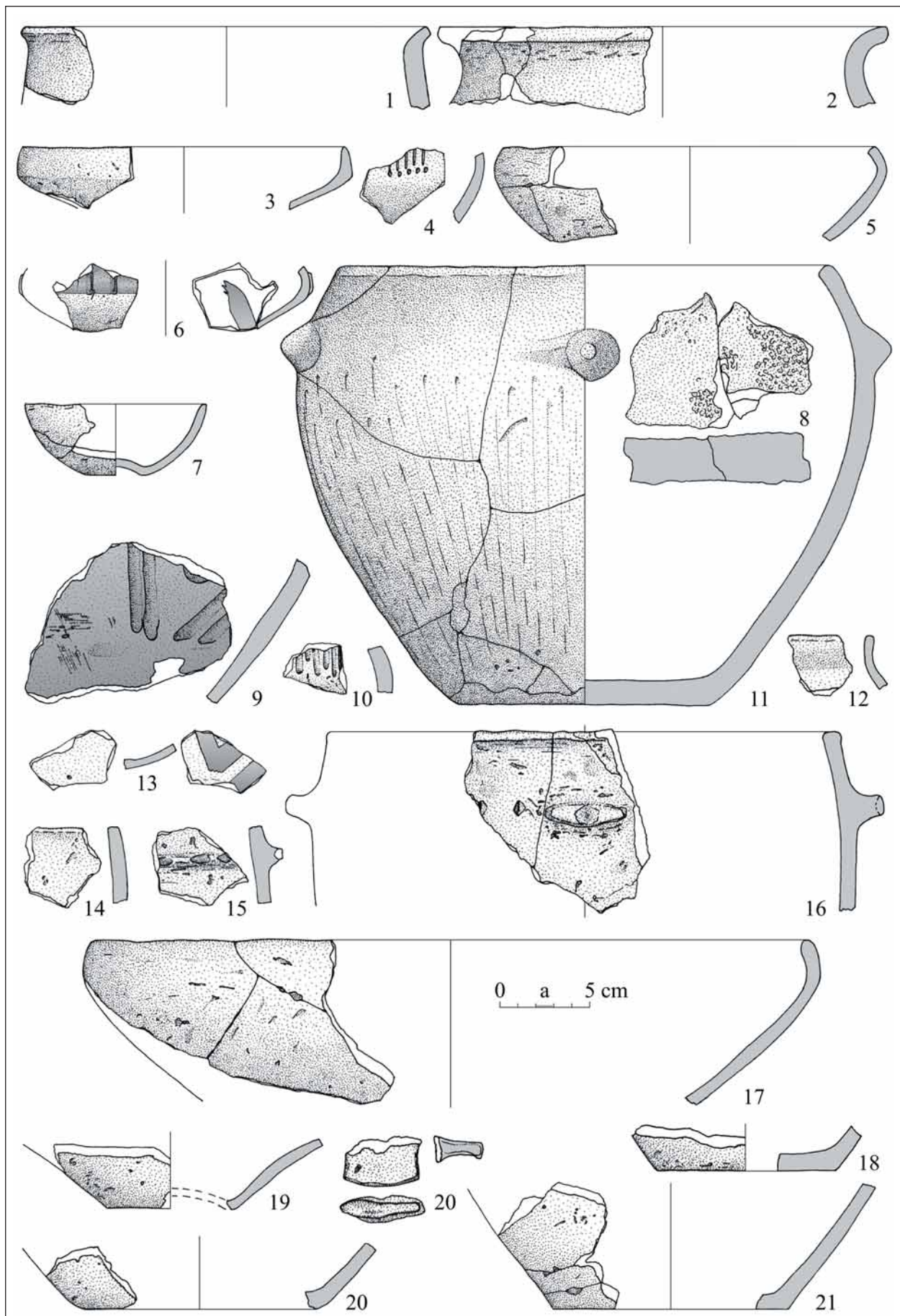
Tab. XIII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 1/02 - Schicht 1 (Tiefe 0-50 cm). Keramik (1-43). (Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

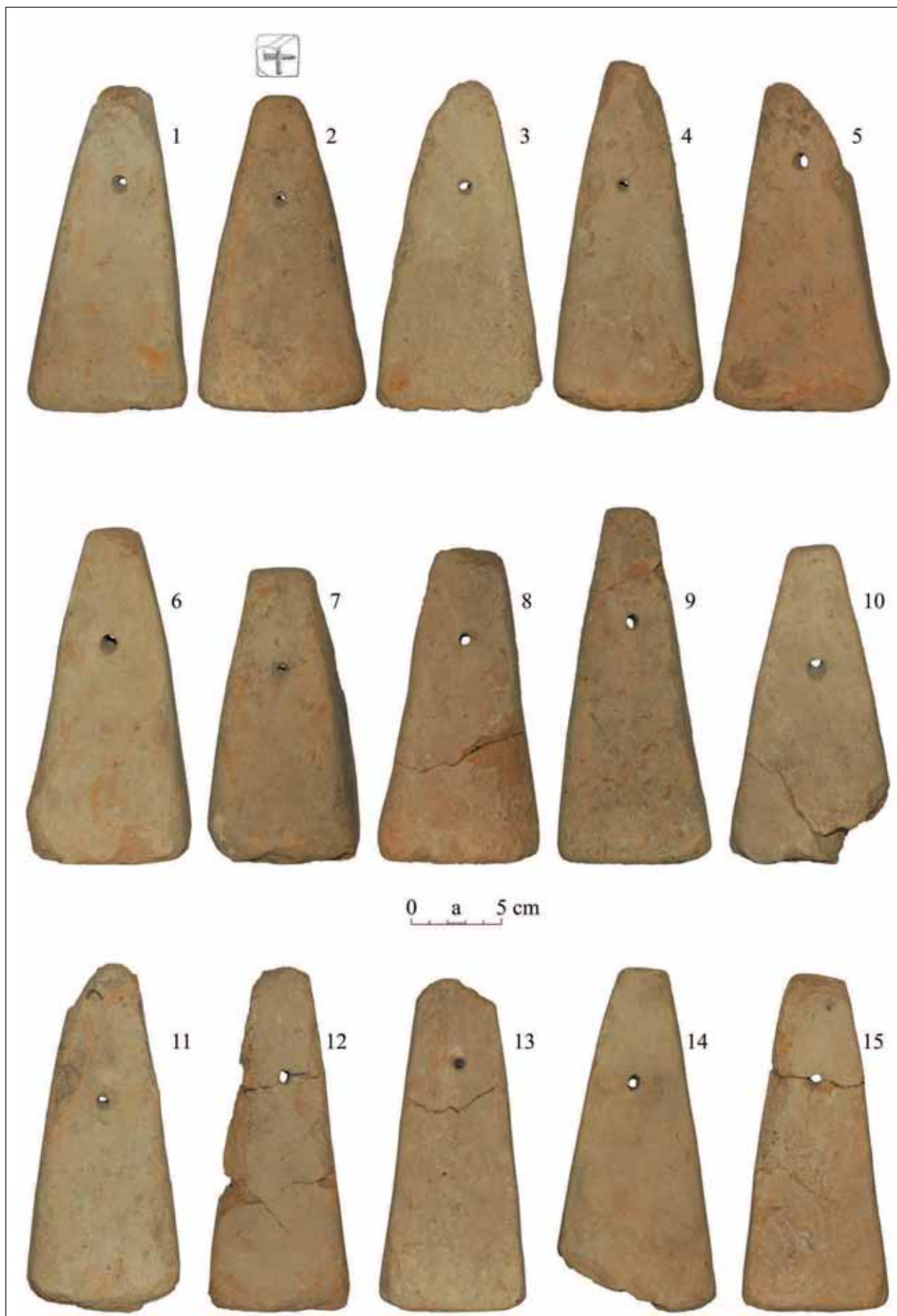
Tab. XIV Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z Obj. 1/02 - vrstva 3 (hĺbka 70-100 cm). Idoly (1-4, 7-8) a keramika (5, 6, 9-13, 15, 16), hlinené šulce (17-19), zrnôtierky (21-22), opracovaný kameň (20), ľudská sánka (14). Opracovaný rezaný paroh z vrstvy 1 (23a-23c, 24, 25). Kresby, foto a grafika R. Čambal.

Tab. XIV Dunajská Lužná-Nové Košariská. Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 1/02 - Schicht 3 (Tiefe 70-100 cm). Idole (1-4, 7-8) und Keramik (5, 6, 9-13, 15, 16), Lehmkolben (17-19), Kornquetscher (21-22), bearbeiteter Stein (20), menschliches Unterkiefer (14), bearbeitetes geschnittenes Geweih von der Schicht 1 (23a-23c, 24-25). (Zeichnungen, Grafik und Foto R. Čambal).

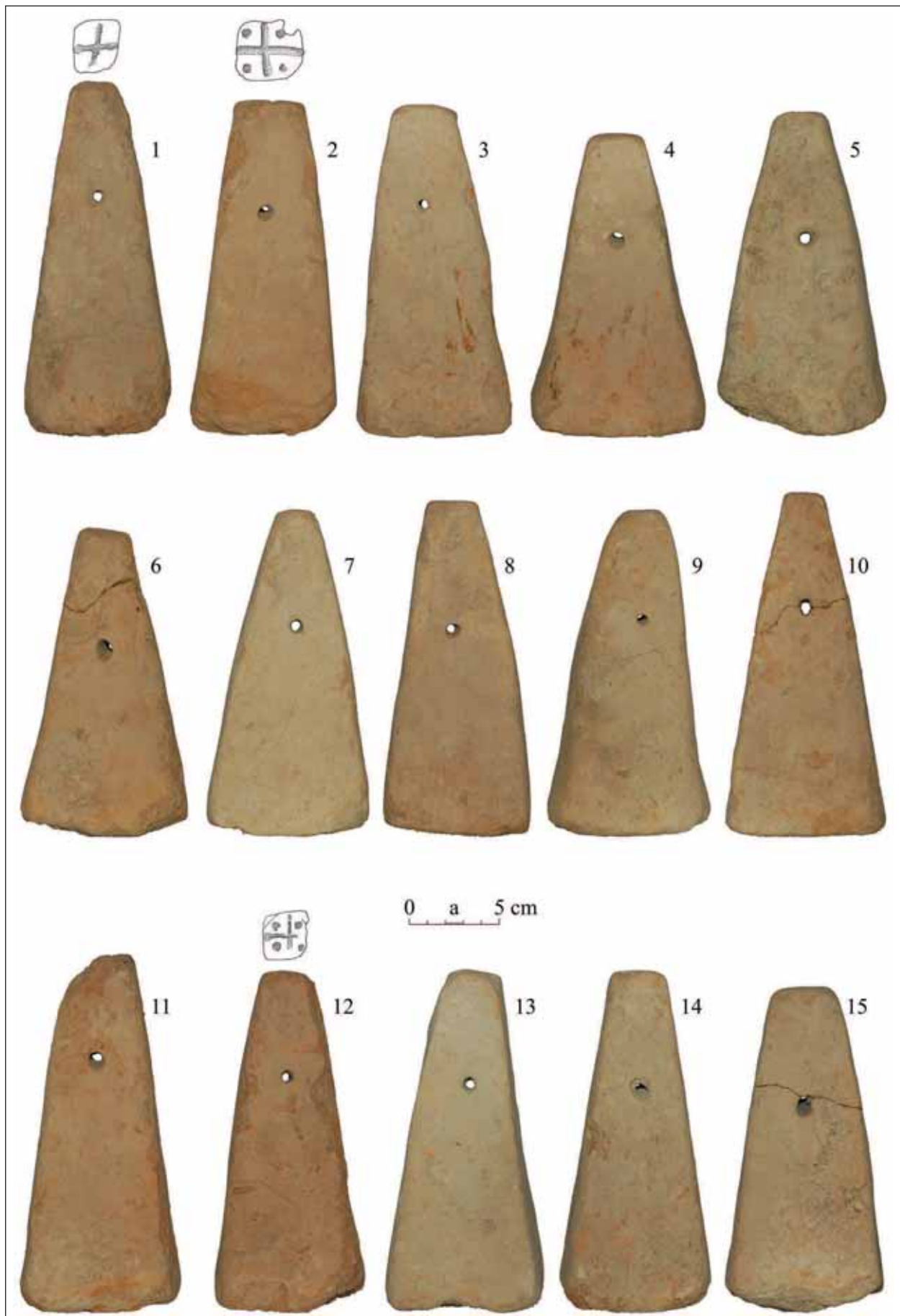
Tab. XV Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z Obj. 1/02 – dno objektu (hĺbka 100-110 cm). Keramika (1-21). Kresby a grafika R. Čambal.

Tab. XV Auswahl der Keramikfunde vom Objekt 1/02 – Boden des Objekts (Tiefe 100-110 cm). Keramik (1-21). (Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

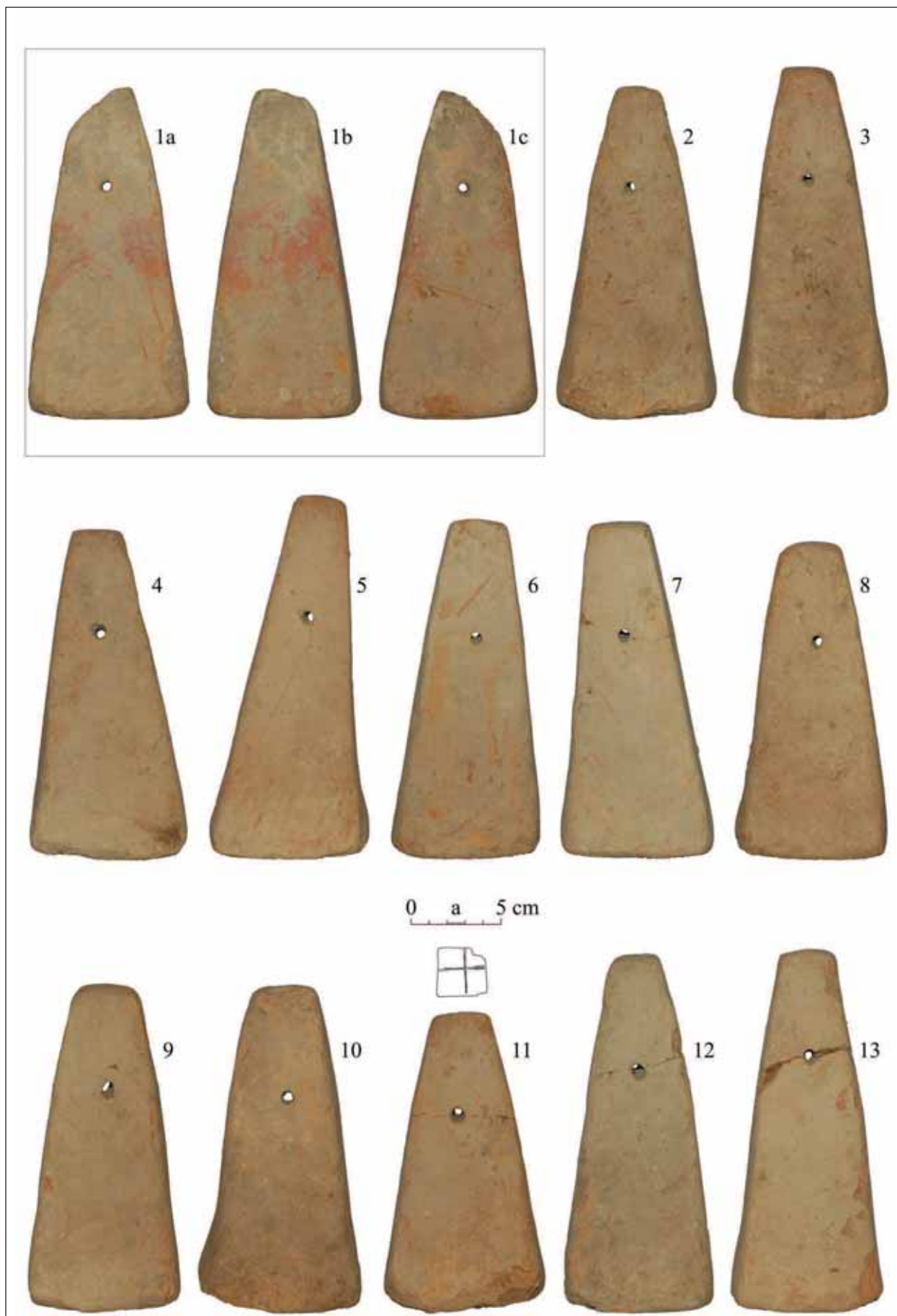
Tab. XVI Dunajská Lužná-Nové Košariská. Hlinené ihlancovité závažia z krosien č. 1 z dna obj. 1/02 (hĺbka 110 cm). Foto I. Choma; kresby a grafika R. Čambal.

Tab. XVI Dunajská Lužná-Nové Košariská. Pyramidenförmige Lehmgewichte vom Webstuhl Nr. 1 vom Boden des Objekts 1/02 (Tiefe 110 cm). (Foto I. Choma; Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

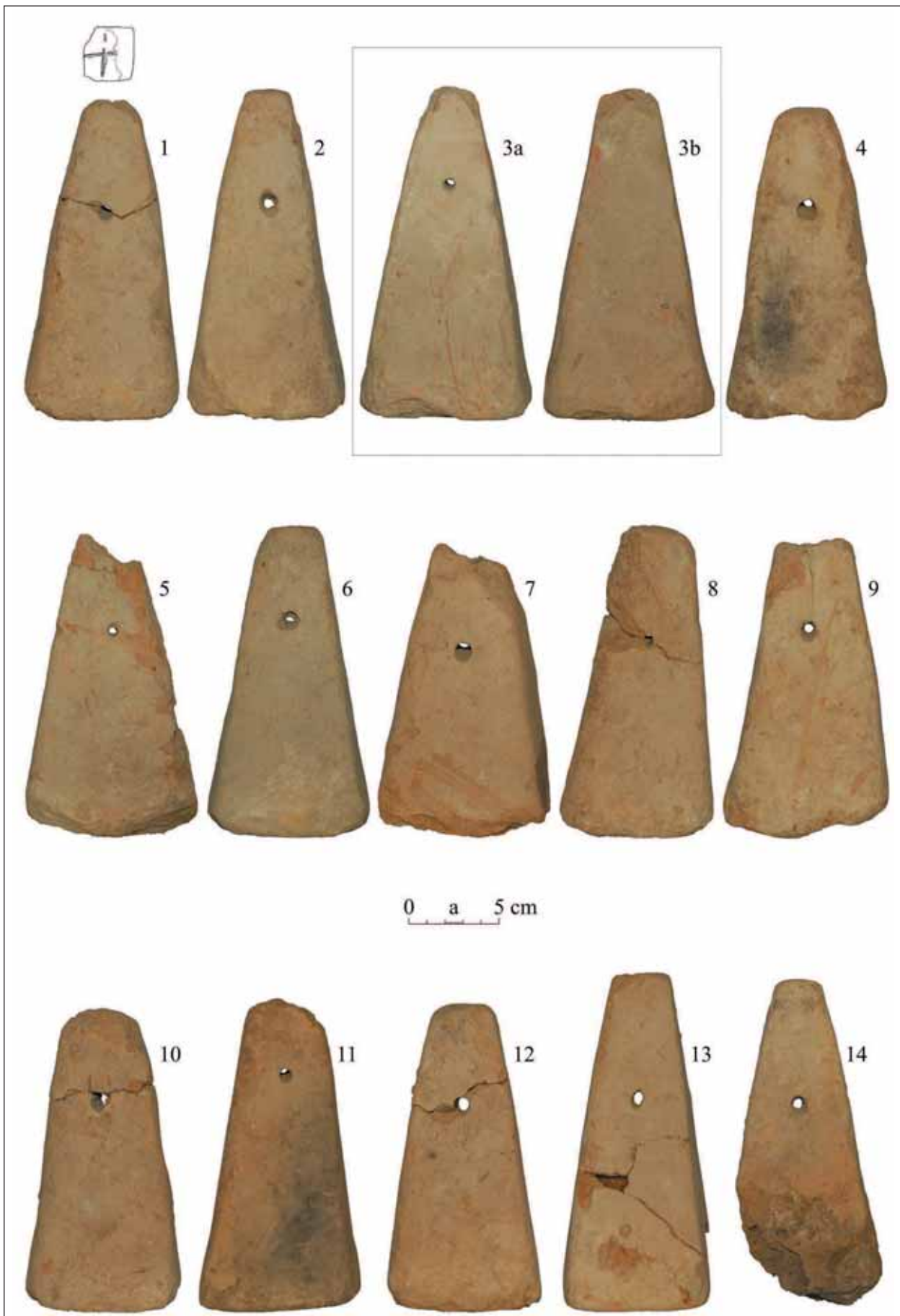
Tab. XVII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Hlinené ihlancovité závažia z krosien č. 1 z dna obj. 1/02 (hĺbka 110 cm). Foto I. Choma; kresby a grafika R. Čambal.

Tab. XVII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Pyramidenförmige Lehmgewichte vom Webstuhl Nr. 1 vom Boden des Objekts 1/02 (Tiefe 110 cm). (Foto I. Choma; Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

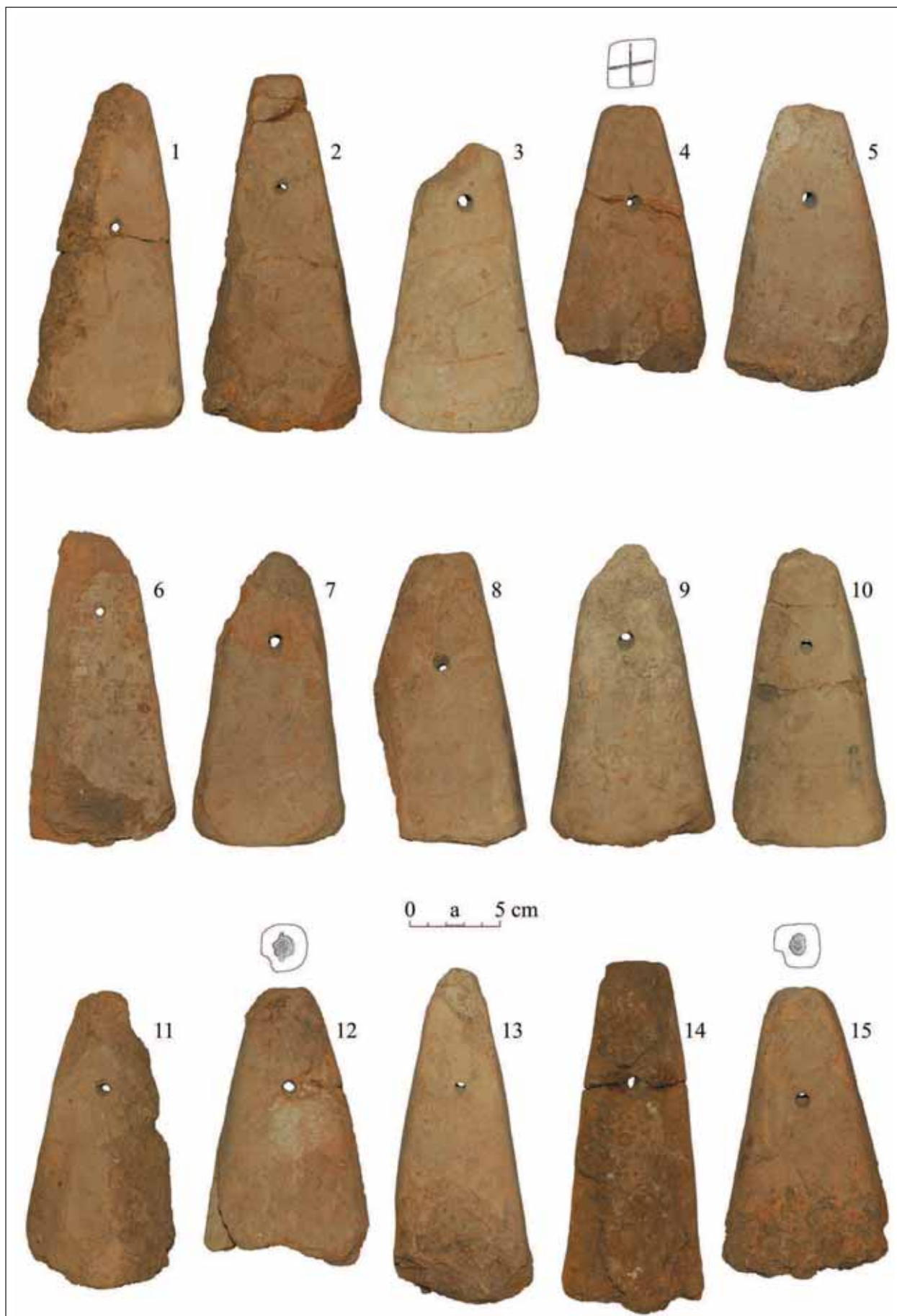
Tab. XVIII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Hlinené ihlancovité závažia z krosien č. 1 z dna obj. 1/02 (hĺbka 110 cm). Závažie č. 1a-1c červeno maľované. Foto I. Choma; kresby a grafika R. Čambal.

Tab. XVIII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Pyramidenförmige Gewichte vom Webstuhl Nr. 1 vom Boden des Objekts 1/02 (Tiefe 110 cm). Gewicht Nr. 1a-1c rot bemalt (Foto I. Choma; Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

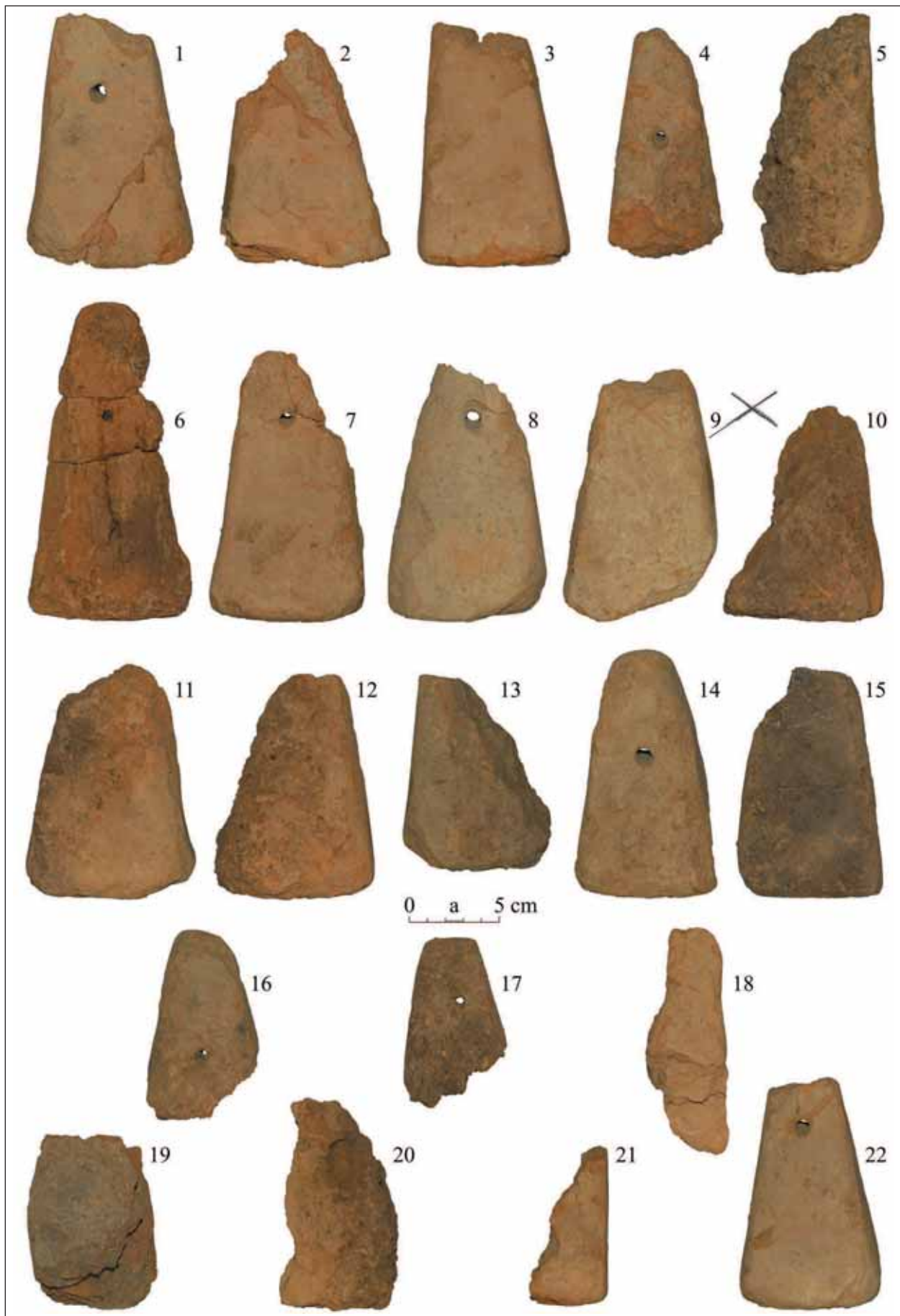
Tab. XIX Dunajská Lužná-Nové Košariská. Hlinené ihlancovité závažia z krosien č. 1 z dna obj. 1/02 (hĺbka 110 cm). Závažie č. 3a-3b červeno maľované. Foto I. Choma; kresby a grafika R. Čambal.

Tab. XIX Dunajská Lužná-Nové Košariská. Pyramidenförmige Lehmgewichte vom Webstuhl Nr. 1 vom Boden des Objekts 1/02 (Tiefe 110 cm). Gewicht Nr. 3a-3b rot bemalt (Foto I. Choma; Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

Tab. XX Dunajská Lužná-Nové Košariská. Hlinené ihlancovité závažia z krosien č. 1 z dna obj. 1/02 (hĺbka 110 cm). Foto I. Choma; kresby a grafika R. Čambal.

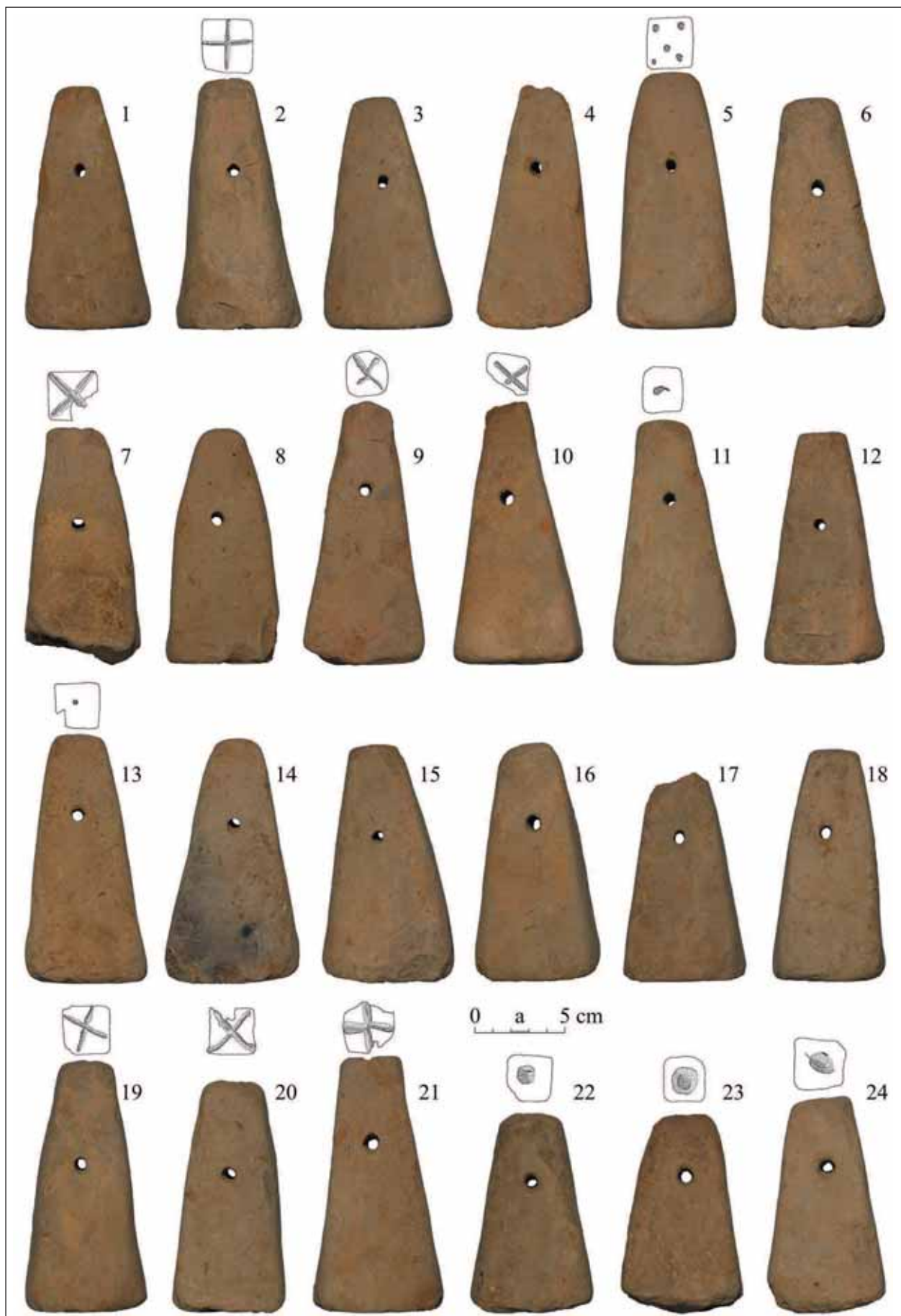
Tab. XX Dunajská Lužná-Nové Košariská. Pyramidenförmige Lehmgewichte vom Webstuhl Nr. 1 vom Boden des Objekts 1/02 (Tiefe 110 cm). (Foto I. Choma; Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

Tab. XXI Dunajská Lužná-Nové Košariská. Hlinené ihlancovité závažia a ich fragmenty z krosien č. 1 z dna obj. 1/02 (hĺbka 110 cm). Foto I. Choma; kresby a grafika R. Čambal.

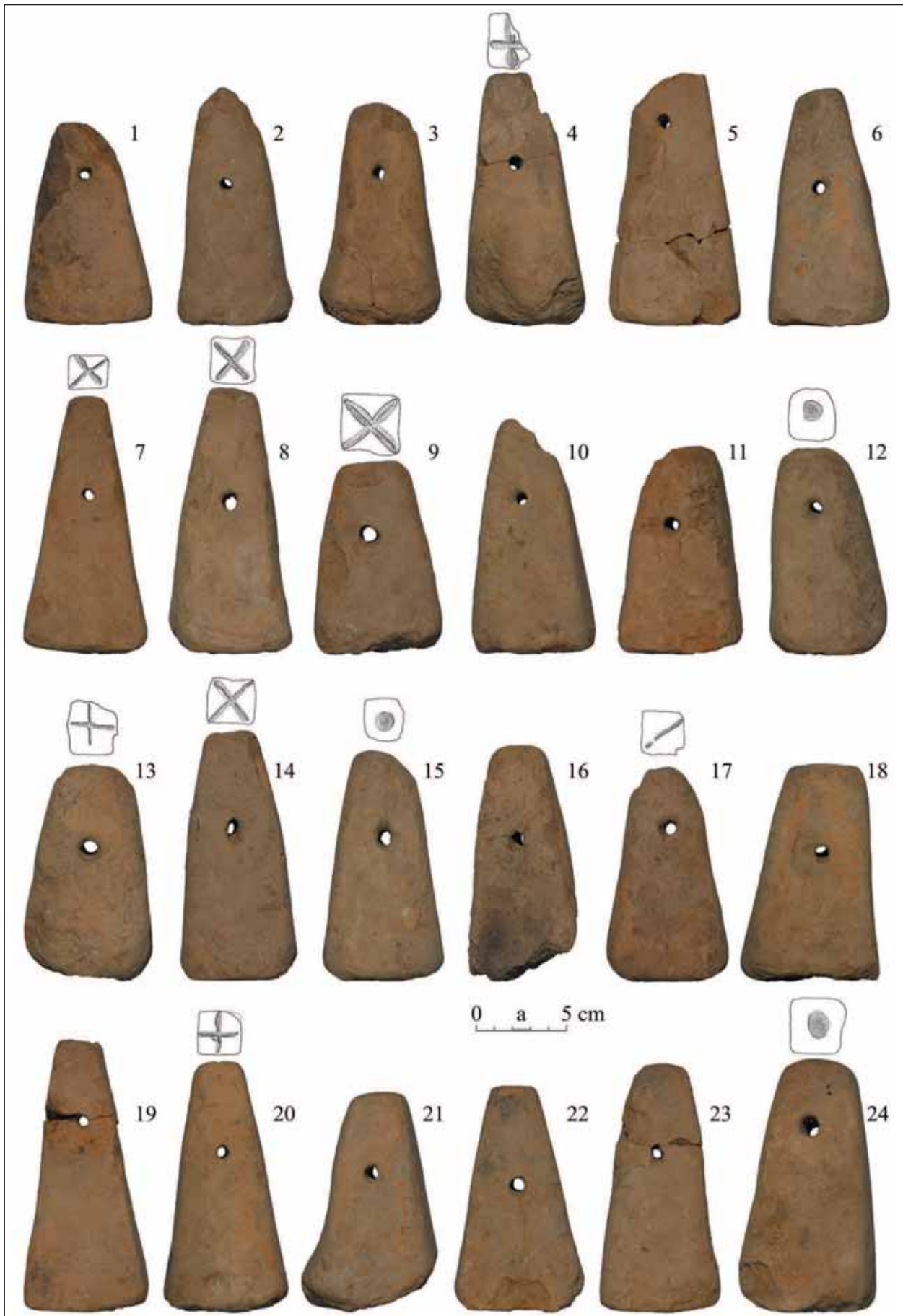
Tab. XXI Dunajská Lužná-Nové Košariská. Pyramidenförmige Lehmgewichte und ihre Bruchstücke vom Webstuhl Nr. 1 vom Boden des Objekts 1/02 (Tiefe 110 cm). (Foto I. Choma; Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

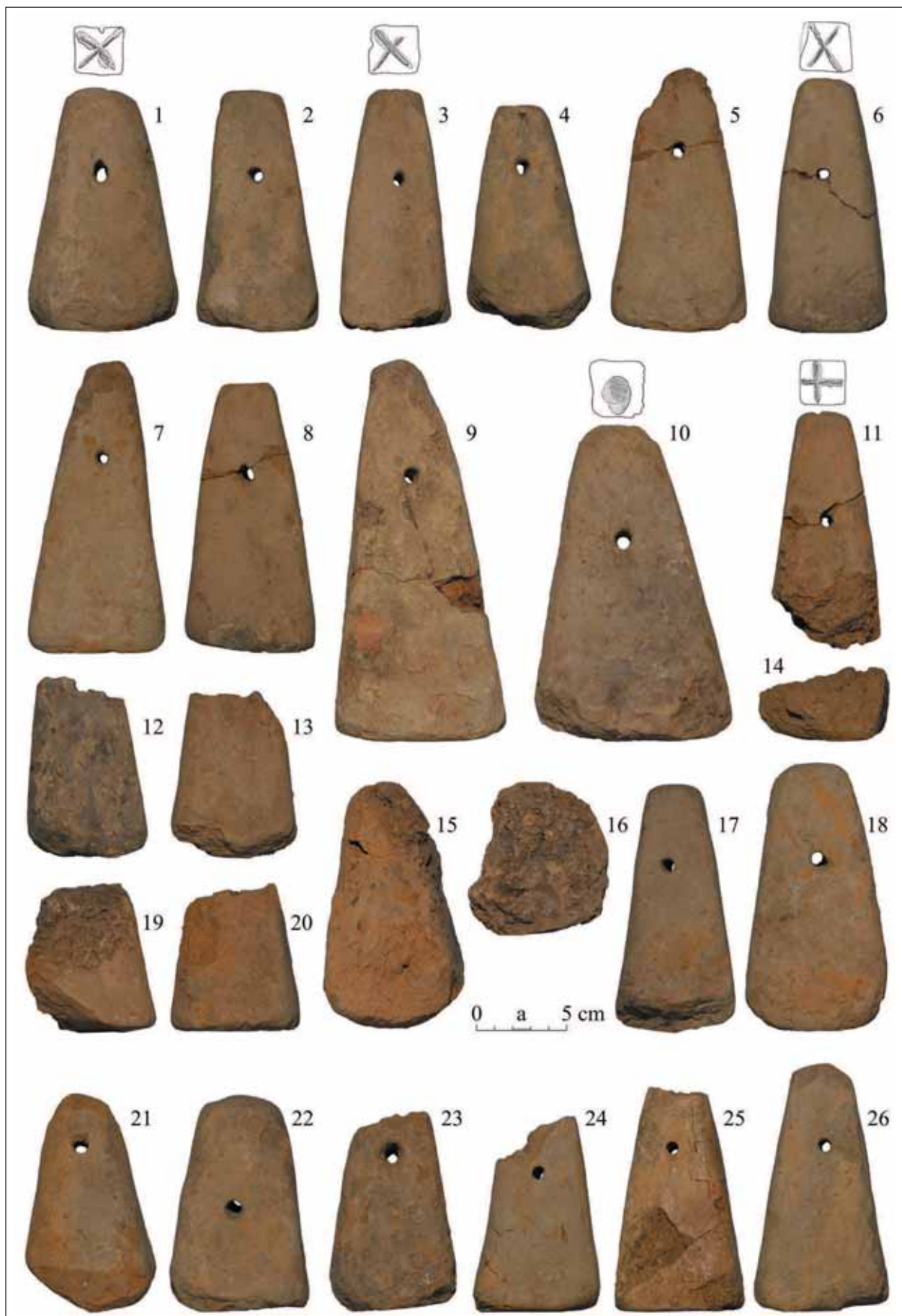
Tab. XXII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Hlinené ihlancovité závažia z krosien č. 2 z dna obj. 1/02 (hĺbka 110 cm). Foto I. Choma; kresby a grafika R. Čambal.

Tab. XXII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Pyramidenförmige Lehmgewichte vom Webstuhl Nr. 2 vom Boden des Objekts 1/02 (Tiefe 110 cm). (Foto I. Choma; Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

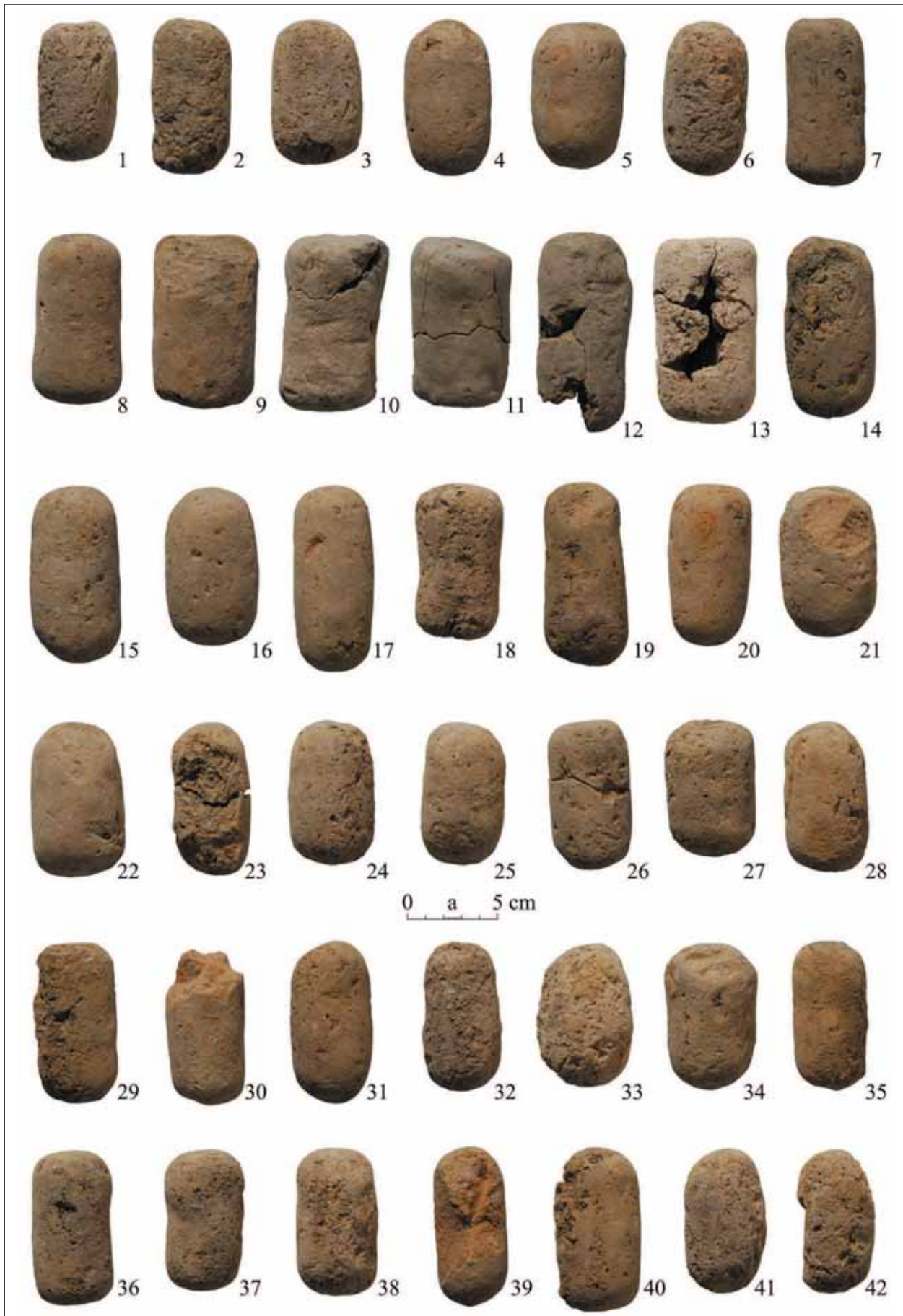
Tab. XXIII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Hlinené ihlancovité závažia z krosien č. 2 z dna obj. 1/02 (hĺbka 110 cm). Foto I. Choma; kresby a grafika R. Čambal.

Tab. XXIII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Pyramidenförmige Lehmgewichte vom Webstuhl Nr. 2 vom Boden des Objekts 1/02 (Tiefe 110 cm). (Foto I. Choma; Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

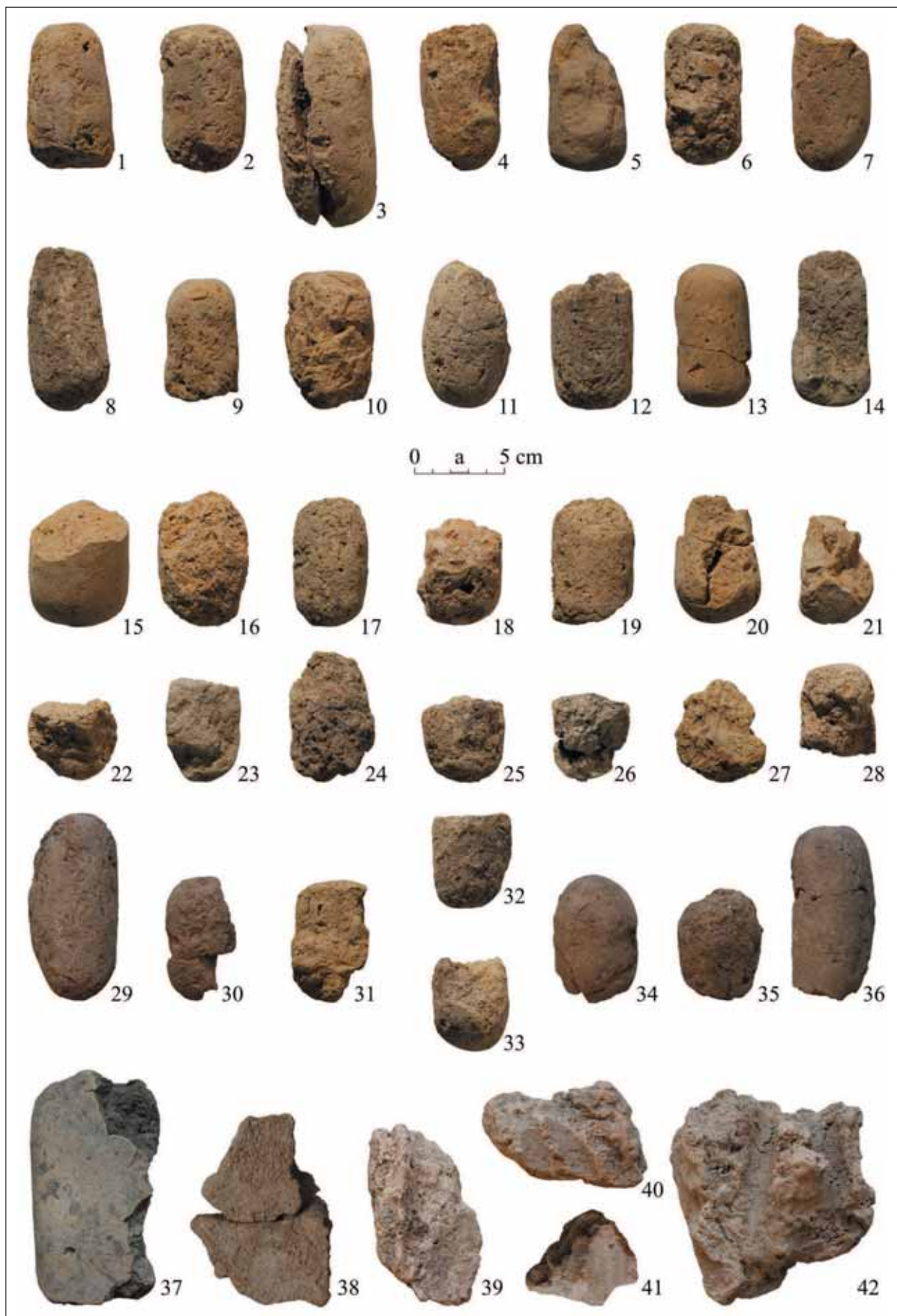
Tab. XXIV Dunajská Lužná-Nové Košariská. Hlinené ihlancovité závažia a ich fragmenty z krosien č. 2 z dna obj. 1/02 (hĺbka 110 cm). Foto I. Choma; kresby a grafika R. Čambal.

Tab. XXIV Dunajská Lužná-Nové Košariská. Pyramidenförmige Lehmgewichte und ihre Bruchstücke vom Webstuhl Nr. 2 vom Boden des Objekts 1/02 (Tiefe 110 cm). (Foto I. Choma; Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

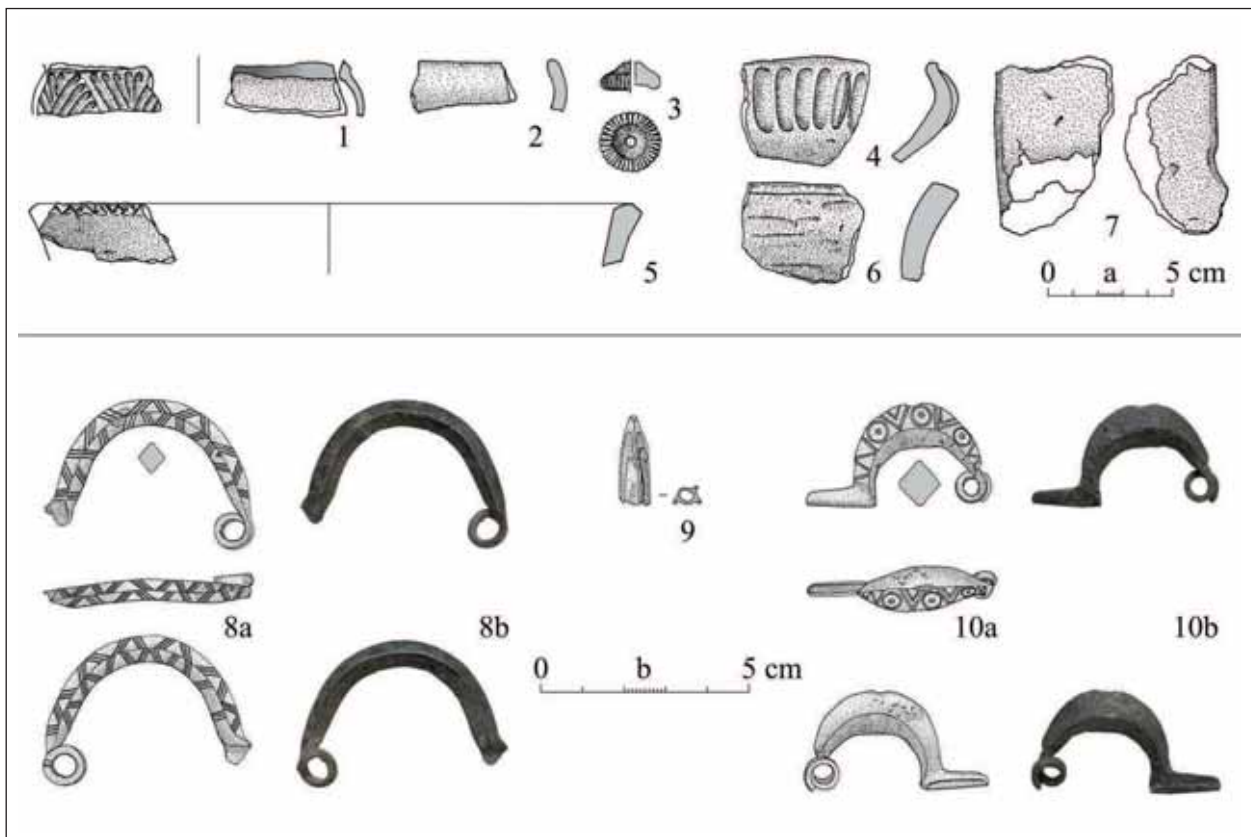
Tab. XXV Dunajská Lužná-Nové Košariská. Hlinené šulce z dna obj. 1/02 (hĺbka 110 cm). Foto I. Choma; kresby a grafika R. Čambal.

Tab. XXV Dunajská Lužná-Nové Košariská. Lehmkolben vom Boden des Objekts 1/02 (Tiefe 110 cm). (Foto I. Choma; Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

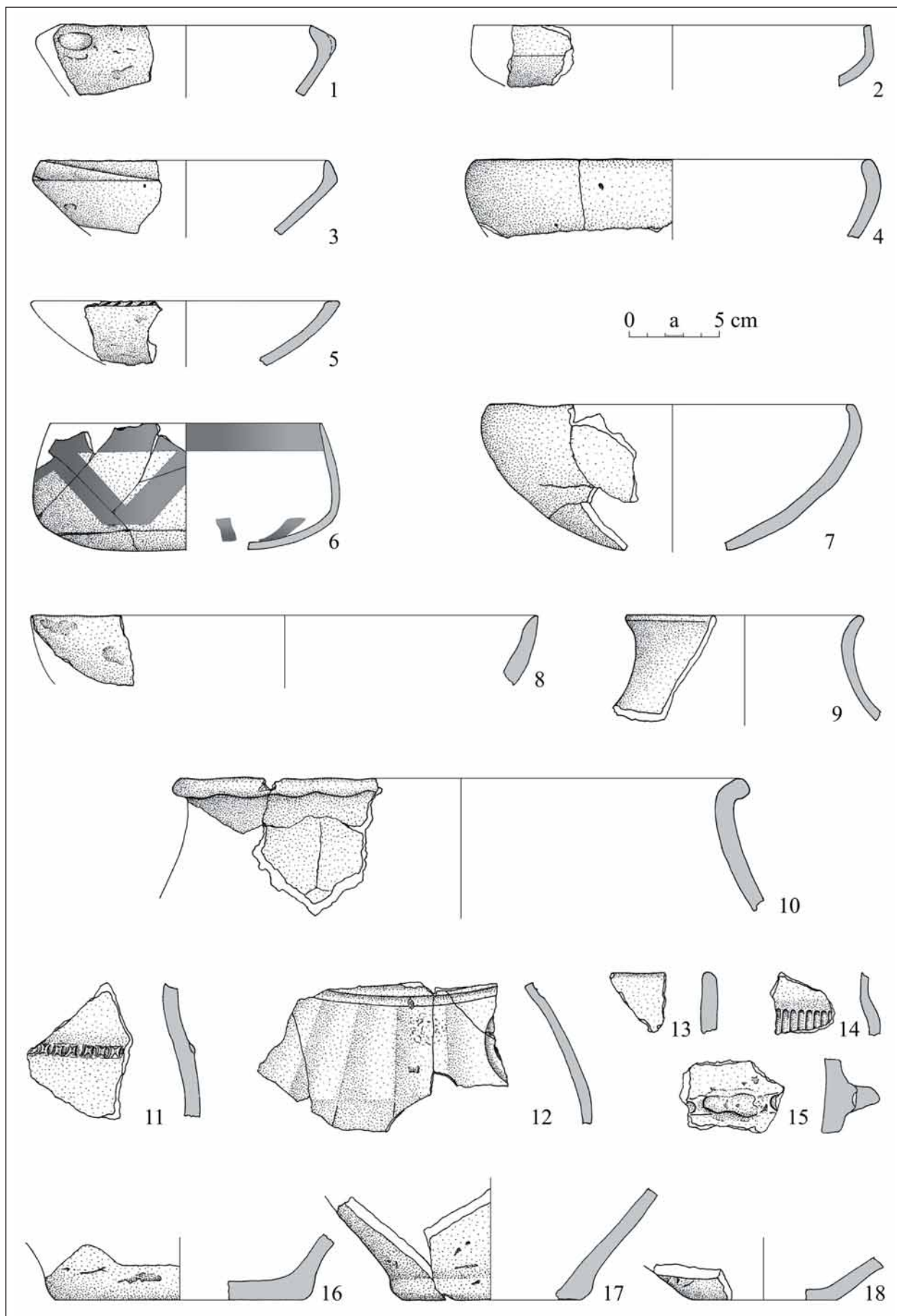
Tab. XXVI Dunajská Lužná-Nové Košariská. Hlinené šulce z dna obj. 1/02 (hĺbka 110 cm). Fragment závažia a mazanica z vrstvy č. 1 (37-42). Foto I. Choma; kresby a grafika R. Čambal.

Tab. XXVI Dunajská Lužná-Nové Košariská. Lehmkolben vom Boden des Objekts 1/02 (Tiefe 110 cm). Bruchstück vom Gewicht und Hüttenlehm aus der Schicht Nr. 1 (37-42) (Foto I. Choma; Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

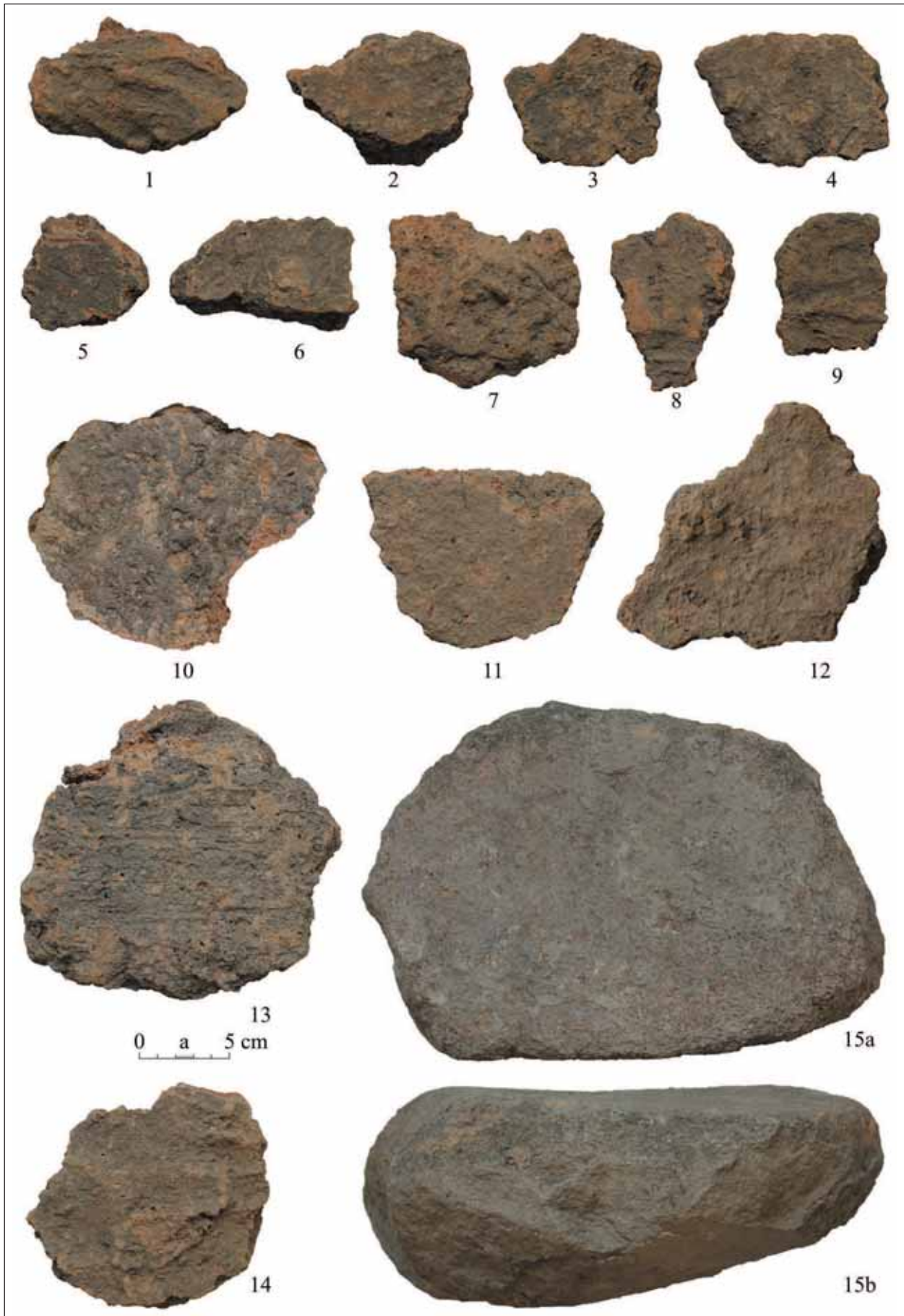

Tab. XXVII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramiky zo zberu na haldách z obj. 1/02 (1-7). Bronzové spony (8a, 8b, 10a, 10b) a bronzový trojkridelkový hrot šípu (9), pochádzajúce z prieskumu detektorom kovov v blízkosti lokality. Kresby, foto a grafika R. Čambal.

Tab. XXVII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Keramikauswahl nach Begehung den Halden vom Objekt 1/02 (1-7). Bronzefibeln ((8a, 8b, 10a, 10b) und bronzene dreiflügelige Pfeilspitze (9), von der Metalldetektorprospektion in Nähe der Fundstelle (Zeichnungen, Foto und Grafik R. Čambal).

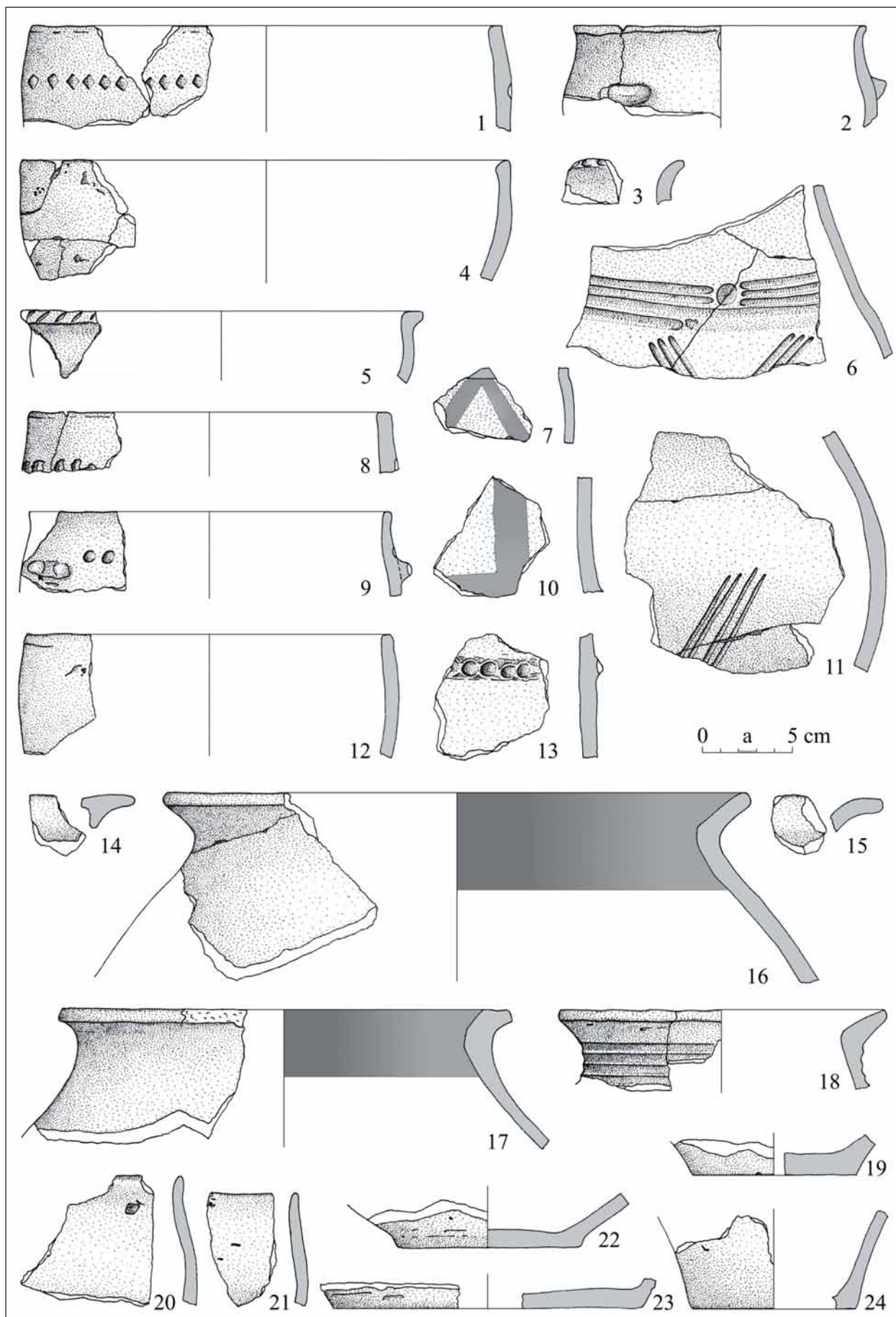
Tab. XXVIII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z obj. 2/02 (1-18). Kresby a grafika R. Čambal.
 Tab. XXVIII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Keramikauswahl vom Objekt 2/02 (1-18). (Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

Tab. XXIX Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber mazanice z deštrukcie kupoly pece z obj. 1/05 (1-14) a kamenná zrnôtierka (15a-15b). Foto a grafika R. Čambal.

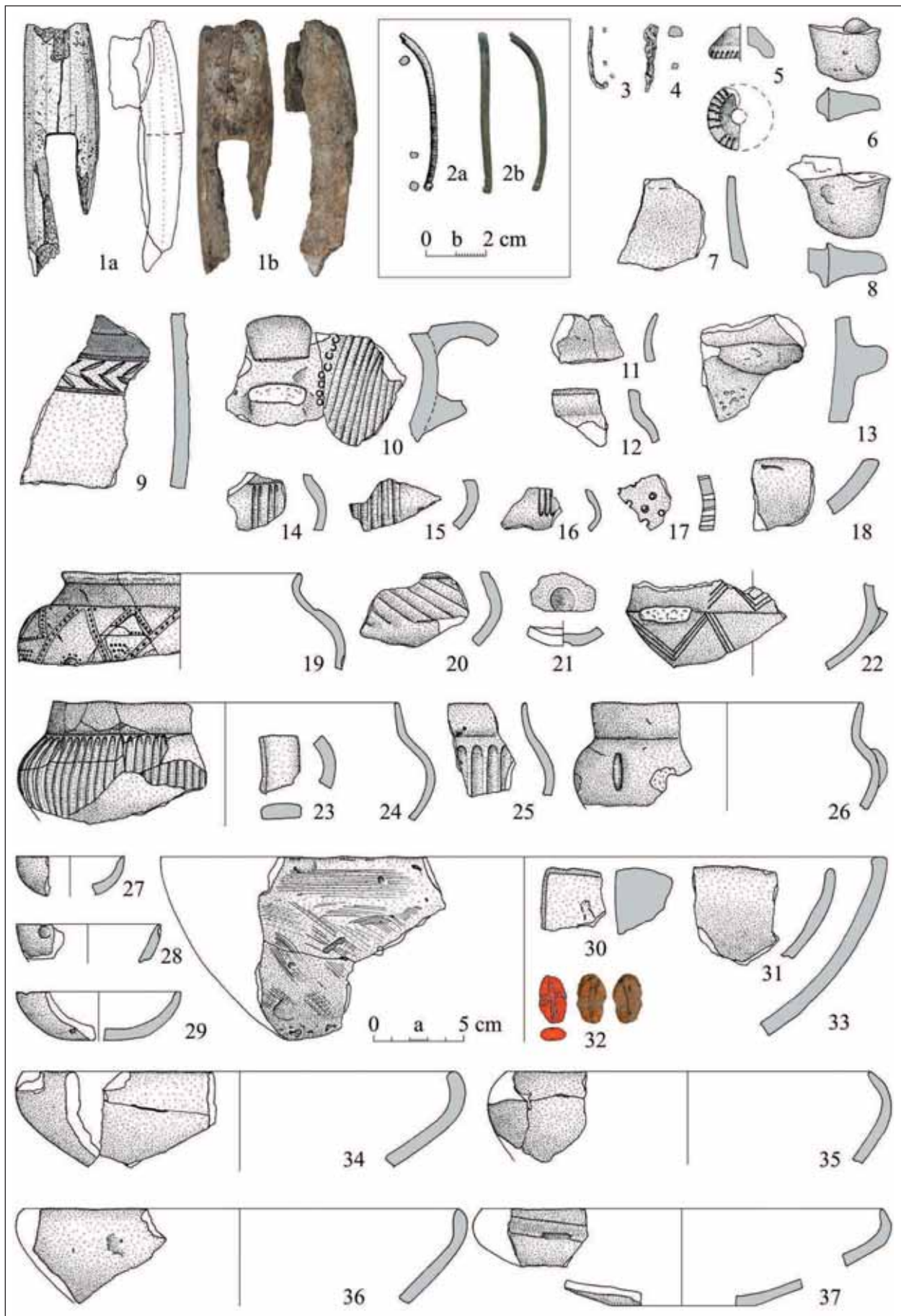
Tab. XXIX Dunajská Lužná-Nové Košariská. Auswahl vom Hüttenlehm von der Ofenkuppeldestruktion vom Objekt 1/05 (1-14) und Kornquetscher (15a-15b). (Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

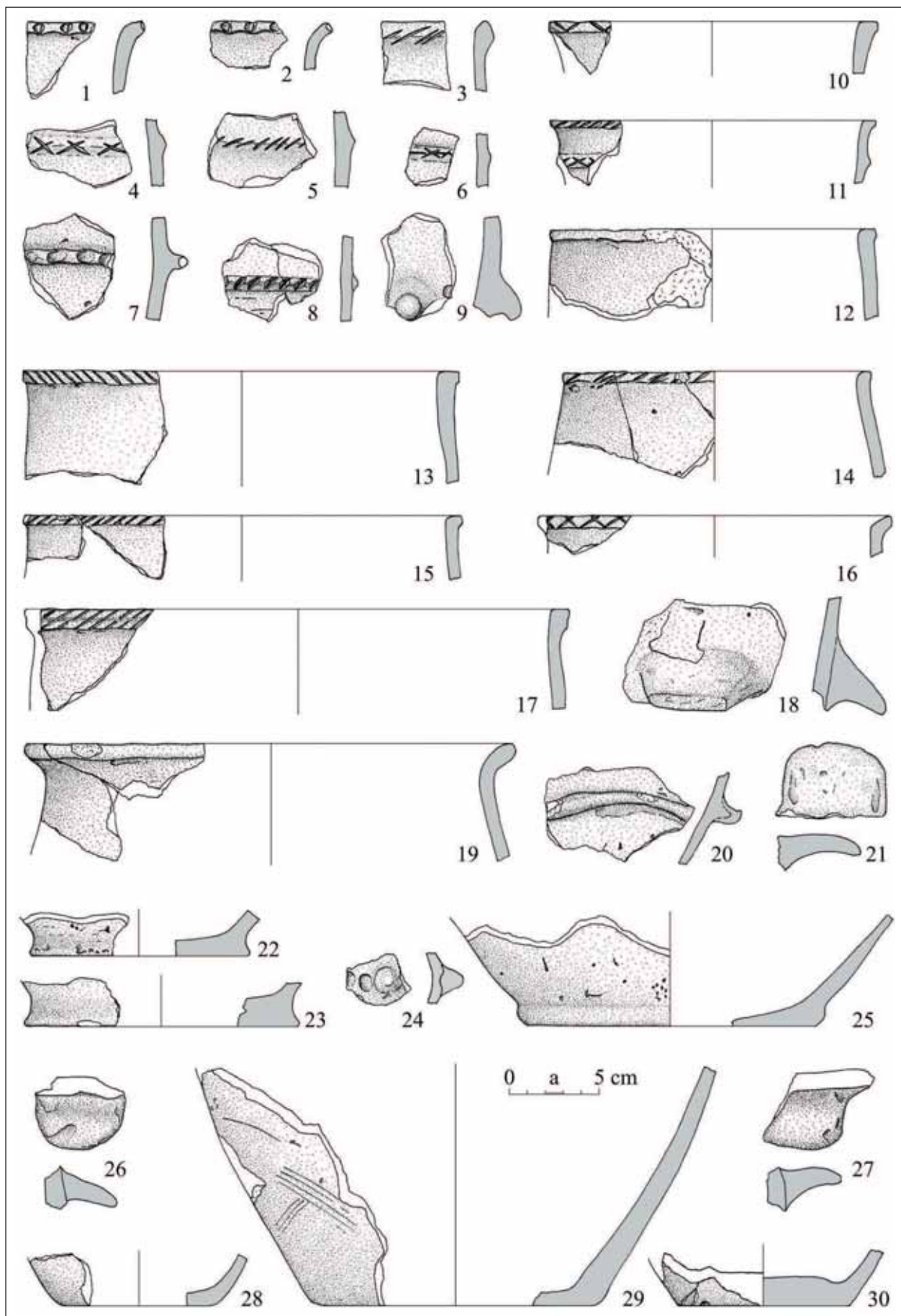
Tab. XXX Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z obj. 2/05 (1-24). Kresby a grafika R. Čambal.

Tab. XXX Dunajská Lužná-Nové Košariská. Keramikauswahl vom Objekt 2/02 (1-24). (Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

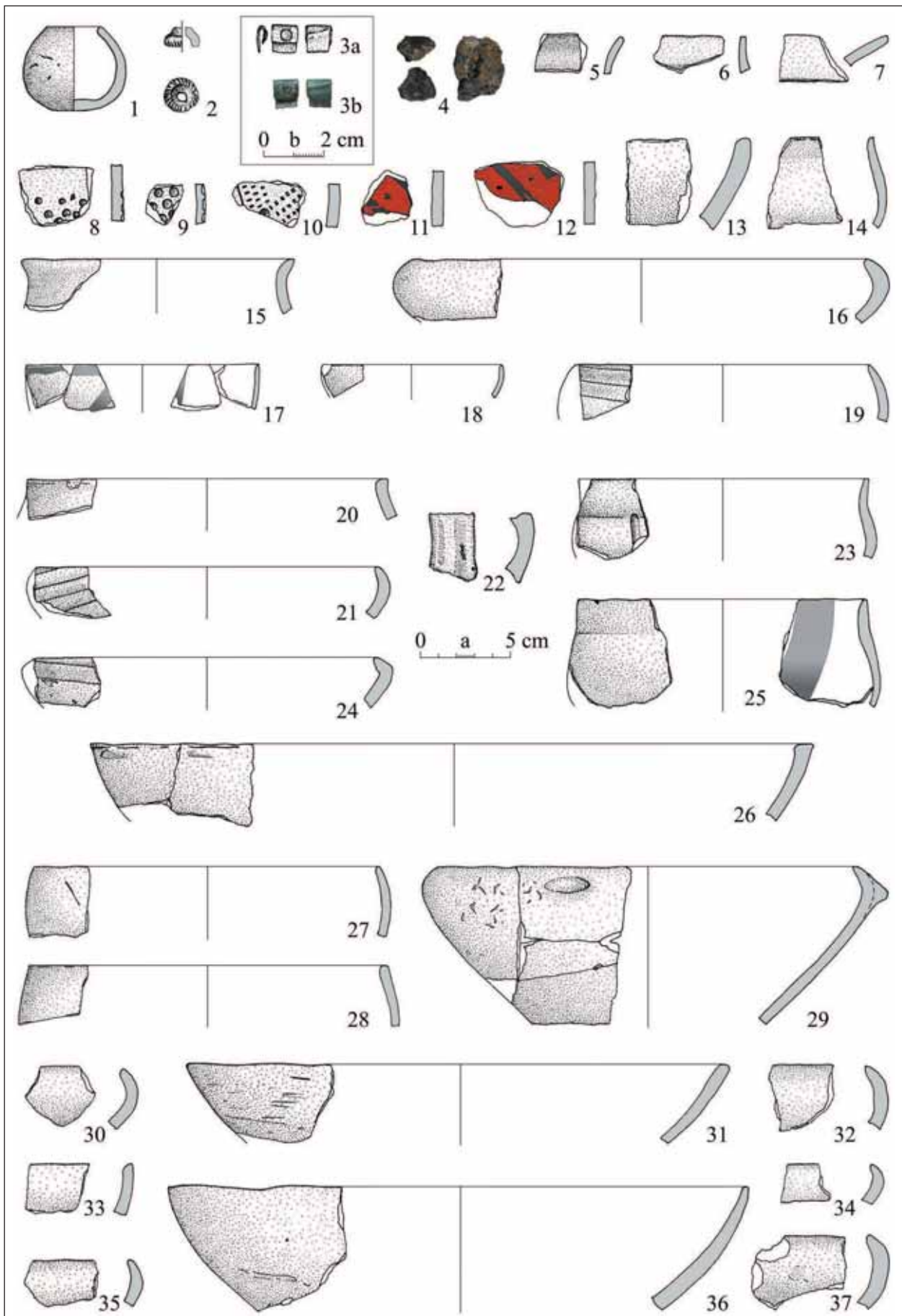

Tab. XXXI Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z obj. 2/05 (5-31, 33-37), kostný nástroj (1a-1b), fragment bronzového náramku (2a-2b), železné predmety (3, 4) a hematit (32). Kresby, foto a grafika R. Čambal.

Tab. XXXI Dunajská Lužná-Nové Košariská. Keramikauswahl vom Objekt 2/02 (5-31, 33-37). Knochengegenstand (1a-1b), Bronzearmringbruchstück (2a-2b), Eisengegenstände (3-4) und Hematit (32) (Zeichnungen, Foto und Grafik R. Čambal).

Tab. XXXII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z obj. 3/05 (1-30). Kresby a grafika R. Čambal.
 Tab. XXXII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Keramikauswahl vom Objekt 3/05 (1-30) (Zeichnungen und Grafik R. Čambal).

Tab. XXXIII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Výber keramických nálezov z obj. 3/05 (1-2, 5-37, 11-12 – červeno maľovaná), bronzový plech s nitom (3a-3b), troska (4). Kresby, foto a grafika R. Čambal.

Tab. XXXIII Dunajská Lužná-Nové Košariská. Keramikauswahl vom Objekt 3/05 (1-2, 5-37, 11-12 - rot bemalt), Bronzeblech mit Niet (3a-3b), Schlacke (4). (Zeichnungen, Foto und Grafik R. Čambal).

LITERATÚRA

- Adámek 1961* – F. Adámek: Praveké hradisko u Obřan. Monografické práce Moravského muzea v Brně. Scientiae sociales svazek I. Brno 1961.
- Bazovský 2014* – I. Bazovský: Zahĺbená stavba so zdobeným ohniskom z bratislavského oppida. In: B. Komoróczy (ed.): Sociální diferenciace barbarských komunit ve světle nových hrobových, sídlištních a sběrových nálezů (Archeologie barbarů 2011), Brno 2014, 53-62.
- Belanová/Čambal/Stegmann-Rajtár 2007* – T. Belanová/R. Čambal/S. Stegmann-Rajtár: Die Weberin von Nové Košariská – Die Webstuhlbefunde in der Siedlung von Nové Košariská im Vergleich mit ähnlichen Fundplätzen des östlichen Hallstattkulturkreises. Scripta Praehistorica In Honorem Biba Teržan. Situla 44, Ljubljana 2007, 419-434.
- Belanová Štolcová/Grömer 2010* – T. Belanová Štolcová/K. Grömer: Loom-weights, Spindles and Textiles – Textile Production in Central Europe from the Bronze Age to the Iron Age. In: E. B. Andersson Strand, M. Gleba, U. Mannering, Ch. Munkholt, M. Ringgard (Eds.): North European Symposium for Archaeological Textiles X, 13.-18. 5. 2008 in Copenhagen, Ancient Textiles Series 5, Oxford 2010, 9-20.
- Bles/Kaiser 2005* – Ch. Bles/K. Kaiser: Die Hallstattzeitliche Siedlung von Freundorf. Zeitschriften vom Tullnerfeld ins Traisental. Fundber.Österreich. Materialhefte, Reihe A, Sonderheft 2, 2005, 86-89.
- Bujna 1991* – J. Bujna: Approach to the study of the Late Hallstatt and Early La Tène periods in eastern parts of Central Europe: results from comparative classification of ‚Knickwandschale‘. Antiquity 65, Nr. 247, 368-375.
- Bujna/Romsauer 1984* – J. Bujna/P. Romsauer: Halštatské sídlisko v Hostiach. Slov. Arch. 32/2, 1984, 341-452.
- Czeika 2006* – S. Czeika: Hallstattzeitliche Tierreste der Ausgrabung Oberlaa. In: Ch. Ranseder: Eine Siedlung der Hallstattkultur in Wien 10, Oberlaa. Monografien der Stadtarchäologie Wien, Band 2, Wien 2006, 349-363.
- Čambal 2006* – R. Čambal: Tkáčska dielňa kalenderberskej kultúry v Dunajskej Lužnej – Nových Košariskách. (Predbežné výsledky archeologického výskumu). Pam. Múz. 2/2006, 56-59.
- Čambal 2007* – R. Čambal: Sídlisko z doby halštatskej v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách. In: AVANS v roku 2005, Nitra 2007, 59, 60.
- Čambal 2008* – R. Čambal: Osídlenie okresov Bratislava, Senec a Pezinok v dobe halštatskej. In: P. Pospeschová/P. Wittgrüber (zost.): Carnuntum-Gerulata, Pezinok 2008, 78-100.
- Čambal 2010* – R. Čambal: Sídlisko z doby halštatskej v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách. In: V. Furmánek/E. Miroššayová (Ed.): Popolnicové polia a doba halštatská. Archaeologica Slovaca Monographiae, Communicationes, Tomus XI, Nitra 2010, 49-56.
- Čambal/Gregor 2005* – R. Čambal/M. Gregor: Dunajská Lužná v praveku. Dunajská Lužná 2005.
- Čambal/Gregor 2007* – R. Čambal/M. Gregor: Halštatská chata v Dolných Janíkoch. Zbor. SNM 101, Arch. 17, 2007, 57-86.
- Dobiat 1990* – C. Dobiat: Der Burgstallkogel bei Kleinklein I. Die Ausgrabungen der Jahre 1982 und 1984. MarbSt 13, 1990.
- Dušek/Dušek 1984* – M. Dušek/S. Dušek: Smolenice-Molpír. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit. I. Nitra 1984.
- Dušek/Dušek 1995* – M. Dušek/S. Dušek: Smolenice-Molpír. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit. II. Nitra 1995.
- Eibner 1974* – A. Eibner: Zum Befund einer hallstattzeitlichen Webgrube aus Stillfried. FiS 1, 1974, 76-84.
- Eibner 1986* – A. Eibner: Die Frau mit Spindel. Zum Aussagewert einer archäologischen Quelle. In: Hallstattkolloquium Veszprém 1984. Mitt. Arch. Inst. Ungar. Akad., Beih. 3. Budapest 1986, 39-48.
- Eibner-Persy 1980* – A. Eibner-Persy: Hallstattzeitliche Grabhügel von Sopron (Ödenburg). Wiss. Arbeiten Burgenland 62. Eisenstadt 1980.
- Eles Masi 1986* – P. von Eles Masi: Le fibule dell'Italia settentrionale. PBF XIV/5, München 1986.
- Fekete 1985* – M. Fekete: Adatok a koravaskori ötvösök és kereskedők tevékenységéhez. Arch. Ert. 112, 1985, 68-91.
- Gallus 1934* – S. Gallus: A Soproni Burgstall alakos urnái. Die figuralvierzerten Urnen vom Soproner Burgstall. Archaeologia Hungarica 13. Budapest 1934.
- Golec 2003* – M. Golec: Těšetice-Kyjovice 6. Horákovská kultura v těšetickém mikroregionu. Spisy Masarykovy univerzity v Brně, Filozofická fakulta 342, Brno 2003.
- Gregor/Čambal/Harmadyová 2008* – M. Gregor/R. Čambal/K. Harmadyová. Household and Burial Ceramics from the early Iron Age from SW Slovakia: A Mineralogical and Petrographical Study. In: R. I. Kostov/B. Gaydarska/M. Gurova (Eds.): Geoarchaeology and Archaeomineralogy. Proceedings of the International Conference 29-30. October 2008, Sofia. Sofia 2008, 93-97.
- Gregor/Uhlík/Čambal 2004* – M. Gregor/P. Uhlík/R. Čambal: Mineralogické štúdium hrnčiarskych produktov tkáčskej dielne kalenderberskej kultúry (8-6 st. B. C.) v Nových Košariskách a mohylníka v Janíkoch. Geochémia

2004, Zborník referátov, 48-50.

Grömer 2010 – K. Grömer: Prähistorische Textilkunst in Mitteleuropa. Geschichte des Handwerkes und der Kleidung vor den Römern. Mit Beiträgen von Regina Hofmann-de Keijzer & Helga Rösel-Mautendorfer. Veröffentlichungen der Prähistorischen Abteilung des Naturhistorischen Museums 4, Wien 2010.

Griebl 2004 – M. Griebl: Die Siedlung der Hallstattkultur von Göttlesbrunn, Niederösterreich. Rettungsgrabungen im Zuge des Ostautobahnbaus (A4) im Jahre 1989. Wien 2004.

Hellmuth 2006 – A. Hellmuth: Smolenice-Molpír im Licht Skythischer Angriffe auf die Hallstattzeitlichen Siedlungen nördlich und südlich der Mährischen Pforte. *Slov. Arch.* 54/2, 2006, 191-208.

Hellmuth 2007 – A. Hellmuth: Untersuchung zum Gewicht skythischer Pfeilspitzen aus der Hallstattzeitlichen Siedlung von Smolenice-Molpír. *Slov. Arch.* 55/2, 2007, 285-294.

Homér-Odyseia. Český překlad R. Mertlík, Odeon, Praha 1984.

Homéros-Ílias: Slovenský preklad M. Okál, Slovenský spisovateľ, Bratislava 1962.

Chochorowski 1985 – J. Chochorowski: Die Vekezug-Kultur. Charakteristik der Funde. Warszawa – Krakow 1985.

Jiráň 2002 – L. Jiráň: Die Messer in Böhmen. PBF VII/2, Stuttgart 2002.

Kozubová 2009 – A. Kozubová: Diaľkové zbrane z pohrebísk vekezugskej kultúry na juhozápadnom Slovensku. *Zbor. SNM* 103, *Arch.* 19, 2009, 65-130.

Kozubová 2013 – A. Kozubová: Pohrebiská vekezugskej kultúry v Chotíne na juhozápadnom Slovensku. Vyhodnotenie. *Dissertationes Archaeologicae Bratislavenses* 1. Bratislava 2013.

Kozubová 2013 – A. Kozubová: Pohrebiská vekezugskej kultúry v Chotíne na juhozápadnom Slovensku. Katalóg. *Dissertationes Archaeologicae Bratislavenses* 1. Bratislava 2013.

Kmeťová 2005 – P. Kmeťová: Pes ako súčasť loveckých motívov vo figurálnom umení doby halštatskej. In: E. Studeníková (Ed.). *Južné vplyvy a ich odraz v kultúrnom vývoji mladšieho praveku na strednom Dunaji*. *Studia Arch. et Mediaevalia*, Tomus VII. Bratislava 2005, 106-139.

König 2003 – T. König: Halštatský objekt v Pustých Úľanoch. *Zbor. SNM* 97, *Arch.* 13, 2003, 93-118.

König 2005 – T. König: Nálezy z kultového objektu v Pustých Úľanoch ako doklad kultúrnych kontaktov v dobe halštatskej. In: E. Studeníková (Ed.). *Južné vplyvy a ich odraz v kultúrnom vývoji mladšieho praveku na strednom Dunaji*. *Studia Arch. et Mediaevalia*, Tomus VII. Bratislava 2005, 89-98.

Kraskovská 1970 – E. Kraskovská: Sídliisko z doby halštatskej v a rímskej v Ivanke pri Dunaji. *Zbor. SNM* 64, *Hist.* 10, 1970, 85-117.

Lauermann 2000 – E. Lauermann: Archäologische Forschungen in Michelstetten, NÖ. *Arch. Österreich* 11/1. Wien 2000, 5-30.

Miroššayová 2003 – E. Miroššayová: Sídliiskový objekt z eneolitu a staršej doby železnej z Ižkoviec. *VSL pravek* 6, 2003, 145-160.

Makiewicz 1987 – T. Makiewicz: Formy kultu bóstw domowych na terenie Europy w starożytności. Poznań 1987.

Molnár/Farkas 2010 – A. Molnár/Cs. Farkas: Hallstattzeitlicher Tonaltar aus Vát. Angaben zu den „Kultgegenständen“ der Osthallstattkultur. *Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae* 61, 2010, 107-143.

Molnár/Farkas 2011 – A. Molnár/Cs. Farkas: Hallstatt-kori település Vát-Bodon tábla lelőhelyen. *Előzetes közlemény*. *Savaria* 34/1, Szombathely 2011, 43-66.

Motyková/Drda/Rybová 1990 – K. Motyková/P. Drda/A. Rybová: Oppidum Závist – prostor brány A v předsunutém šíjovém opevnění. *Pam. Arch.* 81, 1990, 308-433.

Müller 2012a – S. Müller: Smolenice-Molpír, Sered' und Ratkovce. Studien zu Siedlungen der frühen Eisenzeit in der Südwestslowakei. *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie*, Band 220, Bonn 2012.

Müller 2012b – S. Müller: Monumente der Ahnenverehrung? Zur Datierung der hallstattzeitlichen Grabhügel von Nové Košariská. *Slov. Arch.* 60/2, 343-364.

Nagy 1979 – L. Nagy: A tűzikutya és holdidol kérdése magyarországi leletek alapján. *Veszprém Megyei Múz. Közl.* 14, 1979, 19-73.

Nebelsick 1996 – L. Nebelsick: Herd im Grab? Zur deutung der kalenderberg-verzierten Ware am Nordostalpenraum. In: E. Jerem/A. Lippert (Eds.): *Die Osthallstattkultur*. Akten des Internationalen Symposiums Sopron 1994. *Archaeolingua* 7. Budapest 1996, 327-364.

Novotná 1994 – M. Novotná: Svedectvá predkov. Martin 1994.

Novotná 2001 – M. Novotná: Die Fibeln in der Slowakei. PBF XIV/11, Stuttgart 2001.

Parzinger/Stegmann-Rajtár 1988 – H. Parzinger/S. Stegmann-Rajtár: Smolenice-Molpír und der Beginn skythischer Sachkultur in der Südwestslowakei. *Praehist. Zeitschr.* 63, 1988, 162-178.

- Patek 1982* – E. Patek: Neue Untersuchungen auf dem Burgstall bei Sopron. Ber. RGK 63, 1982, 105-177.
- Paulík 1956* – J. Paulík: juhozápadné Slovensko v mladšej dobe halštatskej. Slov. Arch. 4, 1956, 177-212.
- Paulík 1961* – J. Paulík: Hlinená cista z Abrahámu. Štud. Zvesti AÚ SAV 6, 1961, 241-243.
- Paulík 1962* – J. Paulík: Hlinený mesiacovitý idol z Križovian nad Dudváhom. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 109-116.
- Pichlerová 1969* – M. Pichlerová: Nové Košariská. Kniežacie mohyly zo staršej doby železnej. Bratislava 1969.
- Pichlerová 1976* – M. Pichlerová: Pohrebisko stredodunajskej mohylovej kultúry a iné nálezy z Dunajskej Lužnej, okr. Bratislava-vidiek. Zbor. SNM 70, Hist. 16, 1976, 5-29.
- Pichlerová 1977* – M. Pichlerová: Mohyla v Janíkoch, okres Dunajská Streda. (Príspevok k západoslovenskej skupine halštatskej kultúry). Zbor. SNM 71, Hist. 17, 1977, 15-32.
- Preinfalk 2003* – F. Preinfalk: KG Hafnerbach. In: Chr. Farka: Die Abteilung für Bodendenkmale des Bundesdenkmalamtes. Fundber. Österreich 42, 2003, 15-17.
- Preinfalk 2012* – A. Preinfalk: Die hallstattzeitliche Siedlung von Michelstetten. Archäologische Forschungen in Niederösterreich, Band 10, St. Pölten 2012.
- Pucher 2004* – E. Pucher: Hallstattzeitliche Tierknochen aus Göttlesbrunn, p. B. Bruck an der Leitha, Niederösterreich. In: M. Griebel: Die Siedlung der Hallstattkultur von Göttlesbrunn, Niederösterreich. Rettungsgrabungen im Zuge des Ostautobahnbaus (A4) im Jahre 1989. Wien 2004, 309-328.
- Ranseder 2006* – Ch. Ranseder: Eine Siedlung der Hallstattkultur in Wien 10, Oberlaa. Monografien der Stadtarchäologie Wien, Band 2, Wien 2006.
- Rebay 2006* – K. Rebay: Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Statzendorf in Niederösterreich. Teil 1 und 2. UPA 135, Bonn 2006.
- Rutschmann 1988* – H. Rutschmann: Webgewichte als Bildträger. Ant. Welt 2, 1988, 46-55.
- Říhovský 1972* – J. Říhovský: Die Messer in Mähren und dem Ostalpenraum. PBF VII/1, München 1972.
- Slonek 1990* – W. Slonek: Stellungnahme zum Webgewichtefund von Kleinklein aus der Sicht der heutigen Webtechnik. In: C. Dobiak, Der Burgstallkogel bei Kleinklein I. Die Ausgrabungen der Jahre 1982- und 1984. MarbSt 13. Marburg 1990, 70-84.
- Stegmann-Rajtár 1998* – S. Stegmann-Rajtár: Spinnen und Weben in Smolenice-Molpír. Ein Beitrag zum wirtschaftlichen und religiös-kultischen Leben der Bewohner des hallstattzeitlichen „Fürstensitzes“. Slov. Arch. 46-2, 1998, 263-287.
- Stegmann-Rajtár 2000* – S. Stegmann-Rajtár: Kultúrne vzťahy halštatského hradiska Molpír pri Smoleniciach na príklade hlinených predmetov kultového charakteru. Pravěk N. Ř. 10, 2000, 457-471.
- Stegmann-Rajtár 2005* – S. Stegmann-Rajtár: Vplyvy juhovýchodných centier na vývoj halštatskej kultúry v stredodunajskej oblasti. In: E. Studeníková (Ed.): Južné vplyvy a ich odraz v kultúrnom vývoji mladšieho praveku na strednom Dunaji. Studia Arch. et Mediaevalia, Tomus VII. Bratislava 2005, 60-72.
- Stegmann-Rajtár 2009* – S. Stegmann-Rajtár: Žiarové pohrebisko východohalštatskej a vekerzugskej kultúry v Nových Zámkoch. Slov. Arch. 57-1, 2009, 57-116.
- Studeníková 1979* – E. Studeníková: Nález jamy s ihlancovitými závažiami v Ivanke pri Dunaji. Zbor. SNM. 73, Hist. 19, 1979, 21-31.
- Studeníková 1981* – E. Studeníková: Správa o záchrannom výskume halštatských sídlisk v Chorvátskom Grobe a Ivanke pri Dunaji. Arch. Rozhledy 33, 1981, 37-44.
- Studeníková 1984* – E. Studeníková: Studne z doby halštatskej v Ivanke pri Dunaji. Zbor. SNM 78, Hist. 24, 1984, 49-99.
- Studeníková 1986a* – E. Studeníková: Zur Problematik der Bratislavaer Siedlungskammer in der Hallstattzeit. In: Hallstattkolloquium Veszprém 1984. Mitt. Arch. Inst. Ungar. Akad., Beih. 3. Budapest 1986, 39-48.
- Studeníková 1986b* – E. Studeníková: Halštatské sídliskové nálezy v Bratislave-Vajnorochoch. Zbor. SNM 80, Hist. 26, 1986, 53-67.
- Studeníková 1987* – E. Studeníková: K halštatskému osídleniu juhovýchodnej časti Trnavskej sprašovej terasy. Zbor. SNM 81, Hist. 27, 1987, 21-45.
- Studeníková 1993* – E. Studeníková: Staršia doba železná (halštatská). In: T. Štefanovičová a kol.: Najstaršie dejiny Bratislavy. Bratislava 1993, 116-142.
- Studeníková 1994* – E. Studeníková: Záchranný výskum halštatskej mohyly v Novej Dedinke. Zbor. SNM 88, Arch. 4, 1994, 25-50.
- Studeníková 1995* – E. Studeníková: Halštatská mohyla II v Janíkoch, okres Dunajská Streda (*predbežné výsledky výskumu*). Zbor. SNM 89, Arch. 5, 1995, 49-75.

- Studeníková 2005* – E. Studeníková: Kalenderberská kultura na juhozápadnom Slovensku a juhovýchodná Európa. In: Studeníková, E. (Ed.): Južné vplyvy a ich odraz v kultúrnom vývoji mladšieho praveku na strednom Dunaji. *Studia Arch. et Mediaevalia*, Tomus VII. Bratislava 2005, 73-88.
- Studeníková 2007* – E. Studeníková: Fragment einer hallstattzeitlichen eisernen Sichel aus der Bratislavaer Region. Eiserne Sichel im Nordostalpinen Hallstattgebiet. In: *Musaica* 25, Bratislava 2007, 45-71.
- Studeníková 2012* – E. Studeníková: Staršia doba železná. In: T. Štefanovičová/J. Šedivý (eds.): *Dejiny Bratislavy I. Brezalauspurc – na križovatke kultúr*. Bratislava 2012, 133-156.
- Studeníková/Paulík 1983* – E. Studeníková/J. Paulík: Osada z doby bronzovej v Pobedime. Bratislava 1983.
- Štolcová/Zajonc 2014* – T. Štolcová/J. Zajonc: Rekonštrukcia tkania v dobe halštatskej na základe nálezu tkáčskej dielne v Dunajskej Lužnej. *Zbor. SNM* 108, Arch. 24, 2014, 59-82.
- Teržan 1986* – B. Teržan: Zur Gesellschaftsstruktur während der älteren Hallstattzeit im ostalpen-westpanonischen Gebiet. In: *Hallstattkolloquium Veszprém 1984*. Mitt. Arch. Inst. Ungar. Akad, Beih. 3. Budapest 1986, 227-243.
- Teržan 1990* – B. Teržan: Starejša železna doba na Slovenskem Štajerskem. The Early Iron Age in Slovenian Styria. *Catalogi et monographiae* 25, Ljubljana 1990.
- Teržan 1996* – B. Teržan: Weben und Zeitmessen im südostalpinen und westpannonischen Gebiet. In: E. Jerem/A. Lippert (Eds.): *Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums Sopron 1994*. *Archaeolingua* 7. Budapest 1996, 507-536.
- Urban 1995* – O. H. Urban: Keltische Höhensiedlungen an der mittleren Donau vom Linzer Becken bis zur Porta Hungarica. 2. Band: Der Braunsberg. *Linzer Archäologische Forschungen* 23, Linz 1995.
- Vasić 1999* – R. Vasić: Die Fibeln im Zentralbalkan. PBF XIV/12, Stuttgart 1999.
- Veličik 2012* – L. Veličik: Nože z doby bronzovej na Slovensku. *Slov. Arch.* 60-2, Nitra 2012, 285-342.
- Vulpe 1965* – A. Vulpe: Zur mittleren Hallstattzeit in Rumänien (Die Basarabi-Kultur). *Dacia N. S.* 9, 1965, 105-132.
- Vulpe 1986* – A. Vulpe: Zur Entstehung der Geto-dakischen Zivilisation. *Die Basarabikultur*. *Dacia N. S.* 30, 1986, 49-89.
- Waldhauser 1977* – J. Waldhauser: Keltské opevněné (?) sídliště, kultovní objekt a pohřebiště u Želenic (okr. Most) a nález keramického importu na keltském sídlišti ve Všechlapech (okr. Teplice). *Teplice 1977*.
- Waldhauser 1993* – J. Waldhauser: Die hallstatt- und latènezeitliche Siedlung mit Gräberfeld bei Radovesice in Böhmen (*Archäologische Schriften des Regionalmuseums Teplice*), 21. *Teplice 1993*.

SIEDLUNG DER KALENDERBERG-KULTUR IN DUNAJSKÁ LUŽNÁ-NOVÉ KOŠARISKÁ RADOSLAV ČAMBAL

In den J. 1961 – 1967 wurden im Dorf Nové Košariská (heute Dunajská Lužná, Bz. Senec) ausgedehnte archäologische Grabungen am hallstattzeitlichen Hügelgräberfeld unter der Leitung von Magda Pichlerová vom Slowakischen Nationalmuseum in Bratislava realisiert. In den J. 2002 und 2005 knüpfte an die Grabungen auf dieser Fundstelle das SNM-Archeologische Museum in Bratislava an und realisierte einige Rettungsgrabungen im Dorf Dunajská Lužná, Ortsteil Nové Košariská. Im Rahmen dieser Grabungen wurde ein kleiner Teil der hallstattzeitlichen Siedlung untersucht, die in die Zeit der Kalenderberg Kultur gehört (Abb. 1: 1, 2). Die Fundstelle befindet sich im Ostteil des Ortes, etwa 250 m östlich vom untersuchten Hügelgräberfeld (Abb. 1: 3; Abb. 2: 3). Bis zu dieser Zeit war keine Siedlung bekannt, die zum Hügelgräberfeld in Nové Košariská gehörte (Abb. 1: 3, 4; Abb. 2: 3). Es wurde angenommen, dass in den Hügelgräbern Eliten bestattet wurden, die ihren Sitz irgendwo auf einer Höhensiedlung im Raum des Bratislavaer-Tores, bzw. in den Kleinen Karpaten (Smolenice-Molpír) hatten. In der Gegenwart nehmen wir an, dass es sich um lokale Eliten handelte, die in Hügelgräbern im Raum der Schuttinsel bestattet wurden, bzw. der Bratislaver Siedlungskammer, wo sich ein dichtes Netz von Siedlungen und Hügelgräberfeldern befindet (Abb. 4). Im Rahmen der Grabungen gelang es sechs Objekte zu untersuchen, davon drei Grubenhäuser Obj. 1/02, 2/05, 3/05, eine Siedlungsgrube - 2/02, einen Ofen für das Backen von Lebensmitteln - 1/05 und einen Bau von Pfostengrubenkonstruktion - 4/05.

Wohn- und Produktionsobjekte

Während der archäologischen Grabungen in Dunajská Lužná-Nové Košariská, die in den letzten Jahren getätigt

wurden gelang es bisher einen Siedlungsteil der Kalenderberg Kultur zu untersuchen. Untersucht wurden sechs Objekte verschiedener Funktion, von welchen die detaillierte Beschreibung höher angeführt ist. Im Fall von drei von diesen – Obj. 1/02, 2/05 und 3/05 handelte es sich um Objekte von Wohn – oder Produktionsobjekten in Form in die Erde eingetiefter mehr-weniger rechteckiger Hütten – Grubenhäusern. Anbetracht des derzeitigen Grabungsstands innerhalb der Fundstelle und nur einem kleinen untersuchten Teils der Fundstelle ist es nicht möglich die Struktur, die Ausdehnung und dem Urbanismus der hallstattzeitlichen Siedlung zu bestimmen.

Obj. 1/02 – Grubenhause/Webereiwerkstatt

Durch die Grabung konnte Ca. die Hälfte des Objekts 1/02 von wahrscheinlich quadratischem Grundriss mit seiner NÖ und SO Wand und der NÖ Ecke dokumentiert werden. (Abb. 6, 7, 8). Die Verfüllung des Objekts bildeten einige markante Schichten (insgesamt 10), wie auch die Destruktion einer nach innen eingestürzten Wand – sog. angehämmertes Material, die aus einem Gemisch von Lehm und Bohnenstroh hergestellt wurde, Schicht Nr. 5 (Abb. 9: a-c, 1, 2). Es handelte sich um ein typisches Grubenhause von größeren Maßen, am Boden welchem sich der durch Lehm ausgekleideter eingeebener Fußboden befand. Auf Basis der Interpretierung der Schicht Nr. 5 als ein angehämmertes Material nehmen wir an, dass das Objekt die bewohnbare Fläche über dem heutigen Terrain-Niveau hatte. Wahrscheinlich waren die Wände mit hölzernen Konstruktionselementen kombiniert. Die angenommene Höhe des übertätigen Wandteils auf der Basis festgestellter Destruktion ist 0,5 m und ihre breite ist 0,4 m. Im Objekt befanden sich in situ 168 Stücke pyramidenförmiger Webgewichte aus Lehm, die ursprünglich zu zwei senkrechten Webstühlen gehörten. Beide Webstühle befanden sich längs der NÖ und SÖ Wand einer ausgedehnten, in die Erde vertieften, quadratischen Hütte positioniert (Abb. 7; 8), das heißt an ursprünglicher Stelle wo wir die alleinigen hölzernen Webstuhlkonstruktionen annehmen. Zusammen mit den in situ erhaltenen Webgewichten, die am Fußboden unter der Wanddestruktion lagen – Schicht Nr. 4 und 5 (Abb. 9), wurden am Objektboden auch einige Bruchstücke Kalenderberger-Keramik und ein Ganzgefäß gefunden (tab. XV: 1-21). Der Webstuhl Nr. 1 war parallel mit der SÖ Wand platziert und der Webstuhl Nr. 2 - der kleinere stand bei der NÖ Wand. Der Fußboden der Werkstatt war durch Lehm ausgekleidet (Schicht Nr. 7), unter welchem sich ein System von Ca. 2,2 m breiten und 0,15 tiefen Rinnen befand, die durch ein Gemisch von Lehm und Schotter gefüllt waren – Schicht Nr. 9 (Abb. 9). Die Rinnen bildeten ein Gittersystem. Der Untergang der Webereiwerkstatt erfolgte durch einen Brand. Die überwiegende Anzahl des reichhaltigen keramischen und Knochenmaterials (geschnittenes Geweih, ein Hirschschädel) stammt von den oberen Verfüllungsschichten (Nr. 1-3) des Objekts (Abb. 9; tab. I-XIII; XIV). Ähnlich stammen auch Bruchstücke von verschiedenen Mondidolen und ein Kinnbackenbruchstück eines Kindes von der Verfüllungsschicht Nr. 3 über der Destruktion der Hüttenwand (Abb. 6; 9; tab. XIV: 14, 7-8, 14).

Im Fall vom Objekt 1/02 – der Webereiwerkstatt in Nové Košariská nehmen wir an, dass es sich um ein klassisches Produktionsobjekt handelte, wo die Handwerkstätigkeit stattfand, in diesem Fall die Webarbeit, welche in der Hallstattzeit auf einem hohem Niveau stand. Ähnliche Objekte mit belegter Webarbeit aus der älteren Eisenzeit kennen wir mehrere. Das interessante am Objekt 1/02 ist das Faktum, das sich dort zwei selbständig stehende, durch die Größe und Anzahl der Webgewichte verschiedene senkrechte Webstühle befanden. Der größere Webstuhl beinhaltete ursprünglich 94 Stücke und Bruchstücke pyramidenförmiger Webgewichte (tab. XVI-XXI), die in einer Doppelreihe entlang der SO Wand des Objektes standen (Abb. 7, 8). Die angenommene Breite des Webstuhls war 4 m. Zum Webstuhl Nr. 1 gehörten ursprünglich wahrscheinlich auch 74 Stücke (73 sind erhalten) zylinderförmiger Lehmkolben und ihrer Bruchstücke plus drei Exemplare aus der Schicht 3 (tab. XIV: 17-19), die

Parallel mit den Gewichten des Webstuhl Nr. 1 angeordnet waren (Abb. 7, 8; tab. XXV-XXVI). Die zylinderförmigen Lehmkolben bzw. Spulen sollten zum aufspulen und aufspannen der Faden, die durch Kärtchen beim Weben der senkrechten Ränder des Gewebes durchliefen (siehe weiter unten), dienen. Der konstruktions- wie auch größenmäßig kleinerer Webstuhl Nr. 2 beinhaltete 79 Gewichte und ihrer Bruchstücke (tab. XXII-XXIV). Sie befanden sich bei der NO Wand des Objektes (Abb. 7, 8). Ihre Breite wurde durch die Rekonstruktion des Webstuhls auf 1,8 m festgelegt. Existenznachweise senkrechter Webstühle wurden nicht nur in Siedlungen in der Slowakei aber auch im breiteren Kontext Mitteleuropas untersucht. Die Auswertung und Rekonstruktion des kleineren Webstuhl Nr. 2 vom Objekt 1/02, wie auch das experimentelle Weben auf dem Webstuhl, wurde schon publiziert.

In hallstattzeitlichen Siedlungsobjekten tauchen Webgewichte in verschiedener Anzahl von einigen vereinzelt Exemplaren bis zu einigen zehn Stücken auf. Diese Tatsache bezeugt die Gegenwart von senkrechten Webstühlen. Die Interpretation dieser Funde hängt aber von der Befundsituation ab, da es bewiesen ist das in einigen Fällen die Gewichte auch die Funktion des Rostes im Ofen erfüllten. Durch einige Exemplare tauchen sie in Siedlungen von Chorvátsky Grob – Obj. 1/72, in Ivánka pri Dunaji waren im Objekt II. in situ 40 Stücke belegt und

im Obj. 11/73 von der gleichen Fundstelle 8 Stücke. Weitere Funde fand man in Pusté Úľany (König 2003, obr. 9: 10) und in Gottlesbrunn. Aus Devín vom Objekt 3, einer eingetieften Hütte, stammen 23 Webgewichte. Vom Burgwall Molpír in Smolenice sind von einigen Häusern zusammen 200 Webgewichte belegt, was von einer massenweisen Textilproduktion in mehreren Häusern dieser Fundstelle spricht.

Ähnliche Funde wie in Nové Košariská, auch soweit es sich um die Maße und Anzahl in situ erhaltener Gewichte handelt, tauchen in Tieflandsiedlungen der Kalenderberg Kultur in Österreich auf. In Freundorf (Bez. Tulln) kamen pyramidenförmige und an der oberen Fläche gekennzeichnete Gewichte in einer Ca. 400 cm breiten Linie vor. In Hafnerbach (Bez. St. Pölten) fand man im Objekt Nr. 87 zwischen zwei Pfostengruben 50 Webgewichte in einer 360 cm breiten Linie. In einer 180 cm breiten Linie in Michelstetten (Bez. Mistelbach) lagen 38 nicht gebrannte Webgewichte. Auf der Höhsiedlung Burgstallkogel bei Kleinklein in der österreichischen Steiermark konnten Reste von einem 370 cm breiten Webstuhl mit 150 Webgewichten gefunden werden. Man webte hier einen etwa 310 cm breiten Stoff wahrscheinlich in Leinwandbindung. Ein weiterer in situ Fundplatz ist von Fundstelle Stillfried (Bez. Gänserndorf; Österreich) bekannt. Hier befanden sich in einer ovalen Vertiefung zwei Rinnen, die mit Webgewichten in Form eines Pyramidenstumpfs verfüllt waren. Im inneren dieser Vertiefung aus gebranntem Lehm befanden sich in einer Entfernung von 60 cm zwei Pfostengruben, die die Existenz senkrechter Webstuhlbalken andeuteten.

Auf der Basis des in situ Vorkommens von hallstattzeitlichen Webgewichten in der Slowakei und in Österreich ist es möglich die senkrechten Webstühle mit Webgewichten nach der Länge der Linie von Gewichten in drei Gruppen aufteilen: 1/Webstühle 60-90 cm breit (z. B. die Fundstellen Oberleiserberg und Stillfried in Österreich), 2/Webstühle 120-160 cm breit (z. B. Smolenice-Molpír und Michelstetten in Österreich) und 3/Webstühle 300-400 cm breit (z. B. Webstuhl Nr. 1 in Nové Košariská oder Fundstelle Hafnerbach, Freundorf und Kleinklein in Österreich). Gleichzeitig ist es möglich anzunehmen, dass an Webstühlen von mittlerer und größter Breite mehrere Personen gleichzeitig webten.

Ein Teil der Gewichte vom Objekt 1/02 ist an der oberen Fläche durch Markierungen verziert (siehe unten). Es wird angenommen, dass sie die Webgewichtsproduzenten (es ist ziemlich unwahrscheinlich, da sie sich in einem breiten geographischen Raum wiederholen) oder ihre Eigentümer kennzeichnen könnten. Realer ist, dass die durch Markierungen gekennzeichnete Gewichte auf Zwirngruppen waren, welche so leicht bei der Verzierung der Textilien mit selbstständigem Lancierschuß im Prozess des Webens unterscheidbar waren. Die Markierungen am oberen Teil werden, außer ihrer praktischen Verwendung beim Weben, manchmal auch mit Kulturpraktiken gerade im Zusammenhang mit ihrer Benützung als Feuerstellerost verbunden.

Beweise von der Benützung der Webstühle und der Webens als solches in der Hallstattzeit im Gebiet der Kalenderberg-Kultur weisen auf die Wichtigkeit dieser Tätigkeit hin, die sich auch in der Gesellschaftsstellung einiger Frauen abspiegeln, wie auch in der Sphäre des Überbaues. In diesem Zusammenhang können wir nicht einmal die hypothetische Möglichkeit ausschließen, das in der Werkstatt Stoffe für das Begräbnis (Leichenhemd) für einen von den nahen „Fürsten“ Grabhügeln gewebt wurden (hinsichtlich zur Datierung des Objekts 1/02 in die Stufen HaC2-HaD1 könnte es sich um den Grabhügel I. oder IV. handeln). Damit es nicht zur Entweihung der Begräbnisrituale kam, könnten die Webstühle abgebaut, bzw. zerstört worden sein, bzw. könnten die hölzernen Bestandteile oder ein Teil der Gewichte Pietätvoll in den Grabhügel gelegt worden sein und die Webereiwerkstatt durch einen absichtlichen Brand zerstört werden. Obendrein sind im Grabhügel VI. Überreste einer erwachsenen Frau und eines Kindes, wie auch Gegenstände die mit der Weberei zusammenhängen niedergelegt, und zwar 12 Stücke flacher pyramidenförmiger Webgewichte aus Lehm. Die Bestattung im Grabhügel VI. ist als ein reiches Grab einer privilegierten Frau-Weberin interpretiert. Vielleicht der überzeugendste Beleg dieser Feststellung ist Penelope, die Ehefrau von König Odysseos, dem Herrscher der Insel Ithaka. Penelope widmete sich während des Wartens auf die Rückkehr ihres Gatten aus dem troanischen Krieg gerade dem Weben eines großen kostbaren Gewebes-dem Sterbegewand für Laertus, dem Großvater von Odysseos. Ähnliche, reich ausgestattete Gräber von Frauen-Weberinnen wie in Nové Košariská im Grabhügel VI. sind auch aus Sopron-Burgstall und Kleinklein bekannt. Wir können so auf der Basis der zeitgemäßen Darstellungen an der Grabkeramik vom Grabhügel 27 aus Sopron-Burgstall urteilen, wo die Szene des Webens abgebildet ist. Die Szene wird als Weben vom Sterbegewand und die Göttin des Schicksals (Schicksalsgöttinnen) Moirai interpretiert, die vom Lebensschicksal – dem Schicksal des Menschen entscheiden.

Szenen vom Weben des Leichenhemds an hallstattzeitlicher Keramik der Kalenderberg Kultur, wie auch Moirai (Schicksal, Schicksalsgöttinnen) gehen direkt von der griechischen antiken Mythologie aus, wo dem Menschen ihr Leben prädestiniert war, welches für ihm die mächtige Schicksalsgöttin Moira

gesponnen hat. Ebenfalls dürfte kein gutsituierter Mann dieser Zeit ohne das Leichenhemd bestattet werden, um über die Gattin des Verstorbenen sich keine der Frauen Anstoß nehmen konnte.

In jeder geographischen Einheit widmeten sich dem Weben außer der existierenden privilegierten Angehörigen

der Eliten in viel größerem Maße die Frauen, für welche das Weben eine Arbeit war, das Erwerbstätigkeitsmittel für den Unterhalt der Familien.

Wir nehmen an, dass in dieser Zeit es sich gleichwohl um die heimische Textilproduktion handelte (Funde einzelner Gewichte, bzw. in situ Webstühle in Siedlungsobjekten), aber auch eine hoch organisierte Produktion, welche sich wahrscheinlich am Molpír in Smolenice befand. Das Weben von Textilien und die Garnherstellung hang mit den alltäglichen Bedürfnissen der Menschen zusammen, aber war markant auch mit der Überbausphäre verbunden, mit der Mythologie, Religion und kultischen Handlungen, die sich vor allem in den Bestattungsgewohnheiten und in den Praktiken der hallstattzeitlicher Menschen äußerten.

Auf der Basis der vorläufigen Keramikauswertung von der Webwerkstatt (Obj. 1/02), typologisch mit der Keramik vom Smolenice-Molpír wie auch mit dem Inhalt der „fürstlichen“ Grabhügel VI. und I. aus Nové Košariská vergleichbar, können wir das Objekt 1/02 ans Ende der Stufe HaC2 einreihen, in welche auch der Grabhügel VI datiert wird, oder an den Anfang der Stufe HaD1, in welche der Grabhügel I datiert wird.

Objekt 2/02 – Grube

Von der Verfüllung des Objekts 2/02, einer ovalen Grube mit rundlichem Boden (Abb. 6: a-c, 2, 3), stammt spärlich vertretenes Keramikmaterial (tab. XXVIII: 1-18) von den Stufen HaC2/HaD1.

Objekt 1/05 – Ofen

Zwischen der Webwerkstatt (Obj. 1/02) und der Hütte (Obj. 2/05) befand sich ein nur mäßig in die Erde eingetieftes, markant gebranntes Objekt 1/05 mit einer Destruktion in Form von Hüttenlehm mit Anzeichen einer Rundung (Abb. 10: a; 1-4). Das Objekt können wir als eine Ofenkuppeldestruktion für das backen von Lebensmitteln interpretieren. Es könnte diese Annahme auch eine Kohlschicht und Asche unter dem mittleren Teil der Destruktion (Abb. 10: b, c) sowie ein Kornquetscher bestätigen (tab. XXIX: 15, 15b).

Objekt 2/05 – Grubenhaus

Auf der Fundstelle Dunajská Lužná-Nové Košariská konnte während der Grabung ein kompletter Grundriss eines Wohnhauses von quadratischem Grundriss mit erhaltener Eingangsnische (Abb. 11: a-c; 1-3), der zu dem am meisten typischen Wohnbauten der Hallstattzeit im Mitteldonauraum gehört, untersucht werden. Vom Objekt stammt praktisch kein Hüttenlehm, keine Spuren von Pfostengruben was andeuten könnte, dass es sich um eine Hütte von oberirdischen Fachbergbau handelte. Die nicht zahlreiche Keramikskala, wie auch Kleinfunde aus Metall und Horn (tab. XXX: 1-24; XXXI: 1-37) ermöglichen das Objekt in die Stufen HaC2-HaD1 zu datieren.

Objekt 3/05 – Grubenhaus mit Herdstelle

In einer Entfernung von Ca. 250 m vom untersuchten Siedlungsteil konnte während einer Rettungsgrabung Teil eines eingetieften Objekts untersucht werden. Wir nehmen an, dass es sich um ein Objekt vom Wohncharakter – ein Grubenhaus handelte. Die oberirdische Konstruktion des Objekts entsprach leichteren Bauelementen – geflochtene Wände mit Verwendung vom Lehmverputz. Es gelang nicht den Objektgrundriss zu erfassen, nur sein Profil (Abb. 12: 1, a) und am Boden eine Destruktion aus orange gebranntem sorgfältig geglättetem 2-4 cm dicken Hüttenlehm (Abb. 12: 2, b). Wahrscheinlich handelte es sich um eine Lehmplatte von 0,7 x 0,5 m. Offenbar diente sie zum Backen von Lebensmitteln, wenn sie durch die Herdstelle erwärmt wurde. Vom Objekt stammte relativ wenig Keramik und ein Metallgegenstand (tab. XXXII: 1-30; XXXIII: 1-37). Auf der Basis der Auswertung von der spärlichen, aber ausgeprägten und typischen Keramik in Form von Töpfen mit quadratischer Verstärkung und mit eingekerbter Verzierung der Ränder mit markantem Einfluss der Basarabi-Kultur (tab. XXXII: 10-17), datieren wir das Objekt in die Mittel- bis Junghallstattkultur der Stufen HaC2-HaD1.

Objekt 4/05 – Pfostenbau

Das letzte bis jetzt untersuchte Siedlungsobjekt ist das Objekt 4/05 von Pfostenkonstruktion (Abb. 13). Wahrscheinlich handelt es sich nur um einen Teil vom Bau, da sechs Pfostengrubenreste untersucht wurden (Abb. 13, A, 1-6). Das Objekt gehört ehesten auch in die Zeit der Kalenderberg Kultur.

Auswertung der Keramik

Die Keramik vom untersuchten hallstattzeitlichen Siedlungsteil, der in den Kreis der Kalenderberg Kultur gehört, stammt aus vier in die Erde eingetieften Objekte. Es handelt sich vor allem um Scherben, einige rekonstruierbare Bruchstücke und Ganzgefäße. Auch wenn die Keramik in bruchstückartigem Zustand ist, gewährte sie eine

geschlossene und typische Keramiktypenskala der Kalenderberg Kultur, die charakteristisch für diesem Teil der SW Slowakei ist. Es gilt auch für die Verzierungselemente an der Siedlungskeramik. Auf der Fundstelle ist die typische plastische Verzierung der Kalenderberg Kultur, die in die frühhallstattzeitliche Stufe HaC1 gehört nicht vorgekommen, es ist nur die pseudokalenderberg Verzierung vertreten. Im Fall der pseudokalenderberg Verzierung handelt es sich um die Kombination grafitierter Spitzbogenrillen die Dreiecke bilden, und diese mit kreisförmigen Grübchen, kreisförmiger Punzierung, bzw. länglichen Rillen oder Einstichen verschiedener Form gefüllt sind. Aus typologisch-chronologischem Blickpunkt hat nach E. Studeníková dieser Verzierungstyp keinen Aussagewert. Für eine Erwähnung steht das Faktum, dass die höhererwähnte Verzierung vor allem in der Slowakei äußerst verbreitet war, und das vor allem bei Henkeltassen. Pseudokalenderberg Verzierungselemente entwickelten sich von der klassischen plastischen kalenderberg Verzierung an den Tassen der Stufe HaC1 die typisch für die mittlere und jüngere Stufe HaC2-HaD1 der älteren Eisenzeit ist. Es ist aber nicht ausgeschlossen, dass einige von den erwähnten Bruchstücken so verzierter Scherben zu einem anderen Gefäßtypus gehören, da die erwähnte pseudokalenderberg Verzierung sich auch an verschiedenen topfförmigen und schüsselförmigen Gefäßen mit oder ohne Henkel durchsetzt. Typisch ist die kannelierte Verzierung, schräge Kanten der Schüsseln am Rand und an der Bauchung – sog. Facettieren oder „Grafitieren“ der Oberfläche. Die Verwendung von Grafit für die Behandlung der Oberfläche, bzw. die Silberbemalung ist fraglich, da sie in diesem Gebiet nicht vorkommt, obwohl diese Verwendung in der Literatur traditionell eingeführt und verwendet ist. Eher bietet sich die Verwendungsmöglichkeit von Holzkohle und dem nachfolgenden polieren der Gefäße an. Spärlich tauchen Bruchstücke rot bemalter Keramik von amphorenförmigen Gefäßen auf. Weitere Arten plastischer Verzierung sind vor allem bei topfförmigen Gefäßen vertreten. Auf der Fundstelle kam nur ein Exemplar einer scharfkantigen Tasse/Schüssel mit gebrochenen Schultern „sog. Knickwandschale“ vor. Die Verzierung in Form eingeglätteter Gitterung an der Innenseite der Schüsseln sog. „Gittermuster“, welche für die jüngere Periode HaD2-D3 typisch ist, kommt an der Fundstelle nicht vor. Im Rahmen der Keramikmaterialauswertung widmen wir uns detaillierter nur der Analyse der Formen, die einem höheren Aussagewert haben. Die Provenienz des Materials (Lehms) zur Herstellung der Kalenderberg Keramik aus Dunajská Lužná ist nach der Analyse ihrer Zusammensetzung lokal und durch die Sedimente und Anschwemmungen der Donau gebildet, sie zeichnet sich durch vorzügliche Plastizität aus. Die Temperatur des Brennens der gewonnenen Siedlungskeramik von den untersuchten Objekten bewegte sich im Intervall 700 – 800 °C und wurde in reduktiver oder gemischten Atmosphäre gebrannt. Einige Scherben wurden das zweite mal bei einer Temperatur von 900°C durchgebrannt. Eine Ausnahme bilden nur Scherben und Webgewichte vom Fußboden des Objekts (tab. XV; tab. XVI-XXVI), welche sekundär in einer oxidierenden Atmosphäre bis 300°C durchgebrannt wurden. Für den Vergleich der Brenntemperatur der Grabkeramik von den Grabhügeln in Nové Košariská wurde diese, im Unterschied zur Siedlungskeramik bei einer maximalen Temperatur von 300 °C gebrannt oder sogar nur getrocknet.

Metallgegenstände

Ähnlich wie bei weiteren Siedlungen in den Niederungen der Siedlungskammer von Bratislava stammt aus den Objekten nur eine Minimum an Metallgegenständen, und auch dass im bruchstückhaften Zustand.

In der Schicht Nr. 1 vom Objekt 1/02 – der Weberwerkstatt wurde auch ein kleines Eisenmesser mit bogenförmig geschweiftem Rücken und Schneidkante, der mit einem Stachel für den Griff abgeschlossen ist (tab. I: 33), gefunden. Diese Eisenmesserform kommt während der ganzen Hallstattzeit vor.

Die Eisenfunde sind im Objekt 2/05 durch einem Angelhaken repräsentiert (tab. XXXI: 3).

In der Verfüllung des Objekts 2/05 wurde ein Bronzearmringbruchstücks mit mäßig verstärkten Ende gefunden. Der Armringkörper trägt eine dichte Rillenverzierung (tab. XXXI: 2a, 2b) und wird nur rahmenmäßig in die Stufen HaC2-HaD1 datiert.

Zu Metallfunden vom Objekt 3/05 gehört ein kleines umgebogenes Blech mit einem Niet das durch eine Edelpatina bedeckt ist (tab. XXXIII: 3a, 3b), aber man kann nicht entscheiden von welchem Gegenstand es ursprünglich stammte. Vom Objekt stammt auch Schlacke (tab. XXXIII: 4).

Von Oberflächenbegehungen in Nähe der lokalisierten Siedlung stammen zwei hallstattzeitliche Fibeln. Beide wurden etwa 1 km NÖ und SW vom untersuchten Siedlungsteil gefunden.

Die erste Fibel hat einem hoch gewölbten Bügel vom rhombischen Querschnitt, und sie trägt eine gravierte Verzierung. Die linksseitige Windung ist nicht erhalten, der Nadelhalter ist erhalten geblieben (tab. XXVII: 8a, 8b). Aus der Slowakei kennen wir bisher keine Analogie zu diesem Fibeltyp (*Novotná 2001*). Wahrscheinlich gehört sie in die ältere Phase der älteren Eisenzeit, das bedeutet HaC1.

Die zweite Fibel ist bogenförmig massiv gegossen. Der Bügel ist vom rhombischem Querschnitt, an einer oberen Seite durch Linien die Dreiecke bilden verziert, zwischen diesen ist ein Kreis mit einer Scheibe in der Mitte

(tab. XXVII: 10a, 10b). Nach der Form ist sie den subtileren Fibeln vom Typ Velem ähnlich, auch wenn ihre Verzierung verschieden ist. Die Fibel gehört wahrscheinlich zu den jüngeren Typen und in die Stufe HaC2-HaD1.

Während der Begehung SÖ von der Siedlung wurde auch eine bronzene dreiflügelige Pfeilspitze von skytischem Typus mit inneren Tülle gefunden (tab. XXVII: 9). Es handelt sich um ein Pfeilspitzentyp der bei hallstattzeitlichen Siedlungen, die in die Sphäre der Kalenderberg-Kultur gehören, nicht vorkommt. Dieser Typus stammt auch aus Smolenice-Molpír nicht. Im Fall des Pfeilspitzfundes aus Dunajská Lužná-Nové Košariská handelt es sich um einen kleineren und leichteren Typus. Diese Typen kommen in den Gräberfeldern der Vekezug Kultur in der Stufen HaD2-HaD3 vor.

Von Siedlungsobjekten in Dunajská Lužná-Nové Košariská stammen einige Knochenbruchstücke, welche aufbereitet wurden, bzw. handelt es sich um Halbfabrikate. Vom Objekt 1/02, welcher vom Fundmaterial am reichsten war, stammt eine Knochenperle (tab. I: 31). In der Schicht Nr. 2 vom Objekt 1/02 wurde auch ein beschädigter Hirschkädel (*Cervus elaphus*) in Bruchstücken gefunden, neben welchem auch durchs schneiden, hacken und bohren zugerichtete Hirschgeweihstücke *Cervus elaphus* (tab. XIV: 23a-c, 24, 25) lagen. Vom oberen Teil der Verfüllung vom Objekt 2/05 stammt auch ein Arbeitsgegenstand aus Knochen mit einem Öffnung für den Stiel – ein Hammer oder Haue (tab. XXXI: 1a, 1b).

Abschlussbemerkungen

Die Siedlung der Kalenderberg-Kultur in Dunajská Lužná-Nové Košariská können wir ähnlich wie die restlichen bisher untersuchten Siedlungen in der Region als landwirtschaftliche Siedlungen benennen, in welchen sich die Einwohner der Herstellung von Textilien, Keramik und der Verarbeitung von Knochen widmeten. Es handelt sich um ausgedehnte Siedlungsstrukturen, in denen verschiedene Bautypen von verschiedener Benützung standen. Es gehören hierher Wohnobjekte – quadratische eingetieft Hütten (Grubenhäuser) mit eingetieften Herdstellen, Hüttenlehmplatten – Herdstellen und verschiedenartiger Einrichtung des Innenraums. Solange es sich um die eigentlichen Konstruktionen der Wohnbauten handelt, nehmen wir an, dass diese mindesten auf drei Arten konstruiert waren. Bekannt waren Fachwerksbauten. Diese Technik kannten die Träger der hallstattzeitlichen Kulturen und nützten diese außerdem für dem Bau von Grabkammern. Der zweite Typus ist die Technik die Holz und Lehm in Form geflochtener Wände, die mit Lehm verputzt waren, kombinierte. Ein Beispiel dafür ist Hüttenlehm mit Abdrücken vom Flechtholz. Der dritte Typus könnten Bauten sein, deren Wände aus trocken gehämmertem Lehm mit Beimischung von organischem Material, z. B. Bohnenstroh, gebaut sein konnten. Es existierten auch Werkstätten für die Herstellung von Textilien, Keramik, Metallen, Bearbeitung von Geweih; weiter Öfen, Vorratsgruben für Lebensmittelaufbewahrung. In der Mehrheit der Fälle handelt es sich um unbefestigte Siedlungen, die den zentralen Höhengründungen – Burgwällen das Hinterland bildeten, welche in Bratislava-Devín, am Burgberg von Bratislava oder am Molpír bei Smolenice waren. Es ist aber nicht ausgeschlossen, dass die auf diesen Burgwällen residierende „Gesellschaftselite“ sich auf der Basis südeuropäischer Vorbilder bemüht hat um irgendeine Organisation der Bevölkerung zahlreicher und ausgedehnter Siedlungen in eine festere, unter ihrer Verwaltung organisierten Einheit. Ein gewisser Teil dieser Elite – die Fürsten konnte gerade in diesen Siedlungen in der Ebene siedeln, die keine Voraussetzung hatten die oben erwähnten Machtzentren zu kreieren.

Im Bereich der Schüttinsel waren bisher keine archäologisch untersuchten Siedlungen, die zu den untersuchten hallstattzeitlichen Hügelgräberfeldern zugehören, bekannt. Das Bestatten auf dem Hügelgräberfeld in Dunajská Lužná-Nové Košariská wurde in 3 Phasen gegliedert. Phase I: hierher gehört der Grabhügel Nr. 2, der ans Ende der Stufe HaC1 oder an den Anfang der Stufe HaC2 gehört. Zur Phase II. die in Stufe HaC2 gehört wurden die Grabhügel Nr. 3, 4 und 6 eingereiht. Der jüngste Grabhügel der zur Phase III. gehört ist der Grabhügel Nr. 1, mit dem das Bestatten am Hügelgräberfeld endet. Die neuesten archäologischen Grabungen in Dunajská Lužná-Nové Košariská und Dolné Janíky erbrachten Ergebnisse vor allem in Form der Entdeckung von Siedlungen zu den Hügelgräberfeldern der Kalenderberg Kultur, die schon in der Vergangenheit untersucht wurden. Nach den bisher festgestellten Situationen befindet sich die hallstattzeitliche Siedlung von Dunajská Lužná-Nové Košariská in südöstlicher Richtung vom Hügelgräberfeld (Abb. 1). Die Objekte im Rahmen des untersuchten Siedlungsteils in Dunajská-Lužná-Nové Košariská können wir auf der Basis der Keramikauswertung in die mittelhallstattzeitliche Stufe HaC2 bis junghallstattzeitliche Stufe HaD1 datieren. Wir nehmen an, dass in den Hügelgräbern der Hügelgräberfelder von Dunajská Lužná-Nové Košariská und Dolné Janíky Angehörige der Eliten der örtlichen Communities bestattet wurden, die in diesen Flachlandsiedlungen lebten.

Mgr. Radoslav Čambal
SNM-Archeologické múzeum
Žižkova 12, P.O.BOX 13
SK - 810 06 Bratislava
radocambal@centrum.sk
radoslav.cambal@snm.sk

ANTROPOLOGICKÁ A ARCHEOZOOLOGICKÁ ANALÝZA NÁLEZU Z OBJEKTU 1/02 Z DUNAJSKEJ LUŽNEJ – NOVÝCH KOŠARÍSK (OKR. SENEC)

ALENA ŠEFČÁKOVÁ

Antropologická analýza

Z vrstvy č. 3 z objektu 1/ 02 (tkáčska dielna), v hĺbke 90 cm, nad spálenou stenou pochádza malý úlomok pravej prednej časti oblasti brady mandibuly nedospelého jedinca gracilnej stavby a so slabým reliéfom svalových úponov (tab. XIV: 14). Fragment mandibuly má bradu z boku prominujúcu, zdola tvar skôr užšej paraboly s vrcholom v strede a zhora vidno *planum alveolare* aj *mentum*. Na pravej strane je prítomné jednoduché *foramen mentale* lokalizované medzi m_1 a m_2 . *Spina mentalis* je mierne vyvýšená a *trigonum mentale* má tvar obráteného T.

Na fragmente sa zachovalo päť zubov (1 je postmortálne stratený), z toho sú tri mliečne: pravostranné *caninus* a obidva moláre (c , m_1 , m_2). Súčasne sa práve prerezávajú dva trvalé druhé incízívy (I_1 , I_2). Mliečne zuby sú značne opotrebované, druhá mliečna stolička má korunku usurovanú takmer ku krčku. Podľa stavu prerezávania sa trvalých zubov patrí pozostatok sánky dieťaťa vo veku asi 7 rokov $\pm$ 12 mesiacov (infans I/ infans II).

Archeozoologické osteologické pozostatky

Z vrstvy č. 2 v obj. 1/02 sa našla aj poškodená lebka jeleňa v zlomkoch. Pri nej ležali okrem kostí aj rezaním upravené kusy parožia jeleňa. Ide o úlomok lodyhy parožia, jeleň (*Cervus elaphus*), na obidvoch stranách odrezaný, dĺžka 95 mm, prierez kruhovitý o priemere cca 32 mm, na jednej strane, v oblasti začiatku výsady parožia časť pozdĺžne odseknutá – dva zárezy kolmé na dlhšiu os vzdialené od okraja a navzájom 25 mm (tab. XIV: 25). Druhým je taktiež úlomok (výsada?) parožia, jeleň (*Cervus elaphus*), na obidvoch stranách odrezaný, dĺžka 44 – 46 mm, priemer oválny (23 x 31 mm), vo vnútri vyvrtaný kruhovitý otvor (priemer cca 9 – 12 mm). Na obidvoch koncoch stopy po menších zárezoch, na jednej strane na okraji náznak vzoru – (vyvrtaný) kruh s označeným stredom o priemere 12 mm (tab. XIV: 23a, 23b, 23c). Posledným kusom so stopami po opracovaní je konkávny úlomok (výsada) parožia, jeleň (*Cervus elaphus*), na zúženej strane (kruhovitý priemer cca 25 mm) osekávaný, pravdepodobne odrezaný na poškodenej rozšírenej strane, dĺžka 107 – 116 mm, na zúženej strane vyvrtaný kruhovitý otvor (priemer cca 11 – 15 mm), na poškodenej strane čerstvé lomy – recentné poškodenie, rukoväť na nôž (?) (tab. XIV: 24). Z objektu pochádza aj stavec. Ide o odseknutý úlomok *vertebra lumbalis*, ťažko identifikovateľné menšie zviera (pes?), bielo-modrozelenej farby, spálený.

RNDr. Alena Šefčáková, PhD.
SNM-Prírodovedné múzeum
Antropologické odd.
Vajanského nábr. 2, P.O. BOX 13
810 06 Bratislava 16
Slovenská republika
alena.sefcakova@snm.sk
asefcakova@hotmail.com